

**TANZİMAT İLE ERKEN CUMHURİYET DÖNEMLERİ ARASINDA
ÇANKIRI KENTİ VE MİMARLIĞI**

Begüm AKDAN DUMANAY

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

EYLÜL 2019

Begüm AKDAN DUMANAY tarafından hazırlanan “TANZİMAT İLE ERKEN CUMHURİYET DÖNEMLERİ ARASINDA ÇANKIRI KENTİ VE MİMARLIĞI” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Mimarlık Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Önder AYDIN

Mimarlık Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

Başkan: Prof. Dr. Gediz URAK

Mimarlık Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Nurçin ÇELİK

Mimarlık Ana Bilim Dalı, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

Tez Savunma Tarihi: 25/09/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....
Prof. Dr. Sena YAŞYERLİ
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Begüm AKDAN DUMANAY

25/09/2019

TANZİMAT İLE ERKEN CUMHURİYET DÖNEMLERİ ARASINDA ÇANKIRI
KENTİ VE MİMARLIĞI
(Yüksek Lisans Tezi)

Begüm AKDAN DUMANAY

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eylül 2019

ÖZET

M.Ö. 1000’li yıllarda kurulan Çankırı kenti, tarihsel süreçte pek çok medeniyete ev sahibi olmuştur. Osmanlı egemenliği altına 15. yüzyılda giren şehir bu dönemde Anadolu Eyaletine bağlı bir sancak merkezidir. Tanzimat döneminde önce Ankara daha sonra da Kastamonu Eyaletine bağlı bir livâ olarak yönetilen kent, Cumhuriyetin ilanı sonrasında vilâyet statüsünü almıştır. Tanzimat ile Erken Cumhuriyet dönemleri arasında iktidarın yapısal olarak değişmesi sonucu oluşan yeni kurumlara ait yapılar ile geleneksel kent merkezinin dışına çıkan Çankırı şehrinin, tarihsel gelişim ve değişim sürecinin mimari açıdan değerlendirilmesi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu değişim süreci, dönem içerisinde yapılan kamu yapıları ile bu yapıların bulunduğu cadde ve meydanlar üzerinden incelenmiştir. Bu amaçla sözlü ve yazılı kaynaklara ulaşılarak yerinde tespitler yapılmıştır. Yapılan karşılaştırmalı değerlendirmeler sonucunda, Osmanlı İmparatorluğu’nda kentlerde başlayan değişim ve modernleşme sürecinin bir süreklilik olarak Cumhuriyet kentlerinde de benzer ilkelerle kendini gösterdiği ve bir taşra kenti olan Çankırı’nın da söz konusu sürekliliğe önemli bir örnek teşkil ettiği görülmektedir.

Bilim Kodu : 80109
Anahtar Kelimeler : Kent Tarihi, Mimarlık Tarihi, Tanzimat Dönemi, Erken Cumhuriyet Dönemi, Çankırı
Sayfa Adedi : 107
Danışman : Doç. Dr. Önder AYDIN

ARCHITECTURE AND CITY OF ÇANKIRI BETWEEN THE TANZIMAT AND THE
EARLY REPUBLICAN PERIODS

(M. Sc. Thesis)

Begüm AKDAN DUMANAY

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

September 2019

ABSTRACT

Çankırı province, which has hosted to various civilizations in historical process, was established up to year around 1000 BC. The city that had started to be dominated by the Ottoman Empire in the 15th Century was a center of flag for the Anatolian State at that period. It got the province status with the Turkish Republic after governing as a shire, which was dependent firstly to Ankara city and then Kastamonu city respectively, in the Tanzimat Period. In this study, the architectural perspective of the historical development and changing progresses of Çankırı province, which includes the radical change in the location of the traditional city center with the new governmental buildings showed up because of the structural change in the government, are evaluated. That changing process is evaluated on the governmental buildings with respect to the streets and avenues that host these buildings. For that purpose, the written and verbal resources were found and investigations on sites were made. As a result of evaluation of this comparative research, it can be seen that Çankırı, which is a provincial city, is an important example of the continuity movement that can be explained as the changing and modernization processes, which had started in the Ottoman Empire cities, have the same principles as the other Republic cities.

Science Code : 80109

Key Words : Province History, Architectural History, Tanzimat Period, Early Republic Period, Çankırı

Page Number : 107

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Önder AYDIN

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca desteğini hoşgörüsü ve anlayışı ile birlikte esirgemeyen sevgili danışman hocam Sayın Doç. Dr. Önder AYDIN'a, yapıcı eleştirileri ve katkıları için değerli jüri üyesi hocalarım Sayın Prof. Dr. Gediz URAK'a, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Nurçin ÇELİK'e, destekleri için sevgili çalışma arkadaşlarıma, tezim ile ilgili her ihtiyacım olduğunda yardımına koşan Çankırı Belediyesi'nden meslektaşım Mimar Melike Ömür'e, tüm hayatım boyunca her zaman yanımda ve arkamda olan çok sevgili, çok kıymetli babam Akif AKDAN'a, annem Ayfer AKDAN'a, kardeşim Arzu Pelin AKDAN'a, her zaman olduğu gibi bu çalışma sırasında da bana olan inancı, güveni, anlayışı ve yardımları bir an bile eksilmeyen biricik eşim Umur Barış DUMANAY'a tüm kalbimle sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışma, kaybettiğim canım babaannem Atlas AKDAN ve canım dedem Aziz TÜRKOĞLU'nun hiçbir zaman yerleri dolmayacak aziz hatıralarına ithaf edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	x
RESİMLERİN LİSTESİ	xii
HARİTALARIN LİSTESİ.....	xvi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xvii
1. GİRİŞ.....	1
2. ÇANKIRI KENTİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ	3
3. KENTİN TARİHSEL GELİŞİMİ	5
3.1. Osmanlı Dönemine Kadar Olan Süreç	5
3.2. Osmanlı Döneminde Çankırı Kenti.....	5
3.3. Tanzimat Dönemi ile Birlikte Kentte Başlayan Değişimler.....	8
3.4. Milli Mücadele Döneminde Kentin Durumu	13
3.5. Erken Cumhuriyet Döneminde Çankırı	14
4. ÇANKIRI İÇİN HAZIRLANAN PLANLAR	23
5. ÇALIŞMA DÖNEMİ İÇERİSİNDE KENTİN MEKÂNSAL GELİŞİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	25
6. ÇALIŞMA DÖNEMİ İÇERİSİNDE YAPILAN YAPILARIN İNCELENMESİ	29
6.1. Katalog No 1: Mekteb-i İdâdî Binası	30
6.2. Katalog No 2: Hükûmet Konağı	33
6.3. Katalog No 3: Saat Kulesi.....	37

	Sayfa
6.4. Katalog No 4: Cezaevi	40
6.5. Katalog No 5: Belediye Binası.....	42
6.6. Katalog No 6: Mekteb-i Rüşdiye	44
6.7. Katalog No 7: Kız İnas Mektebi	48
6.8. Gar Sahasındaki Yapılar	50
6.8.1. Katalog no 8: istasyon binası	53
6.8.2. Katalog no 9: 1 ve 2 numaralı lojman binaları.....	58
6.8.3. Katalog no 10: cer atölyesi.....	61
6.8.4. Katalog no 11: 3,4 ve 5 numaralı lojman binaları.....	64
6.8.5. Katalog no 12: 6 ve 7 numaralı lojman binaları.....	67
6.9. Katalog No 13: Birinci Halkevi Binası	69
6.10. Katalog No 14: İkinci Halkevi Binası	71
6.11. Katalog No 15: Verem Savaş Dispanseri.....	75
6.12. Katalog No 16: Güneş İlkokulu	79
7. DEĞERLENDİRME	83
7.1. Kentsel Mekân Açısından Değerlendirme	83
7.2. Mimari Açından Değerlendirme	88
7.2.1. Yapıların plan-mekân özelliklerine göre değerlendirilmesi.....	90
7.2.2. Yapıların cephe düzeni, yapım tekniği ve malzeme kullanımına göre değerlendirilmesi.....	97
8. SONUÇ	101
KAYNAKLAR	103
ÖZGEÇMİŞ	107

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 7.1. Tanzimat Döneminde inşa edilen yapıların gruplandırılması.....	89
Çizelge 7.2. Erken Cumhuriyet Döneminde inşa edilen yapıların gruplandırılması	90
Çizelge 7.3. Tanzimat Döneminde planı tespit edilen ve edilemeyen yapılar.....	90
Çizelge 7.4. Erken Cumhuriyet Döneminde planı tespit edilen ve edilemeyen yapılar .	91
Çizelge 7.5. Tanzimat Döneminde incelenen yapıların plan özellikleri açısından değerlendirilmesi	96
Çizelge 7.6. Erken Cumhuriyet Döneminde incelenen yapıların plan özellikleri açısından değerlendirilmesi	97
Çizelge 7.7. Tanzimat Döneminde incelenen yapıların cephe özellikleri açısından değerlendirilmesi.....	98
Çizelge 7.8. Erken Cumhuriyet Döneminde incelenen yapıların cephe özellikleri açısından değerlendirilmesi	99

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. Yaklaşık çalışma sınırını gösterir Çankırı Merkez haritası	2
Şekil 3.1. Geleneksel kentte bulunan camilerin yerleri harita üzerinde kırmızı ile işaretlenmiştir. Mavi ile işaretli yapı ise Sultan Süleyman Camii'dir.....	7
Şekil 3.2. Tanzimat Dönemindeki düzenlemeleri gösterir harita	12
Şekil 3.3. Erken Cumhuriyet Dönemindeki düzenlemeleri gösterir harita	17
Şekil 4.1. 2017 yılında genişletilen kentsel sit sınırını gösteren pafta - Koruma Bölge Kurulu arşivi.....	24
Şekil 5.1. 2017 yılında genişletilen kentsel sit sınırını gösterir paftadan bir bölüm, sarı işaretli yer Attarlar Sokağı göstermektedir. Kırmızı işaretli yer ise İstasyon Caddesidir - Koruma Bölge Kurulu arşivi.....	26
Şekil 5.2. Dükkanlara ait bir görünüş çizimi	26
Şekil 6.1. Referans yapıların konumları	29
Şekil 6.2. Mekteb-i İdâdî Binasına ait rölöve çizimleri - Koruma Bölge Kurulu arşivindeki rölöve çizimi üzerinden düzenlenmiştir	31
Şekil 6.3. Hüküme Konağı'na ait rölöve çizimleri - Koruma Bölge Kurulu arşivindeki rölöve çizimi üzerinden düzenlenmiştir	35
Şekil 6.4. Saat Kulesi'ne ait plan çizimi – Koruma Bölge Kurulu arşivindeki rölöve çizimi üzerinden düzenlenmiştir	38
Şekil 6.5. Hüküme Konağı'na ait 1892 tarihli plan çizimleri üzerinden düzenlenmiştir	46
Şekil 6.6. 1892 tarihli belgede bulunan yapıya ait görünüş çizimi.....	46
Şekil 6.7. Gar sahasında incelenecek olan yapılar - Koruma Bölge Kurulu Arşivi.....	52
Şekil 6.8. İstasyon binasına ait ilk proje çizimleri zemin kat planı - Koruma Bölge Kurulu Arşivi (GÖZ Mimarlık Proje Raporu).....	55
Şekil 6.9. İstasyon binasına ait ilk proje çizimleri birinci kat planı - Koruma Bölge Kurulu Arşivi (GÖZ Mimarlık Proje Raporu).....	55
Şekil 6.10. İstasyon binasına ait ilk proje çizimleri görünüşler - Koruma Bölge Kurulu Arşivi (GÖZ Mimarlık Proje Raporu).....	56
Şekil 6.11. İstasyon binasına ait rölöve çizimleri – Koruma Bölge Kurulu arşivindeki rölöve çizimi üzerinden düzenlenmiştir.....	56

Şekil	Sayfa
Şekil 6.12. 1 ve 2 numaralı lojman binalarına ait plan çizimleri - Koruma Bölge Kurulu arşivindeki rölöve çizimi üzerinden düzenlenmiştir.....	59
Şekil 6.13. Cer Atölyesine ait plan çizimi - Koruma Bölge Kurulu arşivindeki rölöve çizimi üzerinden düzenlenmiştir.....	62
Şekil 6.14. 3,4 ve 5 numaralı lojman binalarına ait plan çizimleri - Koruma Bölge Kurulu arşivindeki çizim üzerinden düzenlenmiştir.....	65
Şekil 6.15. Halkevi Binasının rölöve çizimi üzerinden düzenlenmiştir.....	73
Şekil 6.16. Halkevi Binası ile Verem Savaş Dispanserinin yerlerini gösteren plan örneği - Koruma Bölge Kurulu Arşivi.....	77
Şekil 6.17. Verem Savaş Dispanseri binasına ait plan çizimi - İl Sağlık Müdürlüğü'nden alınan plan çizimi üzerinden düzenlenmiştir.....	77
Şekil 6.18. Güneş İlkokulu'na ait plan çizimi - Okul Müdürlüğünden alınan plan çizimi üzerinden düzenlenmiştir.....	80
Şekil 7.1. 19. yy Konya Şehir planı.....	84
Şekil 7.2. Soldaki plan Çankırı, sağdaki plan ise Sinop İdâdî binasına aittir.....	91
Şekil 7.3. Soldaki plan Çankırı, sağdaki plan ise Kastamonu Hükûmet Konağı'na aittir.....	92
Şekil 7.4. Soldaki plan Çankırı, sağdaki plan ise Düzce Halkevi Binasına aittir.....	93
Şekil 7.5. Soldaki plan Çankırı İstasyon binasına, sağdaki ise Niğde İstasyon binasına aittir.....	94
Şekil 7.6. Soldaki plan 1 ve 2 numaralı lojman binasına ait, sağdaki ise Niğde Garı ek hizmet binasına ait plan çizimidir.....	95
Şekil 7.7. Soldaki plan Çankırı Cer Atölyesine, soldaki plan TCDD arşivinde bulunan tip projeye aittir.....	96

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 3.1. Çankırı Kalesinden bir görünüm	6
Resim 3.2. Geleneksel kentten bir görünüm	7
Resim 3.3. Çankırı Kalesinden Osmanlı dönemindeki kente bakış.....	8
Resim 3.4. 1932 tarihli fotoğrafta solda görülen yapı Hükûmet Konağı, sağdaki yapı ise Cezaevi binasıdır	11
Resim 3.5. Caddenin sonunda Sultan Süleyman Cami minaresinin yanında görülen yapı, Kız İnas Mektebi'dir.....	13
Resim 3.6. Hamidiye Gureba Hastanesi	13
Resim 3.7. Büyükköprü Sokakta bulunan konutlar	14
Resim 3.8. İstasyon caddesinden görünümler.....	16
Resim 3.9. Hükûmet Meydanını gösteren fotoğraflardan ilkinde PTT Binasının arkasında Cezaevi Binası, ikincisinde ise Tekel Müdürlüğü ile Emniyet Müdürlüğü Binası görülmektedir.....	16
Resim 3.10. a) İstasyon Caddesi üzerinde bulunan bir dükkan, b) Dükkanın günümüzdeki durumu	18
Resim 3.11. a) İstasyon Caddesi üzerindeki dükkanlar, b)Dükkanların günümüzdeki durumu.....	18
Resim 3.12. a) İstasyon Caddesinde bulunan bir dükkan, b) Dükkanın günümüzdeki durumu.....	19
Resim 3.13. İstasyon Caddesindeki dükkanların günümüzdeki durumları	19
Resim 3.14. Cumhuriyet Mahallesinde yeni yapılan iki katlı konutlar	21
Resim 3.15. İstasyon civarında yeni kurulan Cumhuriyet Mahallesi'nden bir görünüm	21
Resim 3.16. Cumhuriyet Döneminde bir bayram kutlaması, fotoğraflarda yeni inşa edilen konutlar dikkati çekmektedir	22
Resim 5.1. Sultan Süleyman Cami'nin minaresinden çekilmesi muhtemel olan bu fotoğraf kent gelişiminin okunması açısından önemlidir.....	25
Resim 5.2. Attarlar Sokak.....	27
Resim 5.3. Attarlar Sokakta bulunan dükkanların günümüzdeki durumu.....	27

Resim	Sayfa
Resim 5.4. a) İstasyon (Alparslan Türkeş) Caddesinden Sultan Süleyman Cami'ye doğru bakış, b) İstasyon (Alparslan Türkeş) Caddesi	28
Resim 5.5. Hükûmet Meydanından istasyon tarafına bakış.....	28
Resim 6.1. Mekteb-i İdâdî Binasının açılışı (Yılmaz, 2007: 180).....	30
Resim 6.2. a) Mekteb-i İdâdî Binası Güney Cephe, b) Batı Cephe	33
Resim 6.3. Mekteb-i İdâdî Binası Kuzey Cephe.....	33
Resim 6.4. Hükûmet Konağı Binası	34
Resim 6.5. Hükûmet Konağı Ön Cephe.....	36
Resim 6.6. Hükûmet Konağı Yan Cephe	37
Resim 6.7. Hükûmet Konağının Adliye Binası olarak kullanıldığı dönem - Koruma Bölge Kurulu Arşivi.....	37
Resim 6.8. Saat Kulesinin ilk yeri	38
Resim 6.9. Saat Kulesi	39
Resim 6.10. Kırmızı çerçeveli yapı Cezaevi binasıdır	40
Resim 6.11. Hükûmet Konağı'nın yan tarafında işaretli Cezaevi Binası.....	41
Resim 6.12. a) 1985 Tarihli Cezaevi Binası Yan Cephe - Koruma Bölge Kurulu Arşivi, b) Cezaevi Binası - Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü Arşivi..	41
Resim 6.13. Günümüzde yıkılmış olan Cezaevi Binasının yerinde bulunan Karatekin Bey Parkı	42
Resim 6.14. Belediye Binası.....	43
Resim 6.15. Günümüzde yıkılmış olan Belediye Binasının yerinde Ziraat Bankasına ait şube binası bulunmaktadır	44
Resim 6.16. Mekteb-i Rüşdiye.....	45
Resim 6.17. Günümüzde yıkılmış olan Mekteb-i Rüşdiye Binasının yerinde İsmet İnönü Ortaokulu binası bulunmaktadır	47
Resim 6.18. Kırmızı çerçeveli yapı Kız İnas Mektebidir	48
Resim 6.19. Kız İnas Mektebi Ön Cephe	49
Resim 6.20. Yıkılmış olan Kız İnas Mektebinin bulunduğu düşünülen yerden günümüzde yol geçmektedir.....	50

Resim	Sayfa
Resim 6.21. a) Çankırı Tren Garı Açılışı, b) Trenin Çankırı'ya gelişi	51
Resim 6.22. Raylar döşenmeden bitirilen yapılar	52
Resim 6.23. Kırmızı çerçeveli yapı lojman binasıdır	53
Resim 6.24. İstasyon Binası (Çankırı İl Yıllığı, 1967: 151)	54
Resim 6.25. İstasyon Binası Ön Cephe.....	57
Resim 6.26. a) İstasyon Binası Sol Yan Cephe, b) Sağ Yan Cephe	57
Resim 6.27. İstasyon Binası Arka Cephe.....	58
Resim 6.28. Kırmızı çerçeve ile işaretlenen yapılar 1 ve 2 numaralı lojman binalarını göstermektedir	58
Resim 6.29. a) 1 Numaralı Lojman Binası Yan Cephe, b) Ön Cephe	60
Resim 6.30. a) 1 Numaralı Lojman Binası Giriş Cephesi, b) Giriş Cephesi Detay.....	60
Resim 6.31. a) 2 Numaralı Lojman Binası Arka Cephe, b) Yan Cephe	61
Resim 6.32. Kırmızı çerçeveli yapı cer atölyesidir.....	61
Resim 6.33. Cer Atölyesi – Koruma Bölge Kurulu Arşivi	62
Resim 6.34. Cer Atölyesi	63
Resim 6.35. Mavi çerçeveli yapı 4 numaralı, kırmızı çerçeveli yapı 5 numaralı lojman binasıdır – Koruma Bölge Kurulu Arşivi	64
Resim 6.36. a) Günümüzde idarî bina olarak kullanılan 3 Numaralı Lojman Binası, b) Yan Cephe	66
Resim 6.37. a) 4 Numaralı Lojman Binası, b) Giriş cephesi	66
Resim 6.38. 6 ve 7 numaralı lojman binaları	68
Resim 6.39. 6 numaralı lojman binası ön cephe	68
Resim 6.40. 7 numaralı lojman binası arka cephe	68
Resim 6.41. 1. Halkevi Binası	69
Resim 6.42. Kırmızı çerçeveli yapı Halkevi Binasıdır – İl Kültür Müdürlüğü Arşivi ...	70
Resim 6.43. İlk halkevi binasının yerindeki 100. Yıl Kültür Merkezi	71
Resim 6.44. İkinci Halkevi Binası	72
Resim 6.45. İkinci Halkevi Binası	73

Resim	Sayfa
Resim 6.46. a) İkinci Halkevi Binasından Genel Görünümler	74
Resim 6.47. a) Kültür Merkezi Cephesi Detay	75
Resim 6.48. a) İl Sağlık Müdürlüğü Cephesi, b) Kültür Merkezi Yan Cephe	75
Resim 6.49. Verem Savaş Dispanseri Binası.....	76
Resim 6.50. Yapının 2001 yılındaki durumu - Koruma Bölge Kurulu Arşivi	76
Resim 6.51. Verem Savaş Dispanseri Binası Ön Cephe.....	78
Resim 6.52. Verem Savaş Dispanseri Binası Arka ve Yan Cepheler	79
Resim 6.53. Güneş İlkokulu (Cumhuriyette Çankırı).....	79
Resim 6.54. a) Güneş İlkokulu ön cephe, b) Yapıya sonradan eklenen derslik binası...	81
Resim 6.55. a) Güneş İlkokulu Arka Cephe, b) Ön Cephe Detay	82
Resim 7.1. a) Çankırı Mekteb-i Rüşdiyesi, b) Yanya Hamidiye Kız Rüşdiyesi.....	92
Resim 7.2. a) Çerkeş İstasyon Binası, b) Karabük İsmetpaşa İstasyon Binası	94
Resim 7.3. a) 1 numaralı lojman binası, b) Niğde Garı ek hizmet binası.....	95
Resim 7.4. a) 3 numaralı lojman binası, b) Kırıkkale Irmak Gar sahasındaki lojman binası	95
Resim 7.5. Mekteb-i İdâdî ve Mekteb-i Rüşdiye Binalarının giriş cepheleri	97
Resim 7.6. İkinci Halkevi Binasının merdiven kulesi ile Güneş İlkokulu binasının giriş kapısı	98
Resim 7.7. 1 Numaralı Lojman Binası ile İstasyon Binasının cepheleri	99

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita	Sayfa
Harita 2.1. Çankırı haritası.....	3
Harita 3.1. Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu defterine göre 1530 tarihli Çankırı Livâsı haritası.....	5
Harita 3.2. Kırmızı ile işaretli alan İstasyonu, mavi ile işaretli alan Hükûmet Meydanını göstermektedir.....	20
Harita 4.1. Çankırı Belediye hududunu gösteren 24 Nisan 1928 tarihli haritadan bir bölüm, kırmızı ile işaretli yapı kışla binasını göstermektedir	23
Harita 6.1. Fevzipaşa, Malatya, Diyarbakir ve Irmak-Çankırı-Filyos Demiryolları hatları.....	51

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler

Açıklamalar

M.Ö.

Milattan Önce

M.S.

Milattan Sonra

y.y.

yüzyıl

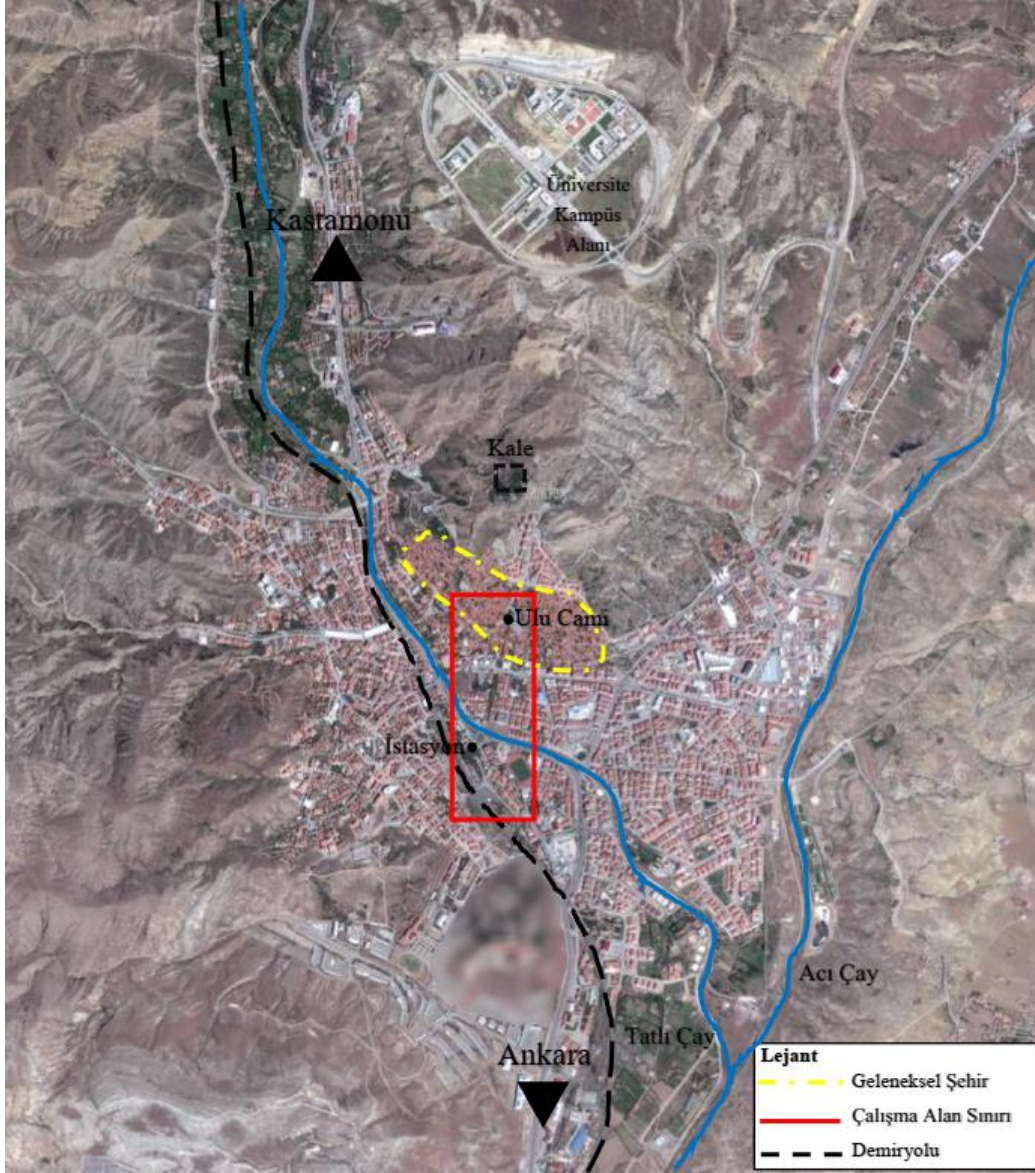
1. GİRİŞ

3 Kasım 1839 tarihinde ilan edilen Tanzimat Fermanı ile Osmanlı İmparatorluğu'nda devleti modernleştirme sürecine geçilmiş ve bu doğrultuda idare, hukuk, ekonomi, eğitim gibi pek çok temel alanda reformlar yapılmaya başlanmıştır.

Bu dönemde yapılan reformlar ile yapısal olarak değişim içerisine giren Osmanlı İmparatorluğu'nda, devlet yapılanmasında yeni kurumlar ortaya çıkmış ve bu yeni kurumlara ait devlet binaları ile geleneksel merkezlerinin dışına çıkmaya başlayan Osmanlı kentleri fiziksel olarak değişim sürecine girmiştir. Yeni yapılan devlet binaları, yeni açılan caddeler ve meydan düzenlemeleri ile modern bir çehre edinmeye başlayan kentlerdeki bu değişimin Anadolu'nun bir taşra kenti olan Çankırı özelinde mimari açıdan incelenerek değerlendirilmesi bu çalışmanın amacını teşkil etmektedir. Bu amaçla, kent ile ilgili yazılı ve sözlü kaynaklara ulaşılarak harita ve planlar incelenmiş, yerinde yapılan tespitler ile de kentin ve incelenecek olan referans devlet yapılarının mevcut durumları belgelenmiştir.

Tanzimat döneminde idarî yapılanmadaki değişiklikler sonucu önce Ankara daha sonra da Kastamonu Vilâyetine bağlı bir livâ konumuna geçen Çankırı şehri, Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra vilâyet statüsünü almıştır. Kale eteğinde kurulan ve geleneksel kenti meydana getiren mahalleleri etrafında sınırlı bir biçimde gelişen eski dokusundan Tanzimat dönemi ile ayrılmaya başlayan kentin değişimi, erken Cumhuriyet döneminde şehre gelen demiryolu ile devam etmiş ve çalışma kapsamında bu gelişmelerin kent üzerindeki etkileri ele alınmıştır.

Bu bağlamda, Çankırı Merkez'in 1840'lı yıllardan 1940'lara kadar olan süreçteki kentsel gelişimi, bu dönemler içerisinde yapılan devlet binaları ile birlikte ele alınarak mimari açıdan incelenmiş olup Şekil 1.1'de verilen haritada çalışma alan sınırı yaklaşık olarak gösterilmektedir. Yapılan bu çalışmanın sonucunda, Tanzimat dönemi ile başlayarak Cumhuriyet döneminde devam eden moderleşme hareketlerinin Çankırı'da net bir biçimde okunmuş olması mimari açıdan dikkat çekicidir.

Şekil 1.1. Yaklaşık çalışma sınırını gösterir Çankırı Merkez haritası

Çalışma konusu olarak seçilen Çankırı kenti ile ilgili daha önceki dönemlerde çeşitli üniversitelerin Sosyal Bilimler Enstitülerine bağlı Tarih ve Sanat Tarihi bölümlerinde yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları yapılmıştır. Mimari açıdan ise bu dönem ile ilgili tek çalışma İstanbul Teknik Üniversitesi'nde 2009 yılında Mine Topçubaşı tarafından yapılan "19. yüzyılda Kastamonu Eyaleti'nde Kamu Yapıları ve Yeniden Kullanım Sorunları" başlıklı doktora tezidir. Topçubaşı'nın çalışmasında, 19. yüzyılda Çankırı Merkez'de yapılan kamu binaları incelenmiş olsa da yapılan bu çalışmada, inceleme aralığının erken Cumhuriyet dönemine, 1940'lı yıllara kadar uzatılmış olması ve incelenen referans yapıların kent gelişimine verdiği yön bağlamında bütüncül olarak incelenmesi, Çankırı kenti için mimari açıdan bir ilk olması sebebiyle önem arz etmektedir.

2. ÇANKIRI KENTİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

40° 30' ve 41° kuzey enlemleri ile 32° 30' ve 34° doğu boylamları arasında konumlanan Çankırı, Kızılırmak ile Batı Karadeniz havzaları arasında bulunmaktadır. Şehrin komşu illeri, Bolu, Karabük, Kastamonu, Çorum, Kırıkkale ve Ankara'dır. Şehir merkezinde rakım 720 metre olup yüz ölçümü 1440 km²'dir. 2015 yılı verilerine göre kentin toplam nüfusu 180.945 kişidir (www.cankiri.gov.tr/nufus). Ankara-Kastamonu karayolu ile Kırıkkale'nin Irmak kasabasından Çankırı istikametine yönelen ve Zonguldak'a kadar giden demiryolu şehir merkezinden geçmektedir.

Harita 2.1. Çankırı haritası

Şehrin toprakları genellikle çıplak dağlar ve platolarla kaplı olduğundan ciddi erozyon tehdidi bulunmaktadır. Bu yüzden tarım yapılamayan araziler otlak olarak kullanılmaktadır. Şehrin çevresinde bulunan tuz yatakları kentin ekonomisi için önem teşkil etmektedir. Bulunduğu coğrafyanın jeolojik yapısı ve Kuzey Anadolu fay hattının şehrin yakınlarından geçmesi nedeniyle tarih boyunca kentte depremlerin meydana geldiği bilinmektedir.

Şehrin merkezinden geçen Tatlı Çay, Acı Çay'la birleştiğinde 96 km uzunluğundadır. Kızılırmak'ın önemli bir kolu olan Tatlı Çay, sularının tuzlu olması nedeniyle yararlanılan bir akarsu değildir. Uluçay, Melan Çayı, Eskipazar Çayı vadileri önemlidir. Karadeniz Bölgesi'nden İç Anadolu Bölgesi'nin iklimine geçiş kuşağında yer alan şehirde genellikle İç Anadolu'ya özgü iklim hüküm sürmektedir.

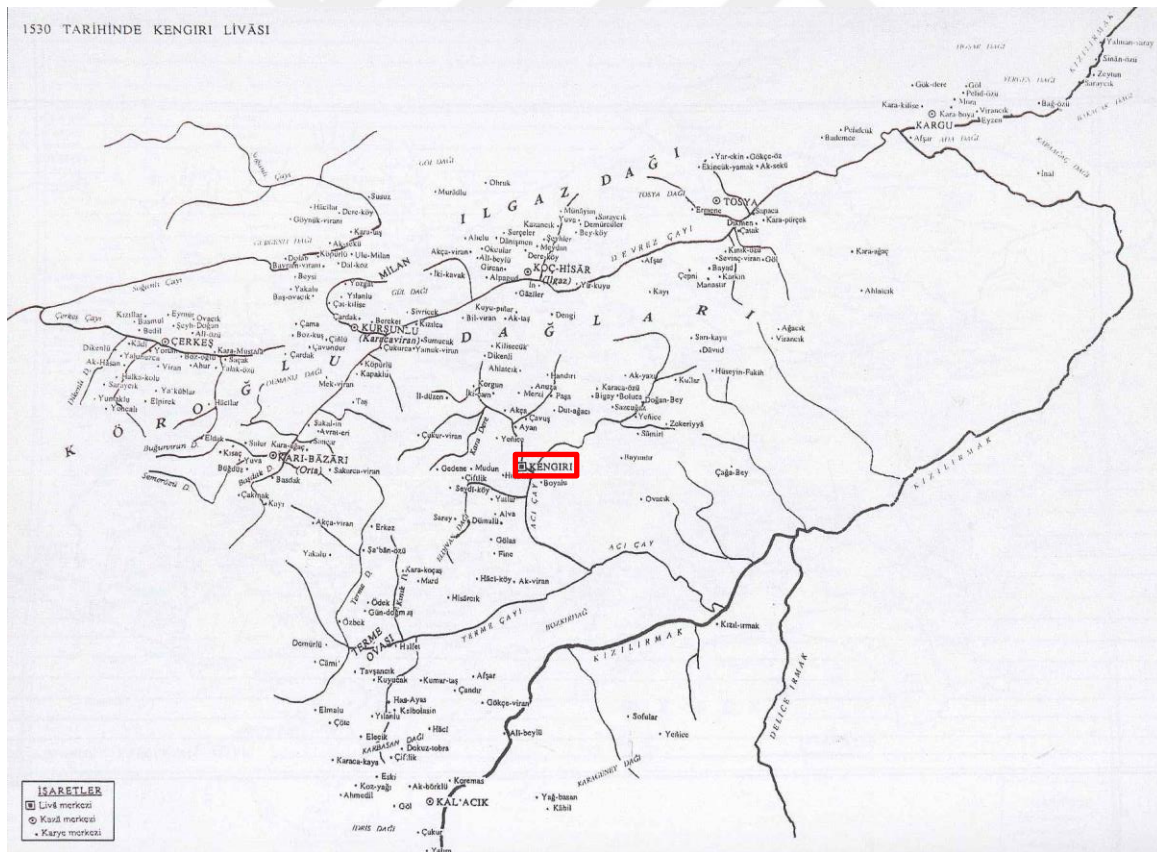

3. KENTİN TARİHSEL GELİŞİMİ

3.1. Osmanlı Dönemine Kadar Olan Süreç

3.2. Osmanlı Döneminde Çankırı Kenti

Çankırı (Osmanlı dönemine ait kaynaklarda ismi Kengırı olarak geçmektedir), 15. yüzyıldan Tanzimat dönemine kadar Anadolu eyaletine bağlı bir sancak merkezi olmuştur. Bu dönemdeki kent yapısı incelendiğinde, Çankırı şehrinin konum itibarıyla kuzeyinde bulunan yüksek tepelerin eteğinde kurulduğu görülmektedir. Güneyinde ise geniş düzlükler uzanmaktadır. Bu dönemde Anadolu'yu Hicaz ve Kafkaslara bağlayan üç anayoldan orta ve sağ kol güzergahının Çerkeş, Koçhisar (Ilgaz) ve Tosya üzerinden Merzifon'a kadar ortak devam etmesi ve Çankırı merkezinin bu iki yolun arasında kalması nedeniyle şehirde ticaret fazla gelişmemiş; Çankırı, küçük bir taşra kenti olarak kalmıştır (Balkır, 2018).

Harita 3.1. Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu defterine göre 1530 tarihli Çankırı Livâsı haritası (Arslan ve Ekici, 2008: 12)

Şehirde 150 metre kadar yüksekte bulunan kale, geleneksel şehri oluşturan en önemli unsurlardan biri olarak sayılabilir. Dört köşe bir zemin üzerinde taş ve tuğladan inşa edildiği anlaşılmaktadır (Elibol, 1995). Kale, Selçukluların eline geçtikten sonra, muhtemelen Alaeddin Keykubad zamanında, diğer Anadolu kaleleri gibi tamir olmuştur. Osmanlıların eline geçtikten sonra da kalenin varlığını ve faaliyetini sürdürdüğü anlaşılmaktadır. 1521 tarihinde kalede bir dizdar, bir kale kethüdası, bir imam, bir topçu ve elli bir tane müstahfiz bulunmaktadır. 1578 tarihinde ise bir dizdar, bir kale kethüdası, bir topçu, iki bölükbaşı, bir imam ve kırk yedi müstahfiz kayıtlıdır (Kankal, 1993). Sur dışındaki ilk yerleşimin ne zaman olduğu kesin olarak bilinmemektedir ancak; Anadolu Selçukluları zamanında sur dışında inşa edilmiş olan Darüşşifa'yı referans alarak bu dönemlerde çoktan sur dışına çıkmış olacağı söylenebilir (Balkır, 2018).

Resim 3.1. Çankırı Kalesinden bir görünüm

Kenti meydana getiren temel birimler olan mahalleler Çankırı'da genellikle bir mescit etrafında gelişen yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. 1521 tarihinde Çankırı şehri 24 mahalleden oluşmakta olup bu 24 mahalleden 5'i bir mescidin, 1'i ise caminin etrafında gelişmişler ve bu sebepten cami ve mescitlerin adını almışlardır (Kankal, 1993). Hoca, bey, ağa, şeyh lakaplı kişilerin ismiyle anılan mahallelerin ise bu kişilerin mahallerin kuruluşunda maddi ve manevi liderlik yapmalarından ötürü olduğu düşünülmektedir (Elibol, 1995). Bunların dışında; bazı kaynaklarda Tımarhane bazılarında da Bimarhane olarak geçen mahallenin Alâeddin Keykubad'ın atabeyi Cemaleddin Ferruh zamanında kurulmuş olabileceği, yine Perdedar mahallesinin ise "Perdedar" teriminin Selçuklularca

çok kullanılması nedeniyle Selçuklular zamanında, İmaret mahallesinin de Candaroğlu Kasım Bey zamanında kurulmuş olabileceği düşünülmektedir (Kankal, 1993).

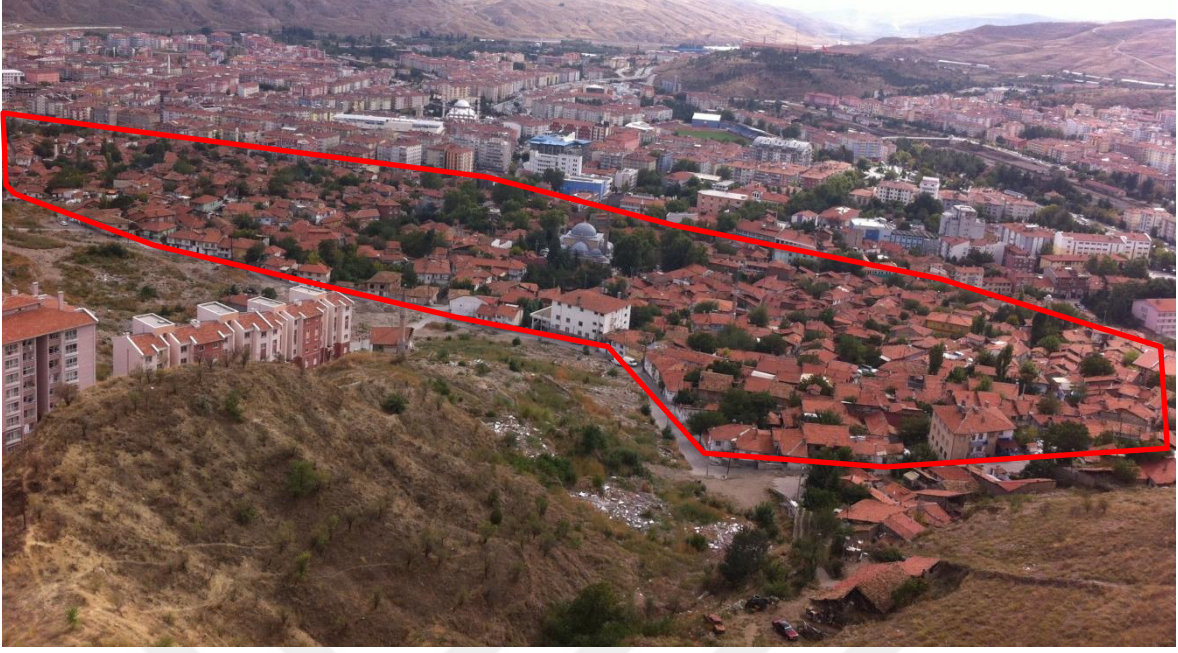
Şekil 3.1. Geleneksel kentte bulunan camilerin yerleri harita üzerinde kırmızı ile işaretlenmiştir. Mavi ile işaretli yapı ise Sultan Süleyman Camii'dir

Resim 3.2. Geleneksel kentten bir görünüm (Demiröz, 2001: 38)

Tahrir kayıtlarına göre 1579 yılında şehrin nüfusu 2115 civarındadır (Kankal, 2011: 84). Önemli ölçüde Türk-Müslüman nüfusu barındıran şehir, bu karakteri taşımaktadır. Gayr-i Müslimlerin sayıca Müslümanlardan oldukça az olması sebebiyle kendilerine mahsus ayrı bir mahallede yaşadıklarına dair bilgi bulunmamaktadır. Dolayısıyla Müslümanlarla bir arada yaşadığı düşünülen gayr-i Müslimlerin, eldeki verilere göre daha çok Kayserbey mahallesinde ikamet ettiği anlaşılmaktadır (Elibol, 1995).

Bu dönem içerisinde, kentin en büyük camisi olan, 1558 yılında inşası tamamlanan Sultan Süleyman Camisi'nin güneyinde, bugün dahi varlığını sürdüren bir arasta bölgesinden söz edilebilir. Tahrir kayıtlarına göre 16. yy'da merkezde 100 dükkan kayıtlıdır (Kankal, 2011: 151). Arasta bölgesinde çoğunluğu günümüze ulaşmamış olan demirciler hanı, kazancılar hanı, kürkçüler hanı, attarlar hanı, acemler hanı, keçeciler arastası, seki han gibi çeşitli hanların varlığı bilinmektedir (Elibol, 2005).

Resim 3.3. Çankırı Kalesinden Osmanlı dönemindeki kente bakış

3.3. Tanzimat Dönemi ile Birlikte Kentte Başlayan Değişimler

Tez çalışmasının ele aldığı dönemin başlangıcını oluşturan, uzun yıllara yayılan çeşitli idarî, hukuki ve ekonomik reformların önünü açan ve bunlara temel oluşturan Tanzimat Fermanı, Kasım 1839'da ilan edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda, bu tarihten itibaren devleti modernleştirmek için yapılan söz konusu reformlar kentleri de doğrudan etkilemektedir (Yerasimos, 1999: 1).

19. yüzyılda, Tanzimat dönemi ile birlikte yapısal olarak değişim içerisine giren Osmanlı devlet yapılanmasında yeni kurumlar ortaya çıkmıştır. Bu kurumlara iş gücü sağlanması için eğitim kurumları da yenilenecek şehirlere bu işlevlere hizmet edecek yeni binalar inşa edilmiştir. Bu şekilde devam eden bir değişim ortamında fiziksel olarak değişimi kaçınılmaz olan kentlerdeki yeni yapılar, yalnızca halka hizmet götürmesi için değil aynı zamanda devletin ihtişamını da bulunduğu yere taşıması amacıyla inşa edilmiştir (Kaynar, 2000).

Tanzimat öncesi dönemde ordu ve adliye, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki devlet yönetiminin esasını oluşturan iki temel kurumdur (Karal, 1962: 320). Bu yönetim sisteminde kadı, çok çeşitli görevlerle yükümlüdür. Kentin yargı organı olmasının yanı sıra, vakıf denetçisi, kent güvenliğinin koruyucusu, beledi ve kolluk görevlerinin de

sorumlusudur (Aktüre, 1978: 91). Dolayısıyla geleneksel Osmanlı toplumunda kadının özel konutu, mahkeme, hükümet konağı ve belediye gibi pek çok işlevi bir arada görmektedir (Ortaylı, 1974: 108). Böyle bir ortamda devlette sürekli olarak görev yapan ve kurumsallaşan bir bürokratik kadronun da varlığından söz etmek güçtür (Ortaylı, 2018: 112, 113). Modernleşmemiş bu şehir yapılanmasında sancak beyinin evi iktidar merkezi, kadının evi mahkeme, hocanın evi ise çocuk mektebi işlevindedir (Ortaylı, 1972).

Tanzimat ile birlikte üçüncü bir ana kurum olan mülkî yönetim sistemi getirilmiştir. Özellikle II. Abdülhamid devrinde mülkî yönetimde görev yapan memurların sayısında büyük bir artış meydana gelmiştir (Uzunçarşılı ve Karal, 1988: 320). Yönetim yapısında yaşanan bu değişimin şehirlere etkisi ise “yönetici merkez” kavramının ortaya çıkmasıdır (Aktüre, 1978: 97).

Tanzimat döneminde ülke, vilâyet-livâ-kaza-nahiye şeklinde dört ana birime bölünmüştür (Çadircı, 1991: 236). Bu bölünmede yer alan birimlerde, vali, mutasarrıf, kaymakam ve nahiye müdürü dahil olmak üzere tüm devlet memurları, merkezden atanarak görevlendirilmiştir (Aydın, 2006).

Yönetimsel yapıdaki bu değişimler sonucu ortaya çıkan yeni gereksinimler Osmanlı kentlerindeki geleneksel yapıyı değiştirmeye başlayarak modern belediye örgütlerinin kurulmasını beraberinde getirmiştir. Bunun için tüm yeniliklerin ilk uygulandığı yer olan ve taşra kentleri için de model teşkil eden İstanbul’da, 1854 yılında yürürlüğe giren "İstanbul Şehremaneti Dairesi'nin kurulmasını, 1855 yılında kurulan "İntizam-ı Şehir Komisyonu", 1858 yılında yürürlüğe giren "Altıncı Daire-i Belediye Nizamı" ve 1877 tarihli "Vilâyet ve Belediye Kanunu" izlemiştir (Aktüre, 1985: 894). Dönem içerisinde belediyeler, kentlerin ekonomik hayatını düzenleyen, temizlik hizmetlerini gören, yasakların uygulanmasında etkili olan, beledi kolluk ve imar denetim görevlerini gerçekleştiren kurumlar olmuşlardır. Kanalizasyon, yol, kaldırım gibi inşai faaliyetlerde ise genel olarak etkili olamayan belediyeler, hükümetin yardımlarıyla bu faaliyetleri olabildiği ölçüde yerine getirmeye çalışmışlardır (Çadircı, 1991: 278).

Ana örgütlerden bir diğeri olan askerlikte ise yeniçeri ocağının kaldırılması sonrasında kurulan yeni orduda, askerlik zorunlu hizmet haline getirilerek ordu kademeli bir biçimde örgütlenmiştir. Ordunun çekirdeğini nizamiye askerleri, ikinci kademeyi ise redif askerleri

meydana getirmektedir (Aktüre, 1978: 97). Bu döneme kadar sancak beyi ve mütesellimlerin baktığı, kapu halkı olarak adlandırılan askeri güç, redif askeri örgütünün kurulması ile ortadan kalkmıştır. Söz konusu olan bu değişim, kentlerde güvenliğin sağlanması görevini redif askerlerine bırakarak, mülkî yönetim ile askeri yönetimin birbirinden ayrılmasını sağlamıştır (Çadırcı, 1972). Kent düzenlemeleri açısından bakıldığında ise redif askerlerinin yerleştiği kışla binaları genellikle şehrin hemen dışına inşa edilmiştir (Aktüre, 1978: 98).

19. yüzyıl Osmanlı valilerinin kentlerde en önem verdiği konuların başında yeni açılan caddeler ve genişletilen sokaklar gelmektedir. Bu dönemdeki kent düzenlemelerinde genellikle, geleneksel şehrin merkezini teşkil eden camiler ile yeni yapılan devlet yapılarının bulunduğu hükûmet meydanlarının açılan geniş caddelerle birbirine bağlanması durumu görülmektedir. Bu durum değişen iktidarın kendini halka göstermesi için geleneksel şehir merkezinin kullanılması olarak yorumlanabilir. Bunun yanı sıra cami, hamam gibi geleneksel Osmanlı şehirlerinin temel yapılarının yanına hükûmet konağı, okul gibi yeni yapıların eklenmesi de o dönemdeki Osmanlı iktidarı için istenen şehir görüntüsü olarak sayılabilir (Kaynar, 2000).

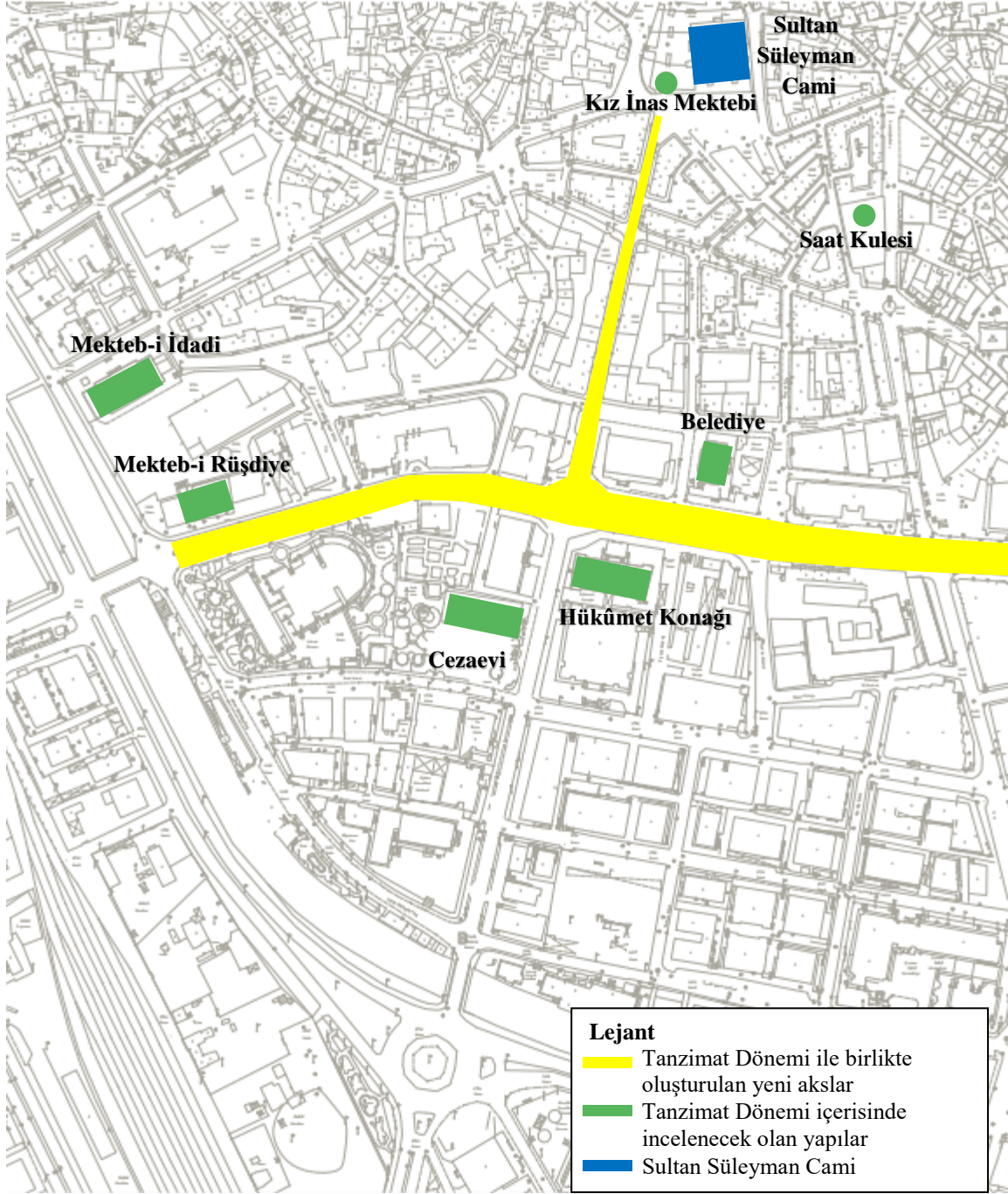
Bu dönemdeki Çankırı'nın durumuna bakıldığında ise Tanzimat'ın ilanına kadar Anadolu Eyaleti'nin küçük bir sancağı olan şehir, Tanzimat sonrasında idarî yapılanmada yapılan değişiklikler sonucu Ankara Eyaletine bağlanmıştır. 1869 tarihli vilâyet nizamnamesi ile de Sinop ve Bolu livâlarıyla birlikte Kastamonu vilâyetine bağlanmıştır (Türkoğlu, 1999: 3). Kastamonu vilâyet salnâmelerinden 1892 tarihli salnâmeğe göre şehirde; 2.485 ev, 717 dükkan, 5 han, 13 medrese, 10 camii, 16 mescit, 2 kilise, 2 kütüphane, harap bir bedesten, askeri kışla ve depo, hükûmet dairesi, telgrafhane, 3 idâdî ve rüştiye mektebi ile 14 sıbyan mektebi, birer de Rum ve Ermeni mektebi bulunmaktadır.

Kale eteğinde kurulan ve geleneksel kenti meydana getiren mahalleler etrafında sınırlı bir biçimde gelişen eski dokusundan Tanzimat Dönemi ile ayrılmaya başlayan şehirde oluşturulan yeni akslar ve çalışmanın devamında incelenecek olan referans yapılar Şekil 3.2 üzerinde gösterilmektedir. (Türkoğlu, 1999: 11), Hükûmet Konağı önünden geçen caddenin, eskiden tarla olduğunu, belediyenin satın alarak cadde haline dönüştürdüğünü ve 1911 yılında resmi bir törenle açılışının yapıldığını yazmaktadır. Çankırı livâsı dahilinde Haziran ayında yapılan icraat hakkında Çankırı mutasarrıfının Kastamonu Vilâyetine

sunduğu 20 Temmuz 1915 tarihli raporda ise, “livâ merkezini teşkil eden Hükûmet Konağı önünden Sultan Süleyman Camii’ne kadar bin metre uzunluğunda ve on iki metre genişliğinde bir cadde yapılmasının kararlaştırıldığı” ifade edilmektedir (Arslan ve Ekici, 2008: 159). Açılan bu yeni akslar ve üzerine inşa edilen devlet yapıları ile dönemin simge yapılarından olan saat kulesinin şehirdeki varlığı, kent tarihi açısından modernleşme olarak adlandırılabilir bu değişim sürecinin Osmanlı İmparatorluğu’nun yalnızca büyük ve önemli vilâyetlerinde değil Anadolu’daki küçük bir taşra kenti olan Çankırı’da da yaşandığını göstermektedir. Ayrıca; günümüzde mevcut olmayan ve harita üzerinde yer tespiti yapılamayan Gureba Hastanesi’ne Hamidiye adının verilerek tuğra ile süslenmesi hakkında yazılan 9 Şubat 1896 tarihli padişah emri (Arslan ve Ekici, 2008: 129), Padişah’ın simgesel varlığının şehirdeki yansımalarından biri olarak sayılabilir.

Resim 3.4. 1932 tarihli fotoğrafta solda görülen yapı Hükûmet Konağı, sağdaki yapı ise Cezaevi binasıdır (Demiröz, 2001: 36)

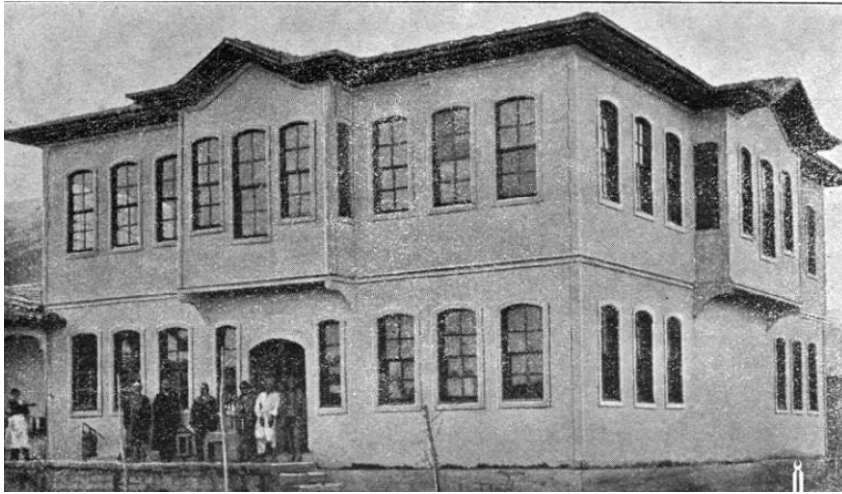
Şekil 3.2. Tanzimat Dönemindeki düzenlemeleri gösterir harita

İlerleyen bölümlerde ele alınacak olan Çankırı Belediye hududunu gösterir 24 Nisan 1928 haritada da (Bkz. Harita 4.1) yeri görüleceği üzere şehrin hemen dışında bir kışla bulunmaktadır. 7 Kasım 1986 tarihli bir belgede “Çankırı’da bir tabura yetecek büyüklükte ve iki katlı olarak bir kışla inşa edilmesi hakkında” rapor yazılarak kışlanın planı çizilmiştir (Arslan ve Ekici, 2008: 67). Kışla binası günümüzde mevcut değildir.

Resim 3.5. Caddenin sonunda Sultan Süleyman Cami minaresinin yanında görülen yapı, Kız İnas Mektebi'dir (Demiröz, 2001: 29)

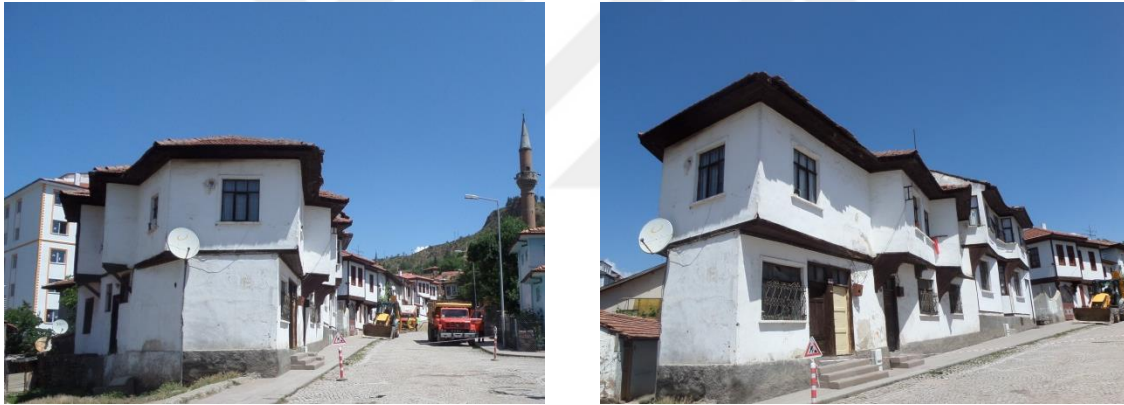
Resim 3.6. Hamidiye Gureba Hastanesi (Arslan ve Ekici, 2008: 209)

3.4. Milli Mücadele Döneminde Kentin Durumu

Milli mücadele döneminde savaşın doğrudan etkilemediği şehir, bu sebeple büyük bir yıkıma uğramamıştır. Toprak yapısı nedeniyle tarımın fazla gelişemediği, ticaret yollarının üzerinde bulunmaması nedeniyle de güçlü bir eşraftan yoksun olan Çankırı halkı, savaştan sonra şehre dönenlerin iş bulamaması nedeniyle daha da yoksullaşmıştır (Akkaya, 2008).

Milli Mücadele döneminde işgale uğramayan şehir, sahip olduğu konum nedeniyle stratejik bir önem teşkil etmiştir. İstanbul-Ankara arasında bağlantı sağlayan yolun itilaf kuvvetleri ve bazı isyancı çetelerin kontrolü altında olması sebebiyle deniz yoluyla İnebolu limanına gelen silah ve mühimmatlar önce Kastamonu'ya ardından Çankırı üzerinden Ankara'ya, oradan da batı cephesine gönderilmektedir. Bu lojistik faaliyetlerin zaman içerisinde artması nedeniyle 2 Şubat 1921'de şehirde bir Menzil Nokta Komutanlığı kurulmuş ve ulaştırma, taşıma işlemleri bu komutanlık aracılığıyla sürdürülmüştür (Çevik, 2010: 524).

Bu dönem içerisinde, Sakarya Meydan Savaşı esnasında lojistik açıdan daha da önem kazanan Çankırı'ya 1921 yılının ağustos ayında, bir hafta içerisinde 1000 yataklı bir askeri hastane kurulmuştur. Hastane bugünkü Büyükköprü Sokak'ta bulunan konutların Çankırı halkının yardımları sonucu düzenlenmesiyle oluşmuştur (Çevik, 2010: 524).

Resim 3.7. Büyükköprü Sokakta bulunan konutlar

3.5. Erken Cumhuriyet Döneminde Çankırı

Cumhuriyetin kurulmasını takip eden ilk yıllarda, büyük bir kısmı kırsal alanlarda yaşayan bir halk ve savaşımlardan dolayı harap olmuş birçok şehrin oluşturduğu bir ülke bulunmaktadır. Ülkede, bölgeler ve hatta aralarında kısa mesafe olan kentler arasında bile ilişkilerin çok zayıf olduğu söylenebilir. Bu dönemde güçlü bir ekonomi, kötü durumda olan kentlerin imar edilebilmesi ve yeniden yapılandırılması için gerek duyulan en önemli ihtiyaçtır. Büyük bütçe açıklarına ve Nafia Vekaletinin kısıtlı mali olanaklarına rağmen öncelikli olarak ele alınan konular arasında, ulaşım, savaşta yanan ve yıkılan yapıların

imarı, mevcut olan bataklıkların kurutulması ve Ankara'nın başkent olarak inşa edilmesi bulunmaktadır (Aslanoğlu, 2001: 27).

Erken Cumhuriyet Döneminde kentlerin modernleştirilmesi ve çağdaş niteliklere kavuşturulması hedeflenmekte, bu amaçla milli sınırlar içerisinde ülkesel ve bölgesel kalkınmanın sağlanarak ulus mekânının yeniden düzenlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla, yapılan planlama anlayışı Cumhuriyetin yeni kurulduğu bu yıllardaki ideoloji ile de örtüşmektedir. Bu bağlamda Türk ulus devletinde “temizlik, sağlık ve güzellik” kavramları önem arz etmektedir (Çetin, 2012).

Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra idarî yapılanmada yapılan kanuni değişiklikler sonucu sancaklar vilâyetlere dönüştürülmüş, Çankırı da vilâyet statüsüne geçmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında, gerek I. Dünya Savaşı'nda gerekse Kurtuluş Savaşı'nda verilen kayıpların da etkisi ile Çankırı'nın nüfusu 10.000'in altına düşmüştür. Çankırı şehrinin merkez nüfusu 1927'de 8.847 iken 1940'da 10.235, 1960'da 20.047 olmuştur (Akkaya, 2008).

Yeni kurulan Cumhuriyetle birlikte birçok alanda hızla başlayan kalkınma faaliyetleri tüm yurttaki gibi Çankırı'da da kendini göstermektedir. Cumhuriyetten önce kent merkezinden Ankara'ya doğru 15-20, Kastamonu'ya doğru 8-10 kilometrelik şose yol mevcut olup Cumhuriyet ile birlikte Ankara hududundan Kastamonu hududuna 109 kilometrelik muntazam şose yapılmış, yollar yaz kış kullanıma uygun hale getirilmiştir (Cumhuriyetin 15. Yılında Çankırı, 1938).

Kentte hız kazanan bayındırlık faaliyetlerine ek olarak, inşasına 1926'da başlanan ve 1937'de tamamlanan Ankara-Zonguldak arasındaki kömür hattı olarak anılan demiryolunun önemli bir kısmının Çankırı merkez ve ilçelerinden geçmiş olması Çankırı için büyük bir kazanç olmuştur. Hattın Ankara-Çankırı kısmı 23 Nisan 1931'de büyük bir törenle açılmıştır (Başer, 1956: 48). Kente gelen demiryolu ekonomik açıdan yarar sağladığı gibi kentin bundan sonraki gelişiminde de belirleyici bir unsur olmuştur.

Bu dönem içerisinde, Tanzimat döneminde geleneksel kent dokusundan ayrılan ve bugünkü ismi Atatürk Bulvarı olan hükûmet meydanı aksı yapılan devlet binaları ile devam ettirilmiştir. Hükûmet Meydanında bulunan ve Şekil 3.3. de sarı renk ile işaretli

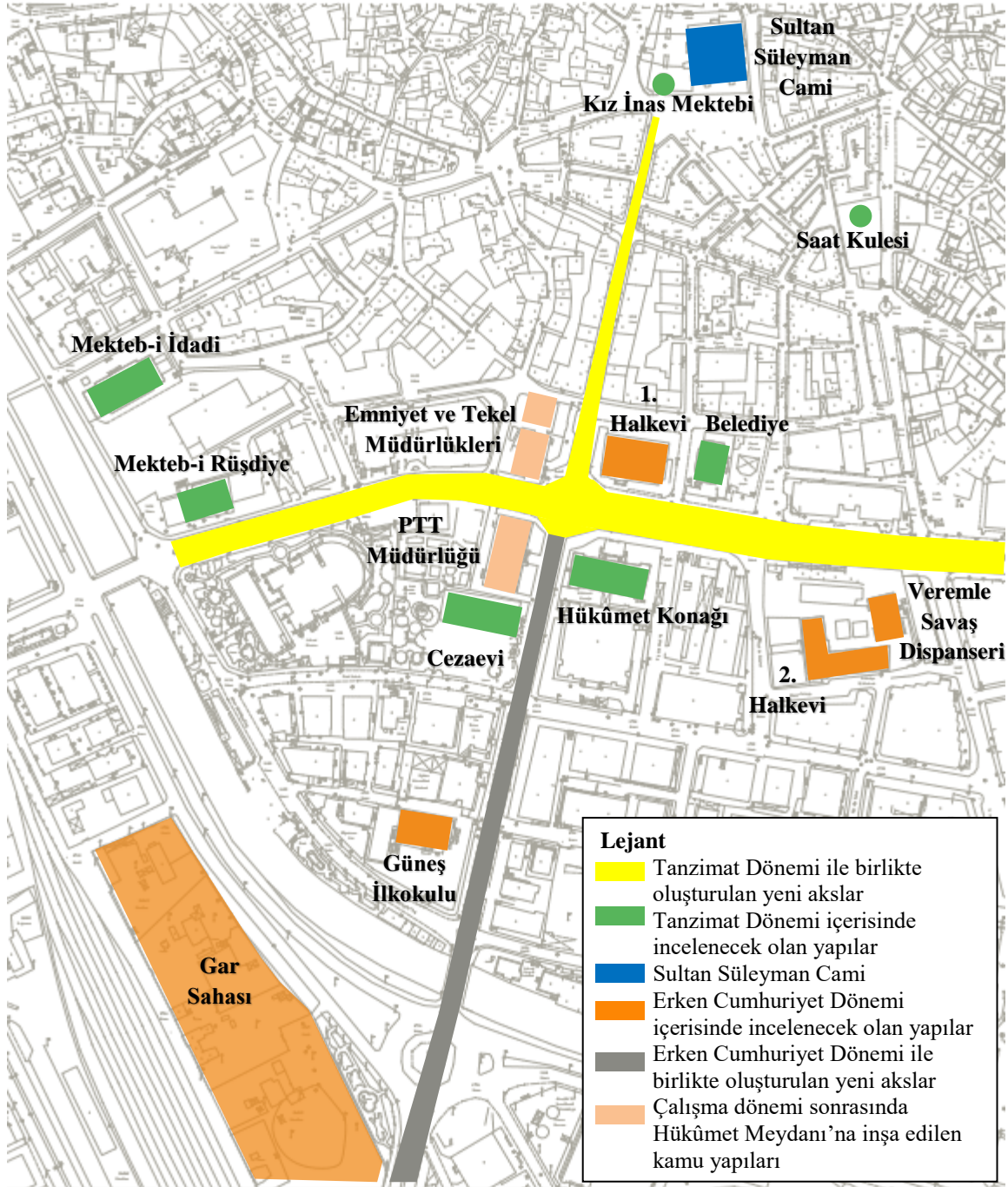
Tekel Müdürlüğü, Emniyet Müdürlüğü ve PTT binaları çalışma döneminin dışında kalsa da kent gelişiminin bu doğrultuda devam ettirildiğini göstermesi açısından önem teşkil etmektedir. Tanzimat döneminde Sultan Süleyman Camii'nden Hükûmet Konağı'na kadar açılan ve bugünkü ismi Alparslan Türkeş Caddesi olan aksın erken Cumhuriyet döneminde İstasyon Caddesi adını alarak gar sahasına kadar devam ettirildiği görülmektedir.

Resim 3.8. İstasyon caddesinden görünüm (Demiröz, 2001: 43-29)

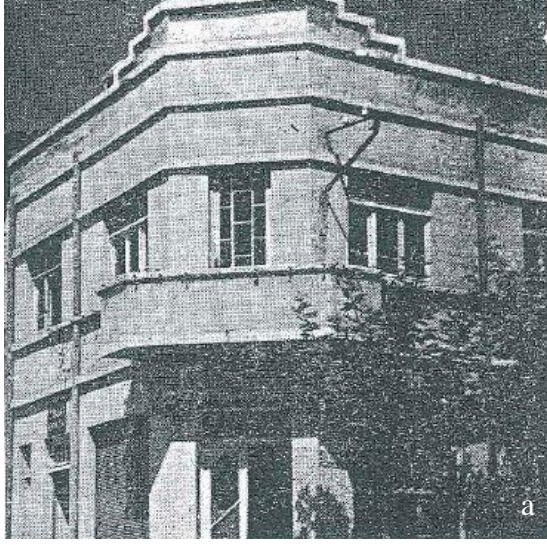

Resim 3.9. Hükûmet Meydanını gösteren fotoğraflardan ilkinde PTT Binasının arkasında Cezaevi Binası, ikincisinde ise Tekel Müdürlüğü ile Emniyet Müdürlüğü Binası görülmektedir (Demiröz, 2001: 65)

Şekil 3.3. Erken Cumhuriyet Dönemindeki düzenlemeleri gösterir harita

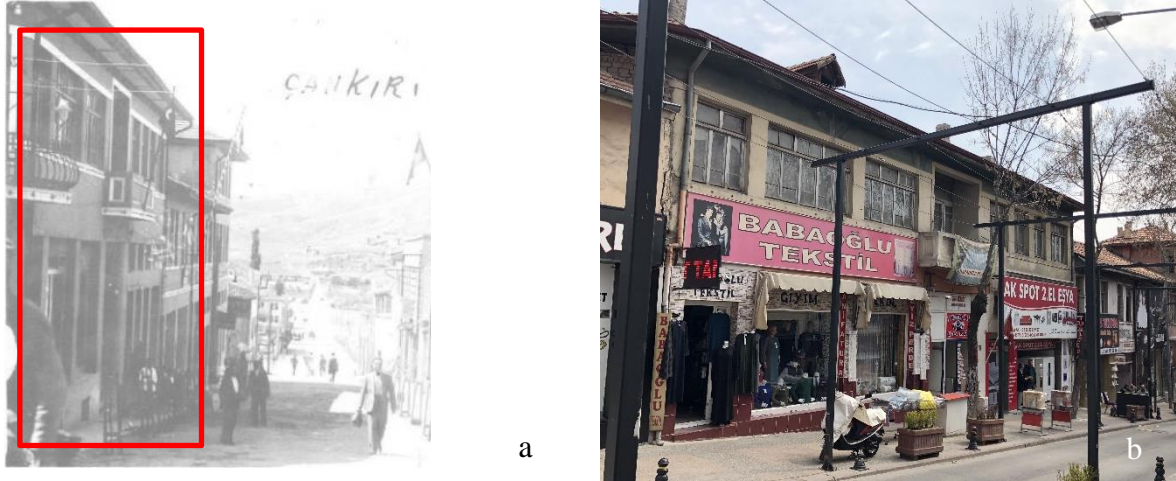
İstasyon Caddesi boyunca (bugünkü adıyla Alparslan Türkeş Caddesi) betonarme dükkan üzeri odalardan oluşan binalar inşa edilmiştir (Cumhuriyetin 15. Yılında Çankırı, 1938). Bu cadde yeni kurulan Cumhuriyetin Çankırı'daki yüzü olmuştur.

Resim 3.10. a) İstasyon Caddesi üzerinde bulunan bir dükkan (Cumhuriyetin 15. Yılında Çankırı, 1938), b) Dükkanın günümüzdeki durumu

Resim 3.11. a) İstasyon Caddesi üzerindeki dükkanlar (Demiröz, 2001: 43), b) Dükkanların günümüzdeki durumu

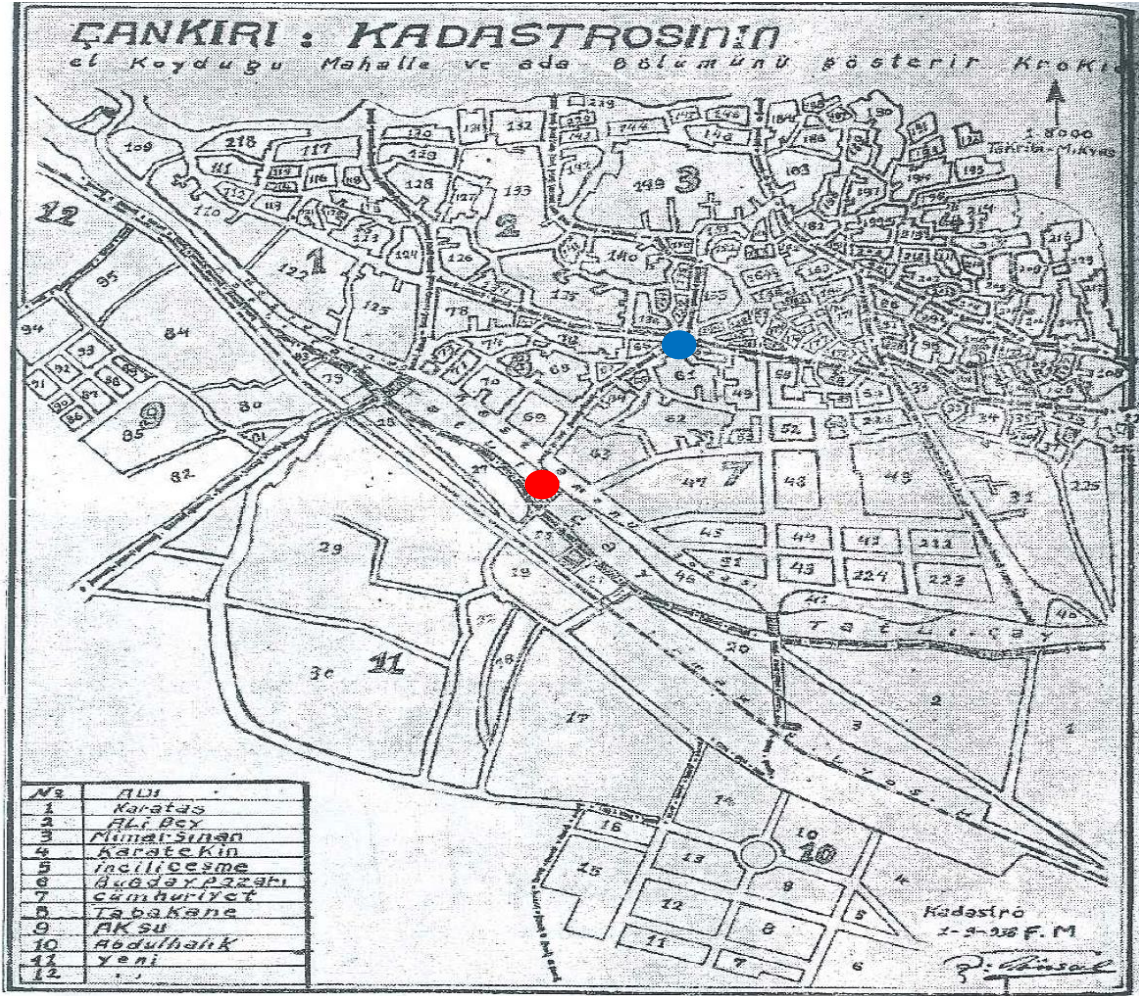

Resim 3.12. a) İstasyon Caddesinde bulunan bir dükkan (Demiröz, 2001: 43), b) Dükkanın günümüzdeki durumu

Resim 3.13. İstasyon Caddesindeki dükkanların günümüzdeki durumları

Bu dönemde kurulan yeni mahalleler ise istasyon çevresinde gelişmiştir. Harita 3.2'deki 1937 tarihli Çankırı kadastr haritasında görülen 7 numaralı Cumhuriyet, 9 numaralı Aksu, 10 numaralı Abdülhalik, 11 numaralı Yeni Mahalleleri Cumhuriyet dönemi sonrasında geleneksel yerleşim merkezinden ayrılarak yeni kurulan mahallelerdir. Yeni kurulan bu mahallerin dik açılı sokakları modernleşme hareketleri bağlamında önemlidir.

Harita 3.2. Kırmızı ile işaretli alan İstasyonu, mavi ile işaretli alan Hükümet Meydanını göstermektedir (Cumhuriyetin 15. Yılında Çankırı, 1938)

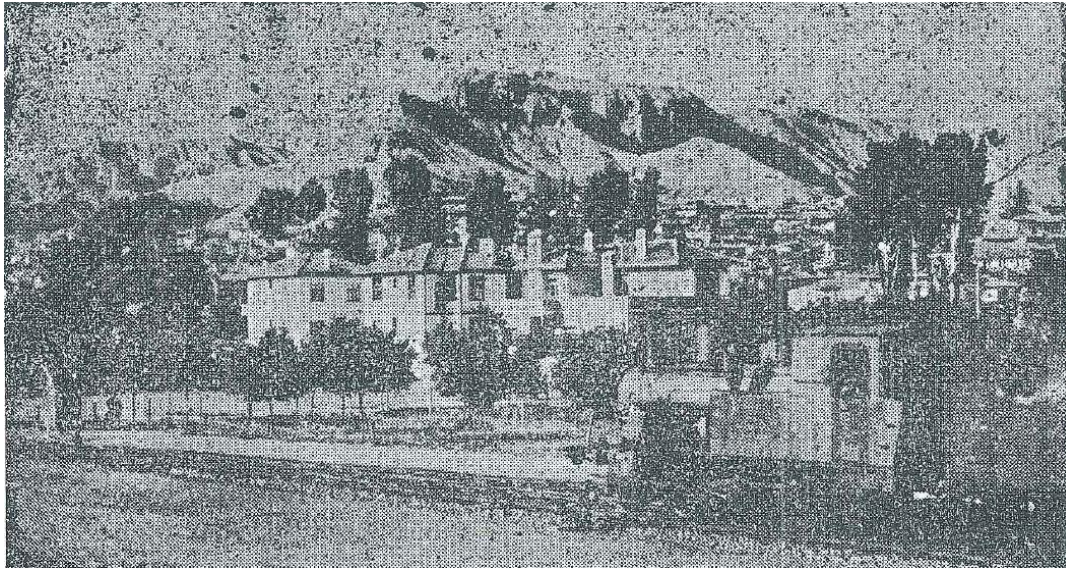
Cumhuriyetle birlikte kentteki bu yeni düzenlemeler dönemin gazetelerinden olan 1937 tarihli Duygu gazetesinde şu şekilde anlatılmaktadır;

Cumhuriyetin on üç senelik kısa devresi, Çankırı'ya on üç asırlık bir merhale kat ettirmiştir. Dün caddelerinden geçilmez, sokaklarından yürünmez derecede dar ve bozuk olan Çankırı, bugün kuş gibi uçulup keklik gibi sekilecek geniş bulvarlar, düz parkeler, asfalt kaldırımlara ziynetlendirilmiş, caddeler gelin gibi ağaçlarla süslenmiştir. Mübalaga etmeden diyebilirim ki; on beş sene önce ölenlerimiz bugün mezardan çıkıp dönseler, yıllarca yaşadıkları evlerinin yolunu şaşırarak kadar yeniliklerle karşı karşıya kalırlar. Çankırı halkındaki kabiliyet inkılabın her yeniliğini benimsemelerinde kendini açıkça göstermektedir. Çankırı'nın istikbali çok parlaktır. Bunu her zaman ispat edecektir. Bugün o güzelim Çay boyunun ulu ağaçlarının koyu gölgeleri arasından fişkırان bol sular, evler, alışveriş yerleri arasındaki paket taş ile döşenmiş geniş yollar, İstasyon, Abdülhalik Bey Mahallesi çevresindeki yeni evler Çankırı'nın her gün değiştiğinin birer göstergesidir (Duygu Gazetesi, 1937).

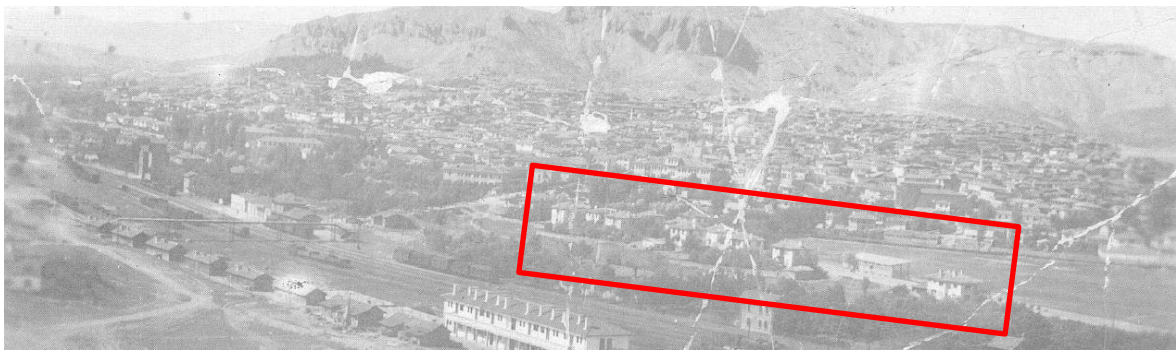
Yine 1933 tarihli Duygu gazetesindeki bir haberde şu bilgiler aktarılmaktadır;

Meydanlar açılıyor, mağazalar yapılıyor, parklar tanzim ediliyor, bu eski ve tarihi diyar; medeni bir şehir halini alıyor ve büründüğü bu medeniyet kisvesi ile Ankara'nın yanı başında ben de varım demek istiyor. Zaman zaman öten şimendifer düdüğü bu beldeye sanki biraz daha medeniyet sokuyor ve azalan eksilen kağıt gıcirtıları geriliği, eksikliği alıp uzaklara götürüyor. Sıkışık evler, dar sokaklar hep eski mahalle ve eski yerlerdir. İstasyon civarında bahçeli ve konforu mükemmel denecek evler vardır. Hat boyunca ve dere kenarında birer sayfiyeyi andıran evlerin zevkine doyum olmaz. Küçük, alçak, sekili ve iptidai dükkanlar eskiden kalan ve yavaş yavaş ortadan kaldırılmakta olanlardır. Muntazam çarşı ve mükemmel dükkanlar mevcuttur. Yabancılık dolayısıyla gecenizi geçirmeye mecbur olduğunuz han yerine oldukça iyi oteller bulunabilir (Duygu Gazetesi, 1933).

Resim 3.14. Cumhuriyet Mahallesinde yeni yapılan iki katlı konutlar (Çankırı İli, 1948: 7)

Resim 3.15. İstasyon civarında yeni kurulan Cumhuriyet Mahallesi'nden bir görünüm (Demiröz, 2001: 58)

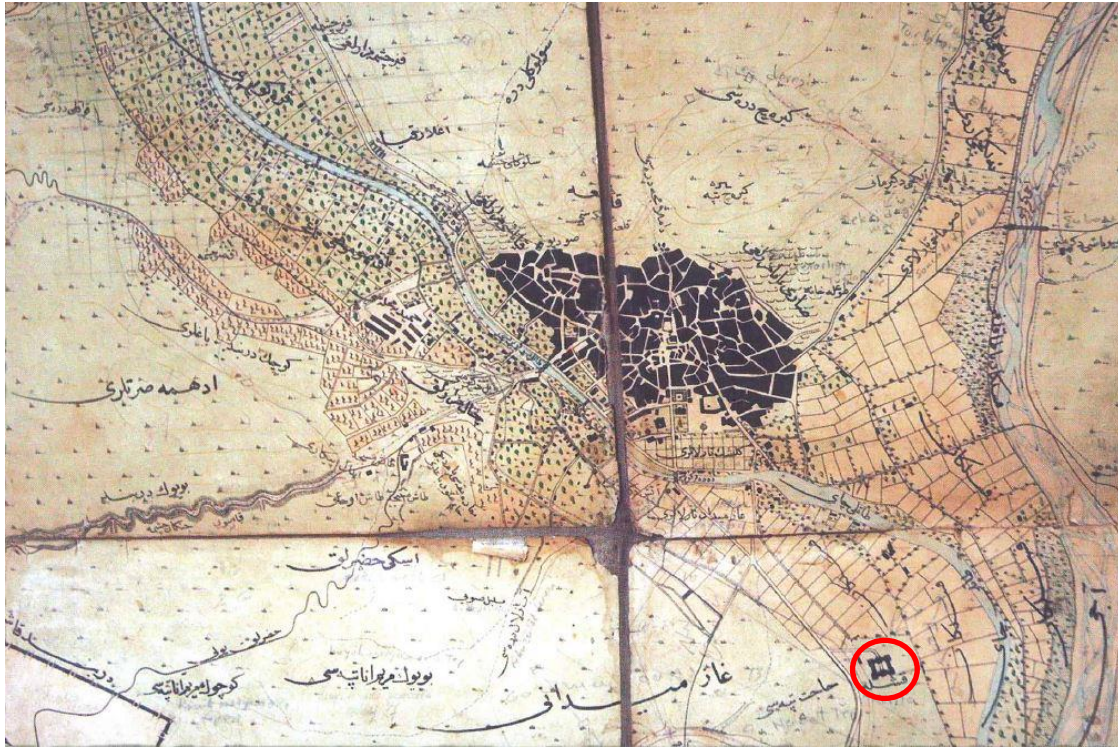

Resim 3.16. Cumhuriyet Döneminde bir bayram kutlaması, fotoğraflarda yeni inşa edilen konutlar dikkati çekmektedir

4. ÇANKIRI İÇİN HAZIRLANAN PLANLAR

Çankırı'nın ilk imar planı 1966 yılında İller Bankası Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır¹ ancak; 1938 tarihli Cumhuriyetin 15. Yılında Çankırı adlı yayında “şehirdeki her türlü bayındırlık işlerinin eldeki imar planına göre yapıldığı” ifade edilmektedir. Yine aynı yayından 1934 yılında başlayan Çankırı şehrinin kadastroununun 1937 yılında bitirildiği anlaşılmaktadır.

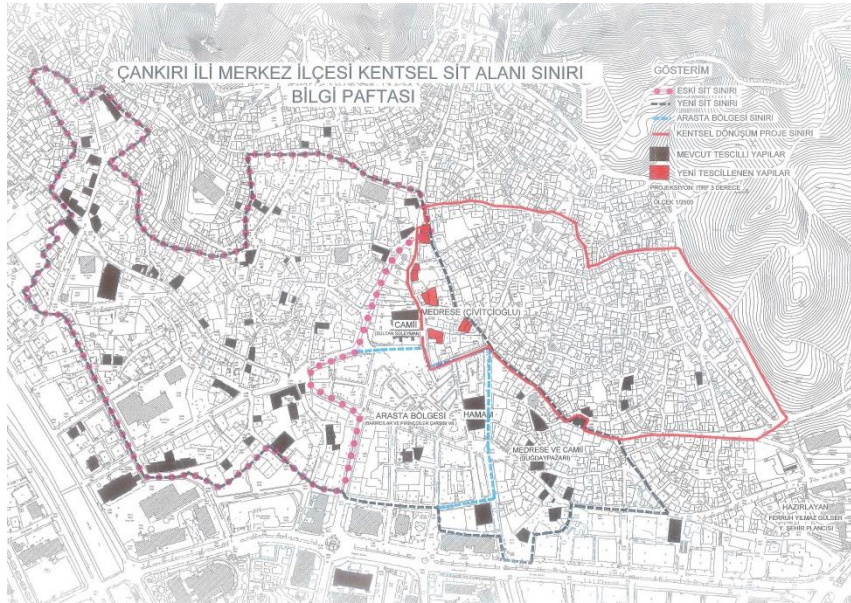
Harita 4.1. Çankırı Belediye hududunu gösteren 24 Nisan 1928 tarihli haritadan bir bölüm, kırmızı ile işaretli yapı kışla binasını göstermektedir (Arslan ve Ekici, 2008: 192)

1966 yılında hazırlanan planda kentin eski mahalleleri yoğun konut alanları olarak aynen korunmuş, bazı ana yolların açılması ve yeşil alanların planlaması gerçekleştirilmiştir. Kent merkezi güney ve güneydoğu yönlerine kaydırılmış, kent geleneksel mahalleri dışında genişlemeye, özellikle ıslah edilen Tatlı Çay'ın güneyine yayılmaya başlamıştır.

¹ Bu bölümde kaynak belirtilmeyen bilgiler için Ankara I Numaralı Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü arşivinde bulunan “Çankırı Kenti Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma Raporu, A.Yıldız Okçuoğlu, 1996.” raporundan yararlanılmıştır.

İkinci imar planı ise 1977 yılında İller Bankası Genel Müdürlüğü aracılığı ile ihale yöntemi ile elde edilmiştir. Planlama süresi henüz bitmeden imar planının yenilenmesinin gerekçesi, bu dönemde ortaya çıkan çok sayıda plan değişiklikleri olarak belirtilmiştir. İkinci imar planında geleneksel konut alanlarının kuzeyde bulunan mahalleleri yapı düzeni ve konut yoğunluğu açısından korunacak alanlara alınmıştır. Bunların güneyde yer alan ve kentin idarî ve ticari merkezinde bulunan alanlar, islah edilecek alanlar olarak belirtilmiştir. Bu alanda kat yükseltilmesi yolu ile yoğunluk artırılması öngörülmüştür. 1984 yılında da mevcut imar planına ilave ve revizyon yapılmış Çankırı'da 2000 yılına dek kentsel gelişmeyi yönlendirmek ve uygulamada çıkan tıkanıkları çözmek amaçlanmıştır.

Ankara I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivinden edinilen bilgilere göre ise imar planları dışında, Çankırı kentsel sit alanı koruma amaçlı imar planı çalışmalarına temel olacak eski eser tespit ve tescili ile kentsel sit sınırının belirlenmesine 1978 yılında başlanılmış ve Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 09.06.1978 gün ve A-1204 sayılı kararı ile Çankırı Kentsel Sit Alanı belirlenmiş, temel koruma kararları alınmıştır. 1997 ve 2013 yıllarında koruma amaçlı imar planları ve revizyonları Koruma Kurulunca uygun bulunmuş olup 2017 yılında kentsel sit alan sınırı genişletilmiş, 2018 yılında da yeni koruma amaçlı imar planı hazırlanana kadar geçiş dönemi yapılaşma koşulları belirlenmiştir.

Şekil 4.1. 2017 yılında genişletilen kentsel sit sınırını gösteren pafta - Koruma Bölge Kurulu arşivi

5. ÇALIŞMA DÖNEMİ İÇERİSİNDE KENTİN MEKÂNSAL GELİŞİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

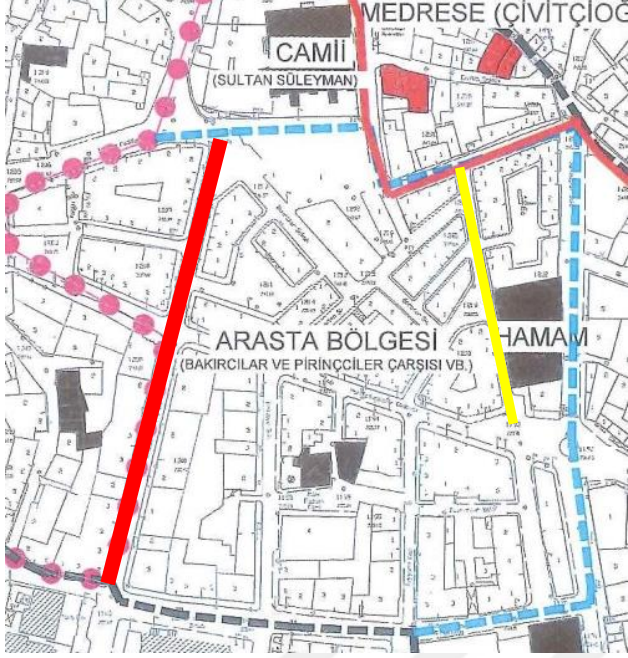
Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar kale eteğinde bulunan geleneksel merkezi etrafında, doğuda Sarıbaşa Mezarlığı, batıda Tatlı Çay, güneyde de tarlalar (Bkz. Harita 4.1) ile oldukça sınırlı bir gelişim gösteren Çankırı şehrine, Cumhuriyet dönemi ile gelen demiryolunun yön verdiği söylenebilir. 1937 tarihli kadastr haritasından da (Bkz. Harita 3.2) görüldüğü gibi yeni kurulan mahallerin istasyon çevresinde, şehrin güneyi ve batısında gelişim gösterdiği anlaşılmaktadır.

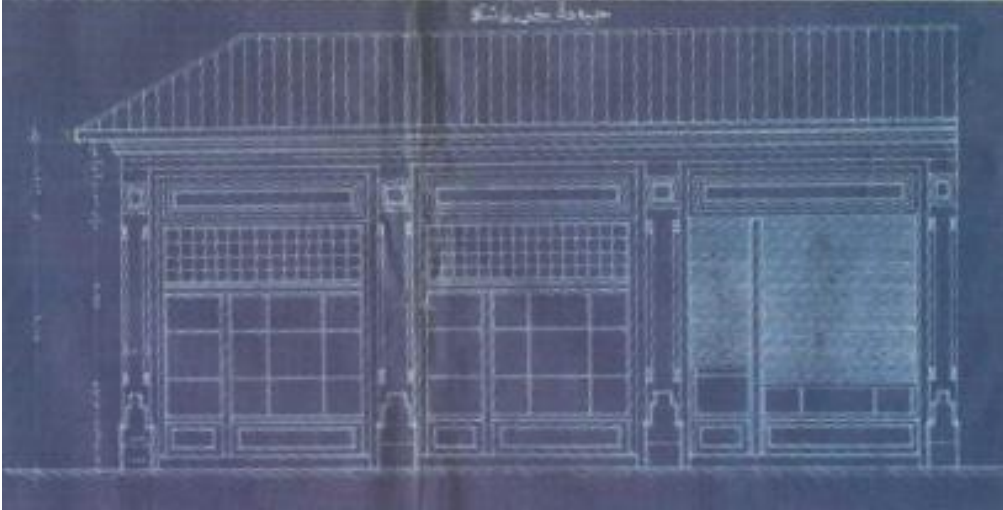
Resim 5.1. Sultan Süleyman Camii'nin minaresinden çekilmesi muhtemel olan bu fotoğraf kent gelişiminin okunması açısından önemlidir (Demiröz, 2001: 36)

Şehirdeki arasta bölgesi ise geleneksel kentin merkezini teşkil eden Sultan Süleyman Camii'nin güneyinde bulunmakta olup (Bkz. Şekil 4.1) Tanzimat döneminde Camii'den Hükümet Konağı'na kadar açılan İstasyon Caddesi üzerine Cumhuriyet döneminde yapılan betonarme dükkanlar ile ticari işlevin bu yönde devam ettirildiği görülmektedir. Ayrıca; Dr. Rıfık Kamil Urganı Çankırı Araştırmaları Merkezi arşivinde bulunan, 1925 yılına ait dükkan projelerinin (Şekil 5.2), yerinde yapılan incelemeler neticesinde Attarlar Sokakta bulunan dükkanlara ait olduğu düşünülmektedir. Bu durum kentin Osmanlı dönemindeki ticari bölgesinin erken Cumhuriyet Döneminde bozulmayarak yeni dükkanlarla

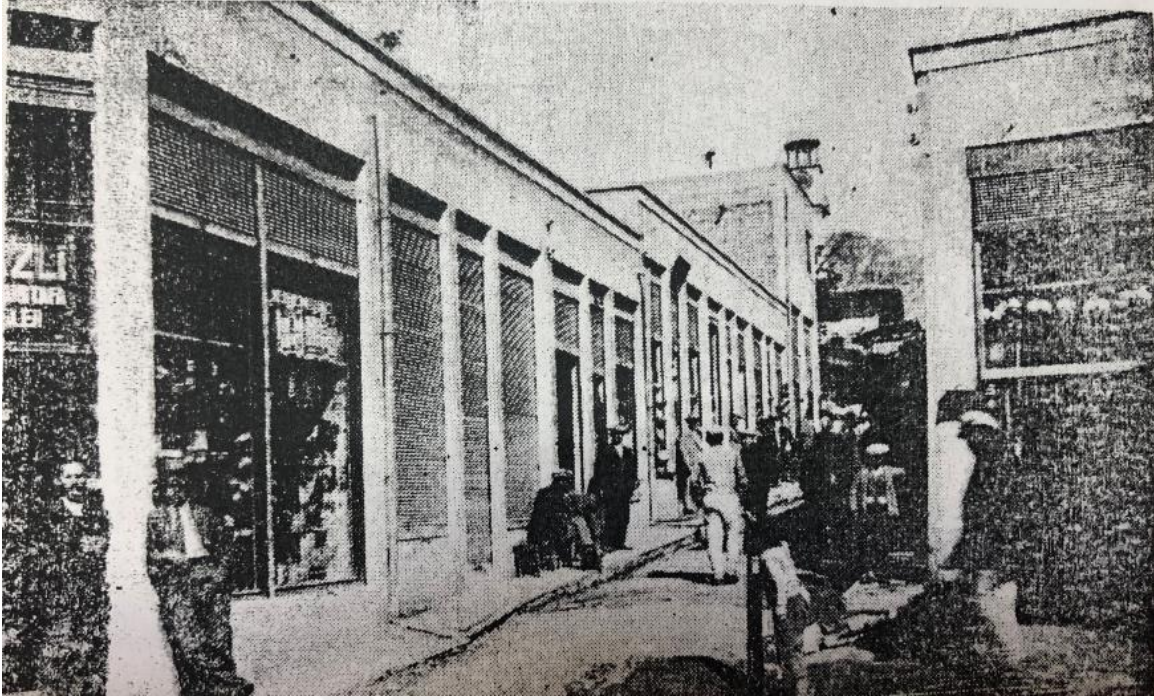
sürdürüldüğünü göstermektedir. Attarlar Sokak'a bir kaynakta da "Yeni Çarşı" olarak yer verilmiştir (Çankırı'da 10 Senelik Cumhuriyet Eserleri, 1933: 4).

Şekil 5.1. 2017 yılında genişletilen kentsel sit sınırını gösterir paftadan bir bölüm, sarı işaretli yer Attarlar Sokağı göstermektedir. Kırmızı işaretli yer ise İstasyon Caddesidir - Koruma Bölge Kurulu arşivi

Şekil 5.2. Dükkanlara ait bir görünüş çizimi (Arslan ve Ekici, 2008)

Resim 5.2. Attarlar Sokak (Çankırı'da 10 Senelik Cumhuriyet Eserleri, 1933: 4)

Resim 5.3. Attarlar Sokakta bulunan dükkanların günümüzdeki durumu

Günümüzde İstasyon (Alparslan Türkeş) Caddesi'nin Hükûmet Meydanının merkezinde bulunan Atatürk heykelinden Sultan Süleyman Cami'ne uzanan kısmına bakıldığında (Resim 5.5 ve Resim 5.6) çalışma dönemi içerisinde oluşturulan dokunun kendini büyük ölçüde muhafaza ettiği görülmektedir. Caddenin heykelden istasyona doğru olan kısmında ise Hükûmet Konağı ve PTT binası mevcudiyetini korusa da Güneş İlkokuluna kadar altı katlı yapılar bulunmaktadır. Aynı şekilde Atatürk Bulvarı da Hükûmet Meydanında günümüze ulaşan yapılar dışında tamamen yenilenmiş vaziyettedir. Bu bağlamda, kent tarihi açısından modernleşme olarak adlandırılan bu dönemin, en azından günümüze

ulaşan sokak dokusu ve yapıları ile bütüncül olarak korunmasının doğru olacağı düşünölmektedir.

Resim 5.4. a) İstasyon (Alparslan Türkeş) Caddesinden Sultan Süleyman Cami'ye doğru bakış, b) İstasyon (Alparslan Türkeş) Caddesi

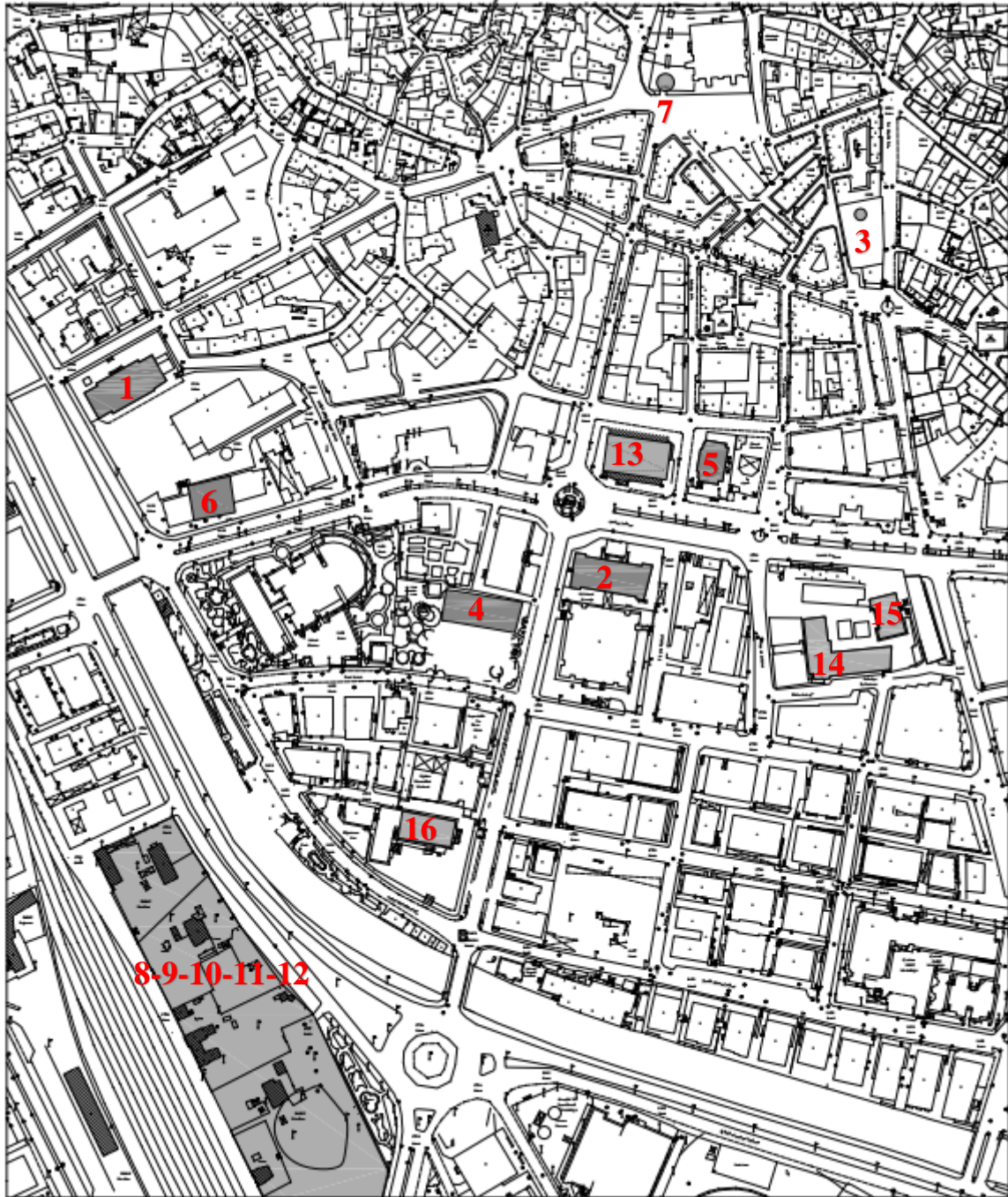

Resim 5.5. Hükümet Meydanından istasyon tarafına bakış

6. ÇALIŞMA DÖNEMİ İÇERİSİNDE YAPILAN YAPILARIN İNCELENMESİ

Şekil 6.1 üzerinde incelenecek olan referans yapılar numaralandırılmıştır.

Şekil 6.1. Referans yapıların konumları

6.1. Katalog No 1: Mekteb-i İdâdî Binası

Yapının Adresi: Cumhuriyet Mahallesi, Adnan Menderes Caddesi

Kadastral Durum: 63 ada, 15 parsel

Yapım ve Yıkım Tarihleri: 1886 / -

Mimari Çağı: Geç Osmanlı

Orijinal/ Bugünkü Kullanımları: Okul / Bilim ve Sanat Merkezi

Günümüzde Sahibi Olan Kurum: Milli Eğitim Bakanlığı

Yapının Eski Fotoğrafları:

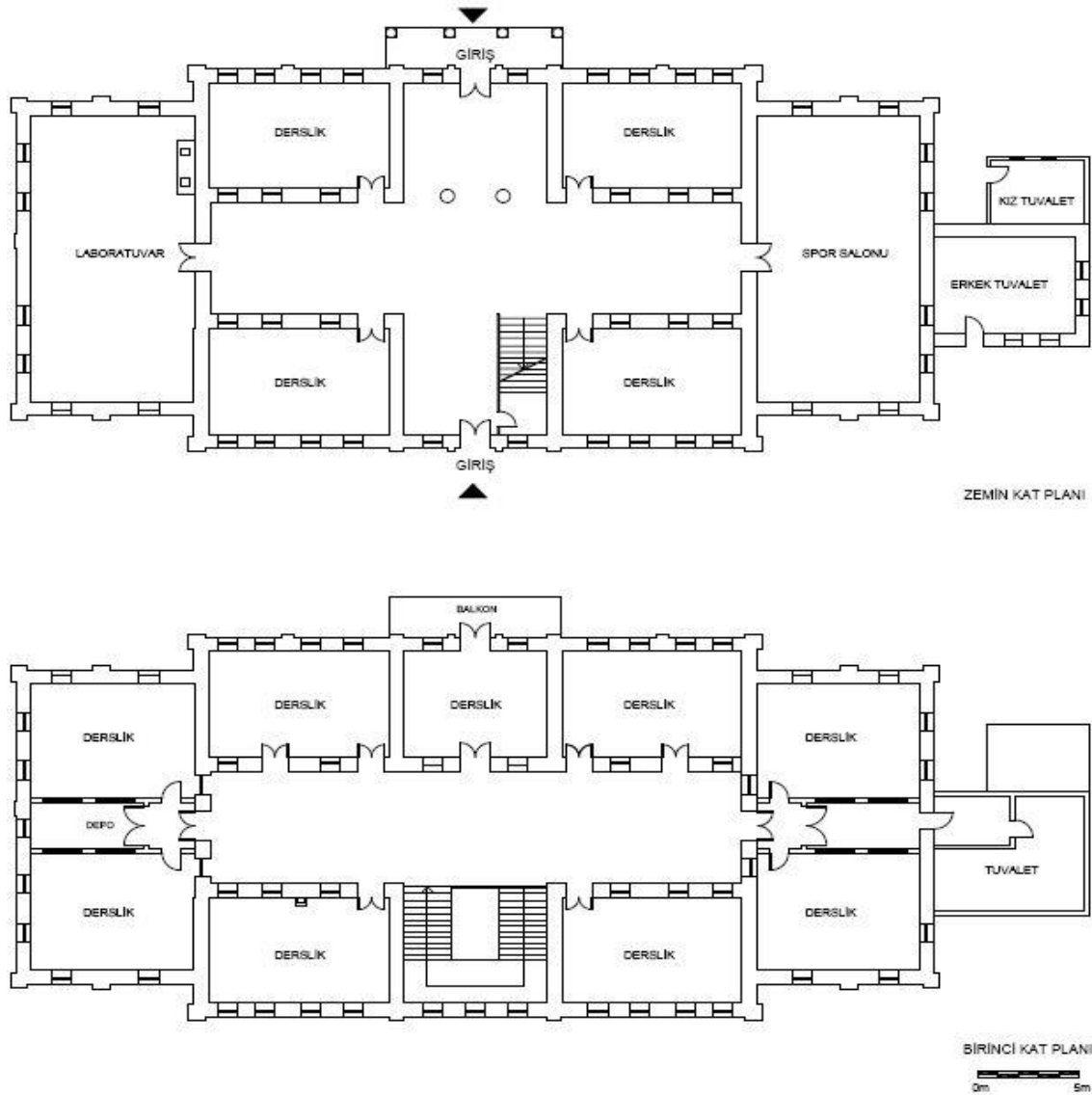

Resim 6.1. Mekteb-i İdâdî Binasının açılışı (Yılmaz, 2007: 180)

Yapı Hakkında: Yapının inşasına 1886 yılında başlanmış, kâgir kısımları bitince üç yıl süresince inşaatı durmuş (Duymaz, 2010: 257), Kastamonu Valisi Faik Bey'in 27 Ekim 1892 tarihli telgrafından anlaşıldığı üzere askeri ve mülkî memurlar, ulema ve halkın ileri gelenlerinin de hazır buldukları bir törenle açılışı yapılmıştır (Arslan ve Ekici, 2008: 118). 17 Ekim 1895 tarihli bir belgede (Arslan ve Ekici, 2008: 129) “Çankırı’da inşasına başlanan İdâdî Mektebi’nin tamamlanması için gerekli meblağın sarfına izin verildiği

hakkında padişah emri” bulunduğundan 1892 yılında açılışı yapılan idâdî binasının, inşasının tamamlanmadan eğitime başladığı anlaşılmaktadır. Mekteb-i İdâdî Binası, günümüze kadar olan süreçte çeşitli yıllarda lise, ortaokul ve ilkokul olarak kullanılmış, günümüzde ise yine Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı bir bilim ve sanat merkezi olarak hizmet vermektedir. Yapı, Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’nun 20.11.1990 gün ve 1479 sayılı kararı ile korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescillidir.

Yapının Çizimleri:

Şekil 6.2. Mekteb-i İdâdî Binasına ait rölöve çizimleri - Koruma Bölge Kurulu arşivindeki rölöve çizimi üzerinden düzenlenmiştir

Plan – Mekân Özellikleri: Dikdörtgen planlı yapının girişleri kuzey ve güney cepheden olup Vali Ayhan Çevik Caddesi'ne açılan kuzey cephesinde esas giriş kısmı bulunmaktadır. Bu kısım, ahşap giriş kapısının önünde bulunan dört sütunun taşıdığı yuvarlak kemerler ve üzerindeki balkon çıkması ile vurgulanmıştır. Bu kısımdan yapı içerisine girildiğinde orta holün önündeki iki yuvarlak sütun ile karşılaşmaktadır. Buradan orta hole geçilmekte olup doğu cepheye ekli tuvaletler dışında tüm mekânlar bu hole açılmaktadır. Koruma Bölge Kurulu arşivine göre; yapıdaki ilk tadilat 1938 yılında yapılmış ve kuzey giriş kapısının tam karşısında bulunan iki kollu ahşap merdiven 1946 yılında betonarme olarak değiştirilmiştir. Doğu cepheye iki katta da eklenen tuvalet yapısının yapım tarihine ise ulaşılammıştır. Yapı içerisinde, Mustafa Kemal Atatürk'ün 23-31 Ağustos 1925 tarihleri arasında Şapka İnkılabı nedeniyle Kastamonu çevresine gidiş gelişlerinde konakladığı oda, Atatürk Odası olarak düzenlenmiştir. Bu odada konaklama sırasında Atatürk tarafından kullanılan eşyalar sergilenmektedir.

Cephe Düzeni: Simetrik cephe düzenine sahip yapının en hareketli cephesi esas giriş kısmının bulunduğu güney cephesidir. Giriş kısmı aynı zamanda yapının simetri ekseninin merkezini de teşkil etmektedir. Sade bir görünüme sahip yapıdaki kat hizasını vurgulayan taş silme ve taş korniş yapıyı çevrelemektedir. Cepheden taşkın kolonlar zemin katta dikdörtgen formlu kesme taş kaplama ile vurgulanmıştır. Bina köşelerinde ise bu durum her iki katta da görülmektedir. Yapının tüm cephelerinde zemin kat pencereleri yuvarlak kemerli, ahşap doğramalı ve dikdörtgen formludur. Pencereler taş söveyle çerçevelenerek dışa taşkın kemer kilit taşıyla vurgulanmıştır. Üst kat pencerelerinin farkı ise basık kemerli oluşudur. Zemin kat pencere önlerinde demir korkuluk bulunmaktadır. Esas girişin bulunduğu cephede, giriş kapısının üzerinde orta aksta bulunan, dört adet taş sütunun taşıdığı bir balkon bulunmaktadır. Balkonu taşıyan sütunlar, taş kaideye oturmakta olup birbirlerine yuvarlak kemerler ile bağlıdır. Balkon kenarları demir korkuluk ile çevrelenmiştir. Bu kısma açılan kapı, iki kanatlı ahşap doğramalı, yuvarlak kemerli ve taş sövelidir.

Yapım Tekniği – Malzeme Kullanımı: Kâgir yapım sisteminde iki katlı olarak inşa edilen yapı, Marsilya kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Yapıda ahşap malzeme kapı ve pencere doğramalarında kullanılmış olup taş malzemenin duvarlarda kullanıldığı düşünülmektedir. Döşemeler ise seramik ve ahşap parke ile yenilendiğinden özgün

malzemesi tespit edilememiştir. Aynı şekilde özgün sınıf tavanları da günümüzde asma tavan ile kapatılmış durumdadır.

Yapının Güncel Fotoğrafları:

Resim 6.2. a) Mekteb-i İdâdî Binası Güney Cephe, b) Batı Cephe

Resim 6.3. Mekteb-i İdâdî Binası Kuzey Cephe

Katalog No 2: Hükûmet Konağı

Yapının Adresi: Cumhuriyet Mahallesi, Atatürk Bulvarı

Kadastral Durum: 48 ada, 1 parsel

Yapım ve Yıkım Tarihleri: 1904 / -

Mimari Çağı: Geç Osmanlı

Orijinal/ Bugünkü Kullanımları: Hükûmet Konağı / Müze

Günümüzde Sahibi Olan Kurum: Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yapının Eski Fotoğrafları:

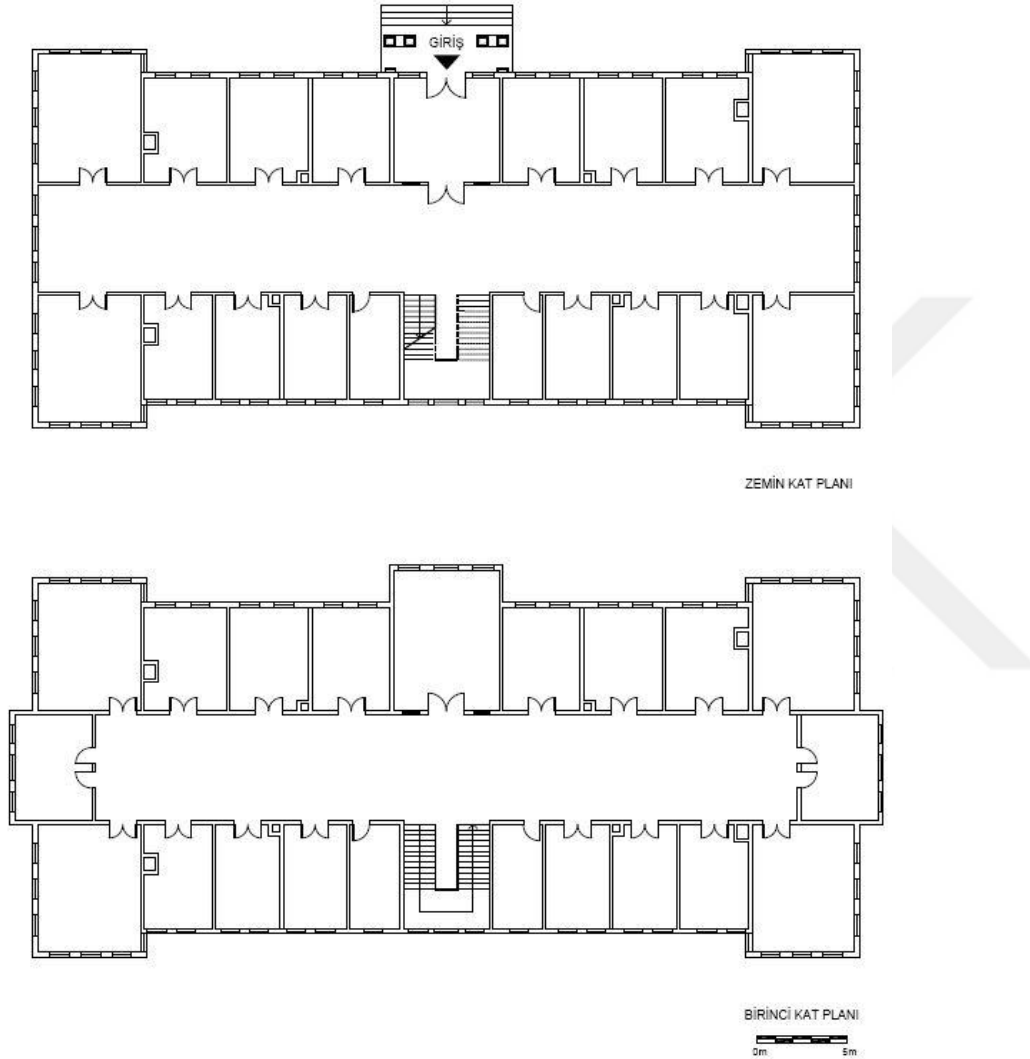

Resim 6.4. Hükûmet Konağı Binası (Demiröz, 2001: 28)

Yapı Hakkında: 16 Nisan 1903 tarihli bir belgede (Arslan ve Ekici, 2008: 141) oturulamayacak derecede harap olan Çankırı Hükûmet Konağı'nın yeniden inşa edilmesi hakkında padişah emri bulunmaktadır. Ziya Demircioğlu'nun "Kastamonu Valileri" isimli kitabında ise yapının temel atma töreninin, Kastamonu Valisi Enis Paşa zamanında 25 Temmuz 1321 (1904 M.) tarihinde yapıldığı ifade edilmektedir. Koruma Bölge Kurulu arşivlerine göre Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.01.1977 gün ve A-286 sayılı kararı ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilen ve 1985 yılına kadar Hükûmet Konağı olarak kullanılan yapı, bu tarihten 2012 yılına kadar Adliye Binası olarak işlevlendirilmiştir. 2012 yılında yeniden hazırlanan restorasyon tadilat projeleriyle Çankırı Müzesi olarak kullanımı önerilen yapı, günümüzde müze binası olarak kullanılmaktadır. Yapının, Adliye Binası olarak kullanıldığı yıllardaki fotoğrafları (Bkz. 6.8) incelendiğinde cihannüma katının bulunmadığı ve giriş üstündeki kapalı çıkmanın açık çıkma olduğu görülmektedir. Bu kısımların 1944 yılında yıkıldığı için bu şekilde

olduğu arşiv belgelerinden anlaşılacakla birlikte yapının geçirdiği son restorasyon sonrasında cihannüma katı ve birinci kat çıkması özgün haline çevrilmiştir.

Yapının Çizimleri:

Şekil 6.3. Hükümet Konağı'na ait rölöve çizimleri - Koruma Bölge Kurulu arşivindeki rölöve çizimi üzerinden düzenlenmiştir

Plan – Mekân Özellikleri: Dikdörtgen planlı yapının girişine merdiven ile ulaşılmaktadır. Giriş kısmı, sağda ve solda ikişerli gruplanan ahşap direklerle taşınan çıkma ve onun üzerindeki cihannüma katı ile vurgulanmıştır. Yapı içerisinde, giriş kapısının tam karşısında iki kollu ahşap merdiven bulunmaktadır. Odalar geniş bir orta hole açılmakta olup koridor bitimleri birinci katta cephede çıkma yapan odalar ile sonlanmaktadır.

Yapının zemin ve üst katında bulunan köşe odalar da ön ve arka cephelerde çıkma yapmaktadır.

Cephe Düzeni: Giriş aksına göre simetrik cephe düzenine sahip olan yapının en hareketli cephesi giriş kısmının bulunduğu ön cephedir. Yan cephelerin koridor sonlarına birinci katlarda yapılan çıkmalar, cephede ahşap payandalar ile desteklenmiştir. Bodrum kat hizası moloz taş örgülü üst katları sıvalı olan yapıda, kat hizalarında ve saçak altlarında bulunan ahşap silmeler yapıyı çevrelemektedir. Ön cephenin orta aksında bulunan cihannüma katının üzeri ahşap silmeli üçgen alınlık ile vurgulanmıştır. Cephelerde çıkma yapan kısımlarda üçlü pencere grupları bulunmaktadır. Bu pencere gruplarının ortasındaki pencereler farklılaşarak yuvarlak kemerli yapılmıştır. Diğer pencereler ise dikdörtgen formulu ve üçgen alınlıklıdır. Çıkmaların köşelerinde kullanılan düşey ahşap kaplamalar, ön ve arka cephelerde ikili gruplanan pencerelerin aralarında da kullanılmıştır. Yapının ahşap giriş kapısı, yuvarlak kemerli ve iki kanatlıdır.

Yapım Tekniği – Malzeme Kullanımı: Bodrum katta kâgir, üst katlarda ahşap karkas yapım sistemiyle, dikdörtgen planlı olarak inşa edilen yapı, alaturka kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Bu boyutlarda bir yapıda yapım tekniği ve malzemesi olarak ahşanın kullanılmış olması mimari açıdan önemlidir. Yapının tavan ve zemin malzemesi de ahşaptır. Bodrum üzerinde iki katlı olan yapının bir de cihannüma katı bulunmaktadır. Yakın bir zamanda restorasyon geçiren yapının kapı ve pencere doğramaları da dahil olmak üzere ahşap elemanları projesi doğrultusunda yenilenmiştir.

Yapının Güncel Fotoğrafları:

Resim 6.5. Hükümet Konağı Ön Cephe

Resim 6.6. Hükümet Konağı Yan Cephe

Resim 6.7. Hükümet Konağının Adliye Binası olarak kullanıldığı dönem - Koruma Bölge Kurulu Arşivi

6.2. Katalog No 3: Saat Kulesi

Yapının Adresi: Alibey Mahallesi, Güdük Minare Sokak

Kadastral Durum: Tespit edilemedi

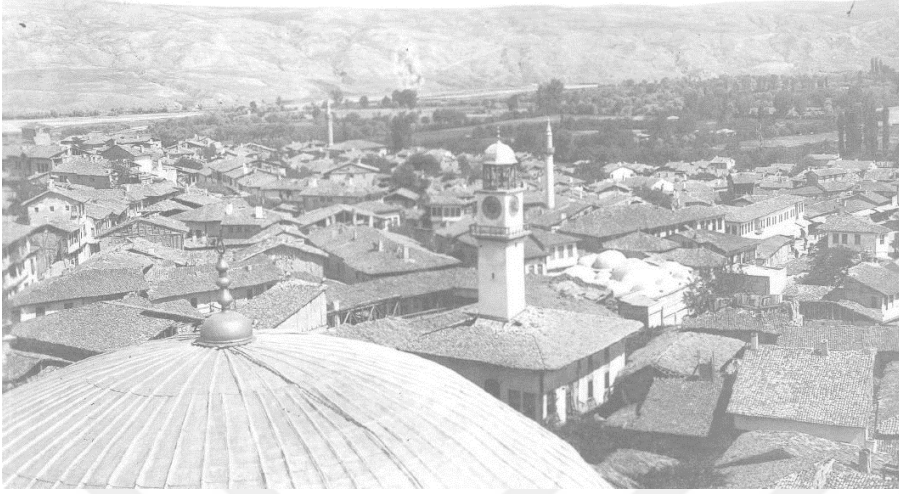
Yapım ve Yıkım Tarihleri: 1901 / -

Mimari Çağı: Geç Osmanlı

Orijinal/ Bugünkü Kullanımları: Saat Kulesi / Saat Kulesi

Günümüzde Sahibi Olan Kurum: Tespit edilemedi

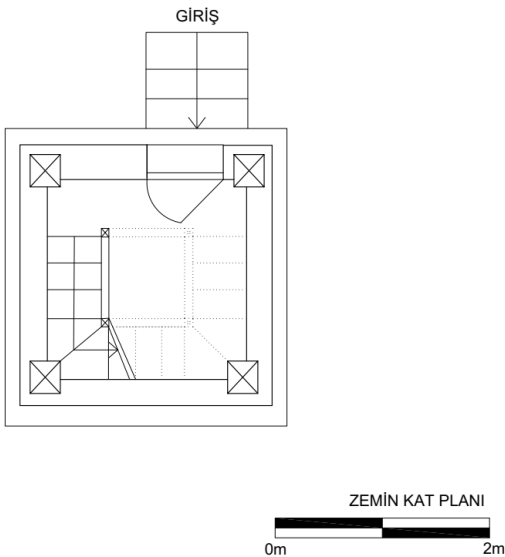
Yapının Eski Fotoğrafları:

Resim 6.8. Saat Kulesinin ilk yeri (Demiröz, 2001: 74)

Yapı Hakkında: 25. cülus yıldönümü kutlamaları kapsamında 1901 tarihinde yapılarak açılan ilk saat kulesinin saati, Sultan II. Abdülhamid tarafından İsviçre'den sipariş edilerek İnebolu yolu Çankırı'ya gönderilmiştir. Resim 6.9 da görülen ilk saat kulesinin yeri Ebcad Hamamı'nın olduğu yerdedir. Bugünkü saat kulesi ise önce Dikiciler Arastasına, oradan da 1948 yılında şimdiki yerine taşınmıştır (Acun, 2011: 31).

Yapının Çizimleri:

Şekil 6.4. Saat Kulesi'ne ait plan çizimi – Koruma Bölge Kurulu arşivindeki rölöve çizimi üzerinden düzenlenmiştir

Plan – Mekân Özellikleri: Koruma Kurulu arşivinde bulunan rölöve raporuna göre 15 m yükseklikte bulunan saat kulesinin içerisindeki merdivenler ahşaptır. Kaidesi kare olan yapının bugünkü hali Resim 6.10, Resim 6.9'daki durumuna göre farklılık göstermektedir. Resim 6.9'daki saat kulesinin kaidesinin olduğu yerde bir yapı bulunmakta, kule bu yapının içerisinde yükselmektedir. Kubbesinin altında ise ahşap çan köşkü vardır. Günümüzdeki saat kulesi, kare planlı olup üç basamaklı merdiven ile ulaşılan bir demir kapsısı bulunmaktadır.

Cephe Düzeni: Dört cephesinde de saat kadranı ve kadran üstlerinde dairesel açıklıklar bulunmaktadır. Kadranların altında ise metal kapıyla çıkılan balkonu bulunmaktadır. Balkonun döşeme ve korkulukları da metaldir.

Yapım Tekniği – Malzeme Kullanımı: Cepheleri tüm yüzeylerde sıvalı olan yapının üzeri kurşun kaplamalı kubbe ile örtülüdür. Koruma Bölge Kurulu arşivinde bulunan belgelere göre yapı, ahşap çatkılar arası dolgu yapılarak inşa edilmiştir.

Yapının Güncel Fotoğrafları:

Resim 6.9. Saat Kulesi

6.3. Katalog No 4: Cezaevi

Yapının Adresi: Cumhuriyet Mahallesi, Alparslan Türkeş Caddesi

Kadastral Durum: Yıkılmıştır

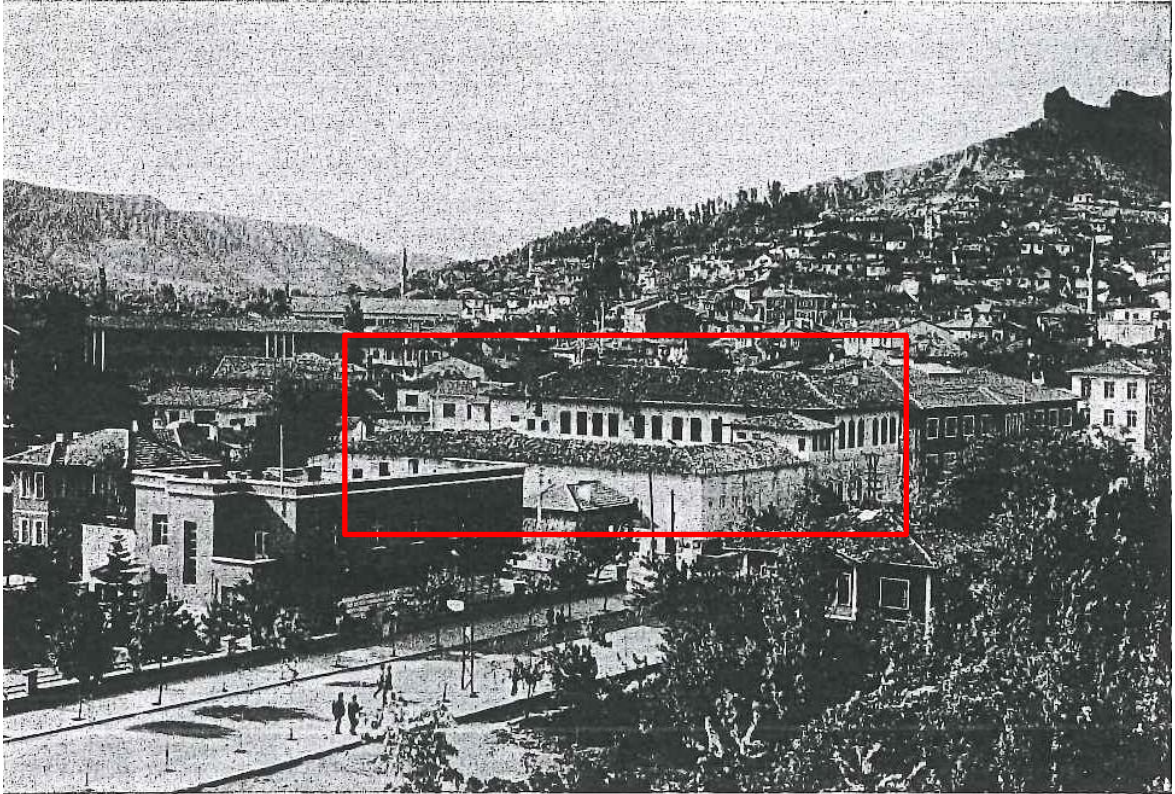
Yapım ve Yıkım Tarihleri: Tespit Edilemedi / 1985

Mimari Çağı: Geç Osmanlı

Orijinal/ Bugünkü Kullanımları: Cezaevi / Yıkılmıştır

Günümüzde Sahibi Olan Kurum: Bulunmamaktadır

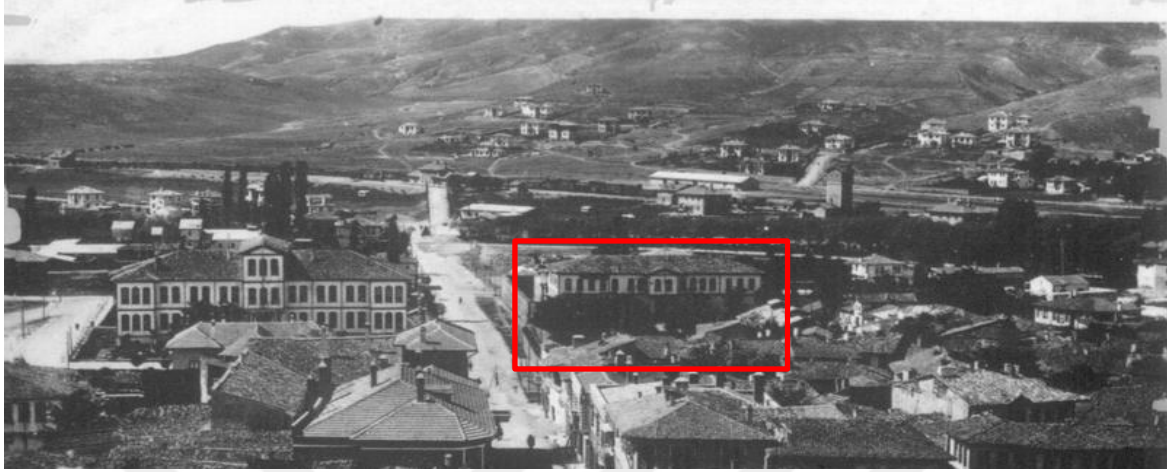
Yapının Eski Fotoğrafları:

Resim 6.10. Kırmızı çerçeveli yapı Cezaevi binasıdır (Çankırı İl Yıllığı, 1967: 156)

Yapı Hakkında: Koruma Bölge Kurulu arşivlerine göre; 1978 yılında tescil edilen yapı, yeni cezaevi binasının yapılıp bu binanın boşaltılmış olması, harap durumda bulunması ve

yıkılma tehlikesi göstermesi nedenleriyle, 1985 yılında tescil kaydının kaldırılması sonrasında yıkılmıştır. Günümüzde yapının yerinde Karatekin Bey Parkı bulunmaktadır.

Resim 6.11. Hükûmet Konağı'nın yan tarafında işaretli Cezaevi Binası (Demiröz, 2001: 38)

Resim 6.12. a) 1985 Tarihli Cezaevi Binası Yan Cephe - Koruma Bölge Kurulu Arşivi, b) Cezaevi Binası - Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü Arşivi

Yapının Çizimleri: Tespit edilemedi

Plan – Mekân Özellikleri: Yapının planlarına ait çizimlere ulaşamamış olup bulunan eski fotoğrafları üzerinden yapılan incelemeye göre; Hükûmet Konağı'nın yan tarafında bulunan yapı, cezaevi olması nedeniyle parsel sınırlarında duvar ile çevrelenmiştir. Dikdörtgen planlı cezaevi binası, zemin üzeri bir katlı olup arka cephesinde avlusu bulunmaktadır.

Cephe Düzeni: Girişe göre simetrik cephe düzenine sahip olan yapının orta aksında, giriş kapısının üzerinde bulunan ve ahşap direklerle desteklenen üçgen alınlıklı çıkma, girişi

vurgulamaktadır. Yapının zemin kat pencereleri yuvarlak kemerli taş söveli, üst kat pencereleri ise üçgen alınlıklı ahşap sövelidir. Kat hizasında bulunan ahşap silme, yapıyı çevrelemektedir.

Yapım Tekniği – Malzeme Kullanımı: İki katlı olarak, kâgir yapım sisteminde inşa edildiği düşünülen yapı, alaturka kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Ahşap malzeme, kapı ve pencere doğramaları ile cephedeki silmelerde ve saçak altlarında kullanılmıştır.

Yapının Güncel Fotoğrafları:

Resim 6.13. Günümüzde yıkılmış olan Cezaevi Binasının yerinde bulunan Karatekin Bey Parkı

6.4. Katalog No 5: Belediye Binası

Yapının Adresi: Cumhuriyet Mahallesi, Atatürk Bulvarı

Kadastral Durum: Yıkılmıştır

Yapım ve Yıkım Tarihleri: Tespit Edilemedi

Mimari Çağı: Geç Osmanlı

Orijinal/ Bugünkü Kullanımları: Belediye Binası / -

Günümüzde Sahibi Olan Kurum: Bulunmamaktadır

Yapının Eski Fotoğrafları:

Resim 6.14. Belediye Binası (Demiröz, 2001: 38)

Yapı Hakkında: İlk reisi Mustafa Bey olan Çankırı Belediyesi 1869 yılında kurulmuştur (Türkoğlu, 2005:7). Belediye binasının inşa tarihine ilişkin bir bilgiye ulaşılamamış olup bir kaynakta (Demiröz, 2001: 38) şimdiki Ziraat Bankası'nın yerinde olan eski belediye binasının 1940'lı yılların sonuna doğru yıkıldığı ifade edilmektedir.

Yapının Çizimleri: Tespit edilemedi

Plan – Mekân Özellikleri: Yapının ulaşılabilen tek fotoğrafı olan Resim 6.16. incelendiğinde; iki katlı olarak inşa edilen yapının dikdörtgen planlı olduğu görülmektedir. Girişe ön cepheden merdivenle ulaşılmaktadır. Bu merdivenlerin üzeri ahşap direklerin taşıdığı çatı ile örtülüdür.

Cephe Düzeni: Kısa kenardan girişini alan yapının, giriş kısmı cepheden geriye çekilmiştir. Merdiven ile ulaşılan giriş kapısının üzerinde merdiven sahanlığını da örtecek şekilde uzanan, ahşap direklerin taşıdığı sundurması bulunmaktadır. Yapının yan cephesininin

zemin katında, yuvarlak kemerli ve taş söveli yan yana üç tane kapısı bulunmakta olup bu kısma da üç basamak taş merdivenle ulaşılmaktadır. Saçak altında bulunan taş korniş ile kat hizasında bulunan taş silme yapıyı çevrelemektedir. Yapıda görülebilen tüm pencereler (Resim 6.16), yuvarlak kemerli ve taş söveli olup kemer kilit taşı ile vurgulanmıştır. Zemin kat pencerelerinde kepenk bulunmaktadır.

Yapım Tekniği – Malzeme Kullanımı: İki katlı olarak, kâgir yapım sisteminde inşa edildiği düşünülen yapı, alaturka kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Ahşap malzeme, kapı ve pencere doğramaları ile giriş saçığını taşıyan direklerde kullanılmış olup taş malzeme sövelerde, silme ve saçak altlarında kullanılmıştır.

Yapının Güncel Fotoğrafları:

Resim 6.15. Günümüzde yıkılmış olan Belediye Binasının yerinde Ziraat Bankasına ait şube binası bulunmaktadır

6.5. Katalog No 6: Mekteb-i Rüşdiye

Yapının Adresi: Cumhuriyet Mahallesi, Atatürk Bulvarı

Kadastral Durum: Yıkılmıştır

Yapım ve Yıkım Tarihleri: Tespit Edilemedi / 1945

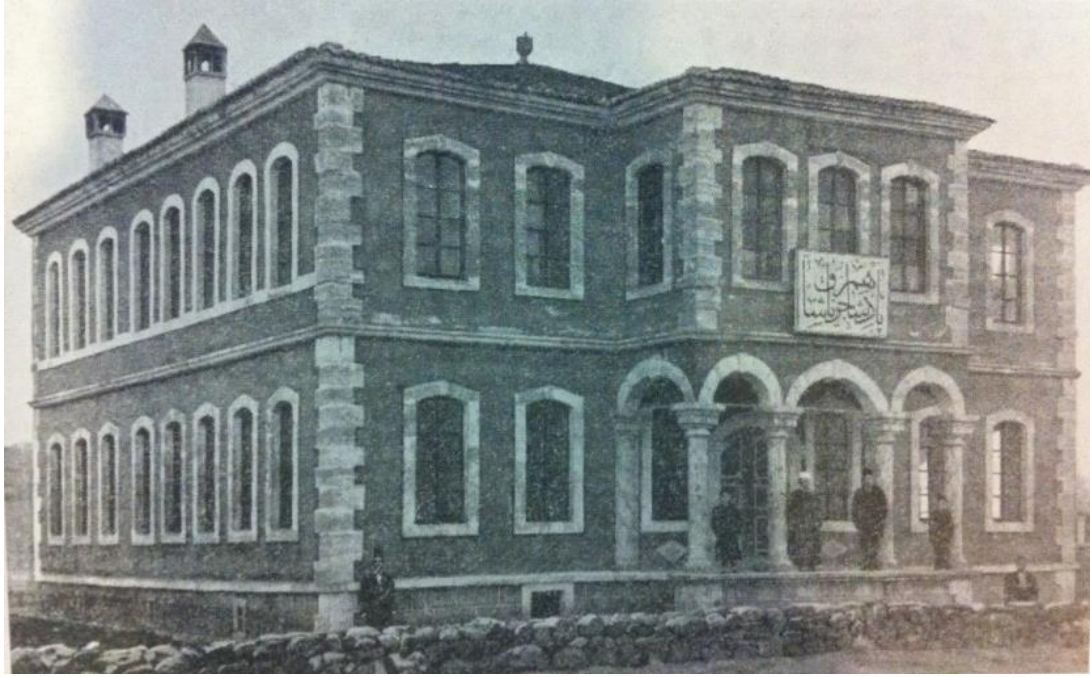
Mimari Çağı: Geç Osmanlı

Orijinal/ Bugünkü Kullanımları: Okul / Yıkılmıştır

Günümüzde Sahibi Olan Kurum: Bulunmamaktadır

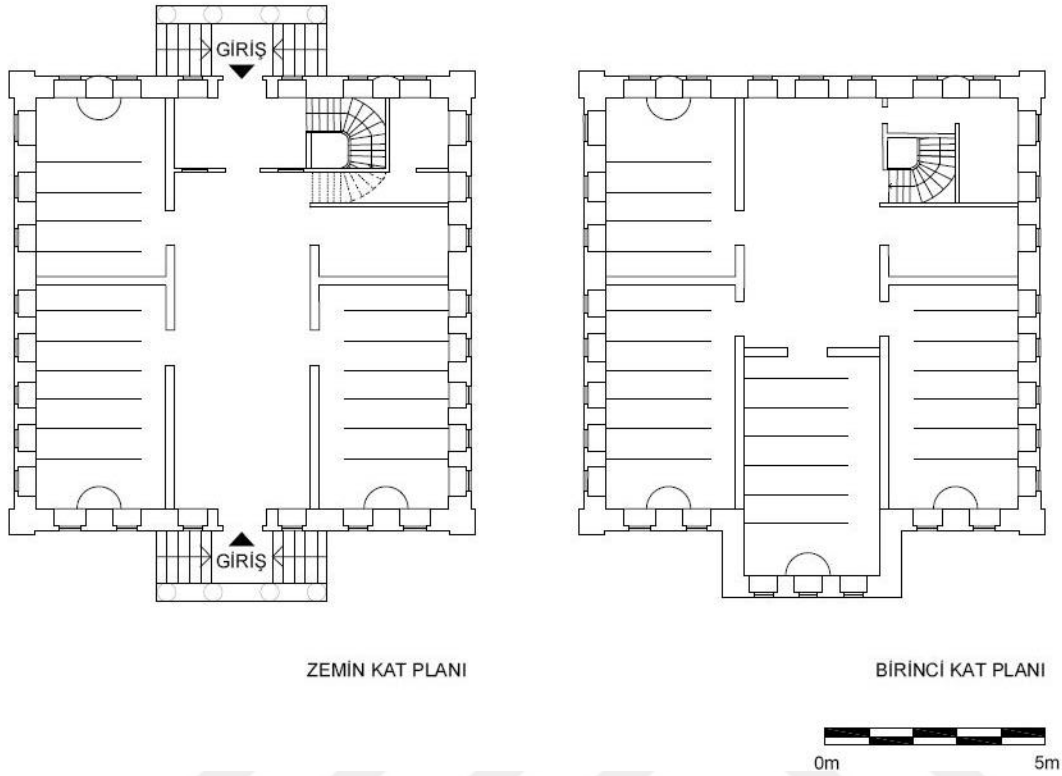
Yapının Eski Fotoğrafları:

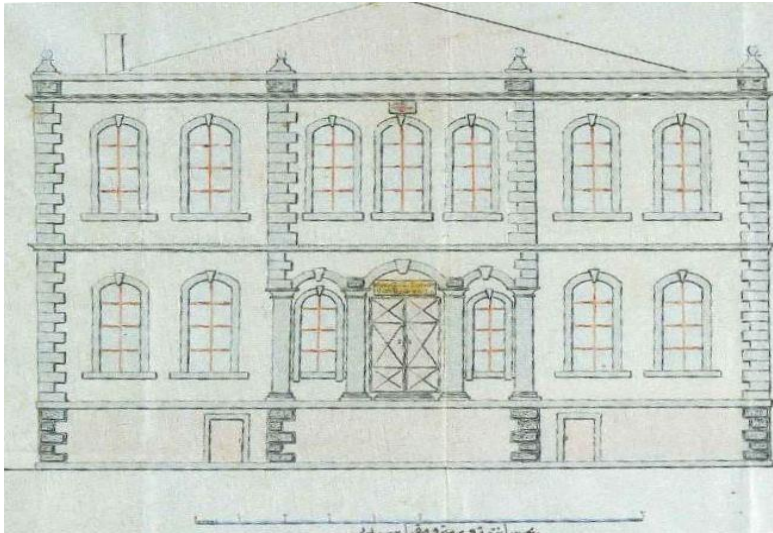
Resim 6.16. Mekteb-i Rüşdiye (Doğan, 2009:171)

Yapı Hakkında: Mekteb-i rüşdiyyeye ilişkin ilk bilgi, 1869 tarihli Kastamonu Vilâyeti Salnâmesinde geçen elli dört talebeli rüşdiyyenin mualliminin Süleyman Efendi olduğudur (Türkoğlu, 1999). Günümüzde mevcut olmayan rüşdiye binasına ilişkin 27 Haziran 1892 tarihli bir belgede; “Çankırı’da ilk ve orta dereceli olarak inşa edilen okula Ertuğrul Gazi’nin isminin verilmesi hakkında padişah emri” bulunmaktadır (Arslan ve Ekici, 2008: 116). Aynı tarihli belgede okulun plan ve görünüş çizimleri de vardır. 1945 yılında yanan rüşdiye binasının yerine yeni bir ilkokul binası yapılmış olup bu yapı da günümüzde mevcut değildir (Başer, 1956: 61). Mekteb-i Rüşdiye binasının yerinde günümüzde İsmet İnönü Ortaokulu olarak hizmet veren beş katlı bir bina bulunmaktadır (Demiröz, 2001: 42).

Yapının Çizimleri:

Şekil 6.5. Hükümet Konağı'na ait 1892 tarihli plan çizimleri üzerinden düzenlenmiştir (Arslan ve Ekici, 2008: 117)

Şekil 6.6. 1892 tarihli belgede bulunan yapıya ait görünüş çizimi (Arslan ve Ekici, 2008: 117)

Plan – Mekân Özellikleri: Plan şeması incelendiğinde; yaklaşık kare planlı yapının iki katlı olduğu görülmektedir. Yapının ön ve arka cephesinin orta aksında merdivenle ulaşılan iki

girişini bulunmaktadır. Ön cephedeki giriş kısmının önünde, yuvarlak taş sütunların taşıdığı yuvarlak kemerlerin üzerinde bir çıkma bulunmakta olup ana girişinin bu kısım olduğu düşünülmektedir. Yapının zemin katında üç üst katında ise dört derslik bulunmaktadır.

Cephe Düzeni: Kısa kenarda bulunan giriş kısmı, yuvarlak kemerli taş sütunların taşıdığı çıkma ile vurgulanmaktadır. Saçak altında bulunan taş korniş ile taş kat silmesi yapıyı çevrelemektedir. Köşelerde ise dikdörtgen formlu kesme taş kaplama yapılmıştır. Yapının pencereleri yuvarlak kemerli ve taş söveli olup söveler dışa taşkın kemer kilit taşı ile vurgulanmıştır.

Yapım Tekniği – Malzeme Kullanımı: Kâgir yapım sisteminde inşa edildiği düşünülen iki katlı yapı, alaturka kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Yapıda ahşap malzeme pencere ve kapı doğramalarında kullanılmıştır. Taş malzeme ise sövelerde, ön cephedeki sütun ve kemerler ile cephelerdeki süslemelerde kullanılmış olup yapının bodrum kat hizası da taş malzeme ile kaplanmıştır.

Yapının Güncel Fotoğrafları:

Resim 6.17. Günümüzde yıkılmış olan Mekteb-i Rüşdiye Binasının yerinde İsmet İnönü Ortaokulu binası bulunmaktadır

6.6. Katalog No 7: Kız İnas Mektebi

Yapının Adresi: KaratekinMahallesi, Büyükcami Sokak

Kadastral Durum: Yıkılmıştır

Yapım ve Yıkım Tarihleri: Tespit Edilemedi

Mimari Çağı: Geç Osmanlı

Orijinal/ Bugünkü Kullanımları: Okul / Yıkılmıştır

Günümüzde Sahibi Olan Kurum: Bulunmamaktadır

Yapının Eski Fotoğrafları:

Resim 6.18. Kırmızı çerçeveli yapı Kız İnas Mektebidir (Demiröz, 2001: 29)

Yapı Hakkında: Karatekin Mahallesi'nde, Sultan Süleyman Camii'nin yan tarafında bulunan, İstasyon (Alparaslan Türkeş) Caddesi'nin başlangıcında açılan yapı günümüzde mevcut değildir. Yapıya ilişkin bulunabilen en eski belge olan 1896 tarihli Kastamonu

Vilâyet Salnâmesi'ne göre Muallime Nazıma Hanım idaresinde kurulan mektebin öğrenci sayısı otuz sekizdir (Türkoğlu, 1999: 461). Bir kaynağa göre de Cumhuriyet'in ilanından sonra 1924 yılında Cumhuriyet İlkokulu olarak ismi değişmiştir (Demiröz, 2001: 41).

Resim 6.19. Kız İnas Mektebi Ön Cephe (Demiröz, 2001: 41)

Yapının Çizimleri: Tespit edilemedi

Plan – Mekân Özellikleri: Yapının plan çizimlerine ulaşamamış olup ulaşılabilen fotoğrafı incelendiğinde; dikdörtgen planlı yapının iki katlı olduğu görülmektedir. Yapının merdivenle ulaşılan girişinin olduğu kısım sağ ve solda iki sıra pencere ile geriye çekilmiştir.

Cephe Düzeni: Ön cephede bulunan giriş kapısına göre simetrik ve oldukça yalın bir cephe düzenine sahip olan yapının girişine kenarlarında demir korkuluk bulunan merdiven ile ulaşılmaktadır. Zemin ve birinci kat döşeme hizasında bulunan ahşap silme yapıyı çevrelemektedir. Dışa taşkın saçak altları da ahşaptır. Ahşap doğramalı, dikdörtgen formlu giyotin pencereleri üçgen alınlıklı ahşap sövelidir.

Yapım Tekniği – Malzeme Kullanımı: İki katlı ve kırma çatı ile örtülü yapının kâgir malzeme ile yığma tekniğinde inşa edildiği, döşeme ve tavanlarının ahşap olduğu düşünölmektedir. Kapı, pencere doğramaları ile silme ve saçak altları da ahşaptır.

Yapının Güncel Fotoğrafları:

Resim 6.20. Yıkılmış olan Kız İnas Mektebinin bulunduğu düşünölen yerden günümüzde yol geçmektedir

6.7. Gar Sahasındaki Yapılar

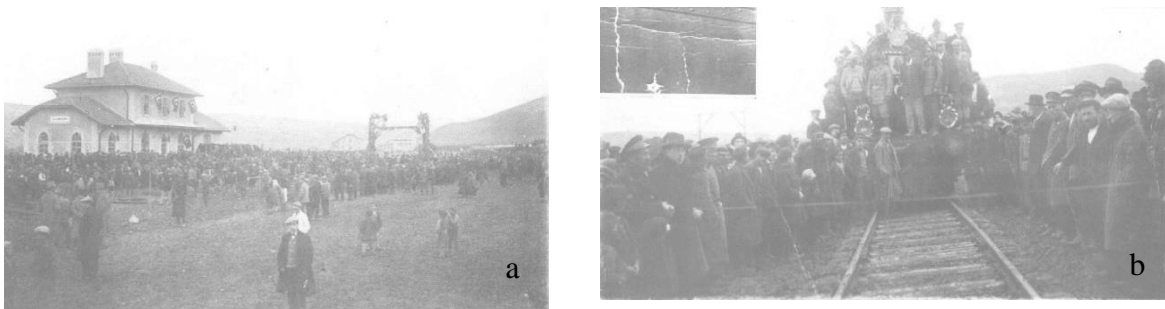
Zonguldak maden kömürü ocaklarından çıkarılan kömürün yurdun iç kesimlerine ulaştırılması amacıyla 'kömür hattı' olarak bilinen Irmak-Filyos hattının yapımına 1927 yılında, işi üstlenen "Nydquist Holm" isimli İsveç-Danimarka ortaklı şirket tarafından Filyos'tan başlanmıştır (Haştemoğlu, 2012).

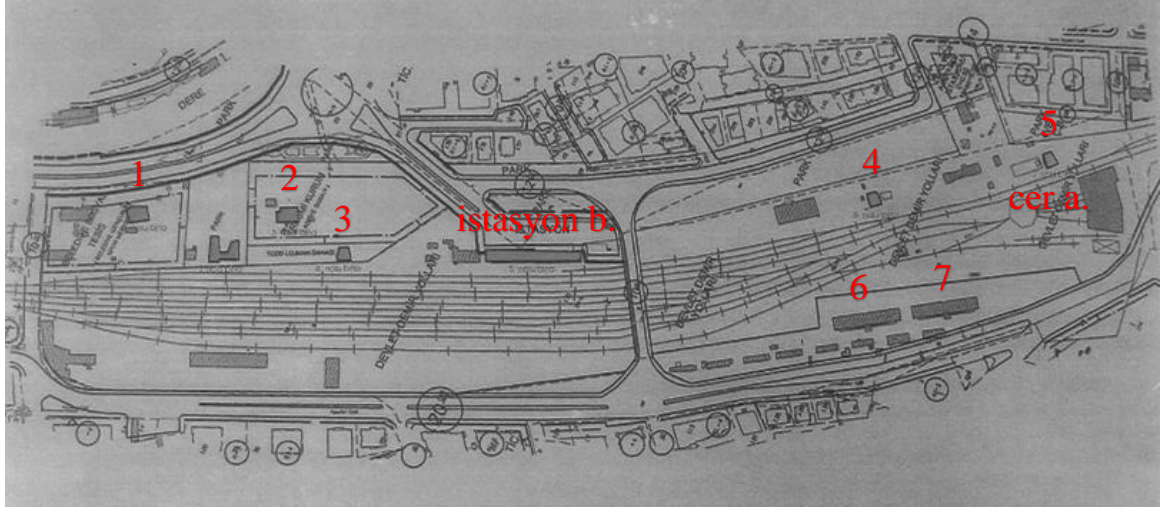
Harita 6.1. Fevzipaşa, Malatya, Diyarbakır ve Irmak-Çankırı-Filyos Demiryolları hatları

1935 yılında tamamı bitirilen hattın Ankara-Çankırı bölümü, 23 Nisan 1931 tarihinde, dönemin Meclis Başkanı ve Çankırı Mebusu olan Abdülhalik Renda tarafından gerçekleştirilen tören ile açılmıştır (Başer, 1956: 48).

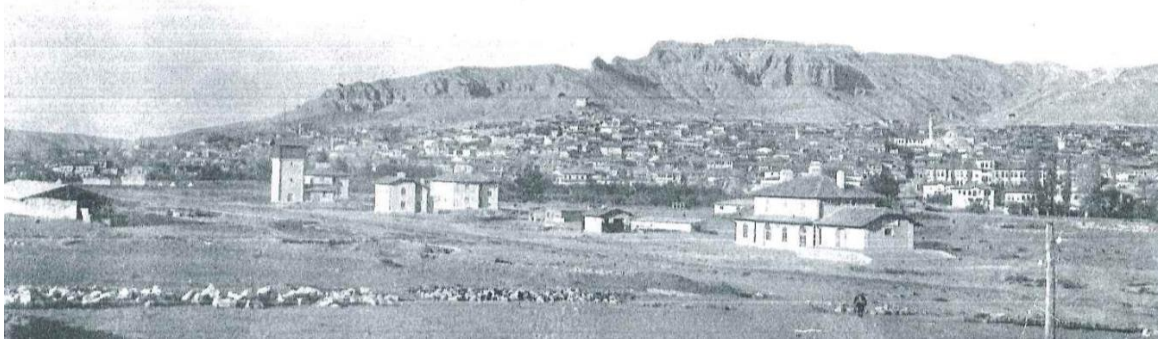
Çalışma dönemi içerisinde gar sahasında yapılmış olan yapılar Şekil 6.6 üzerine işaretlenmiştir. Bu yapıların yapımına raylar döşenmeden başlandığı ise Resim 6.25'den anlaşılmaktadır.

Resim 6.21. a) Çankırı Tren Garı Açılışı (Demiröz, 2001: 35), b) Trenin Çankırı'ya gelişi (Demiröz, 2001: 35)

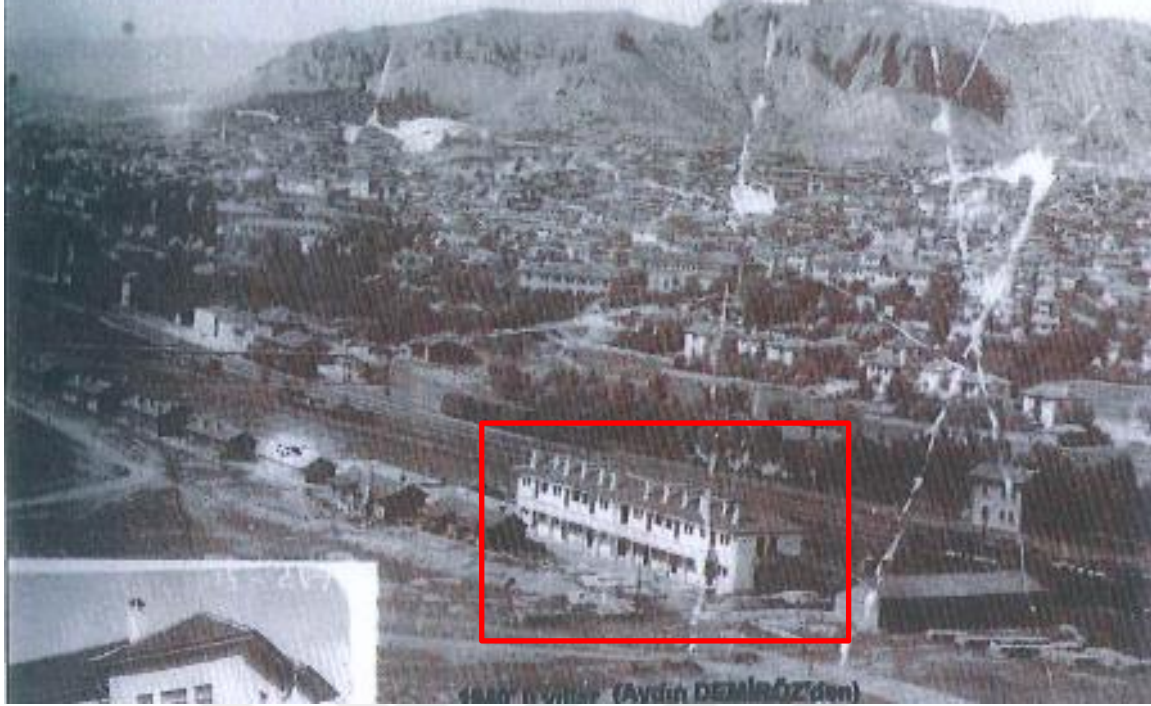
Şekil 6.7. Gar sahasında incelenecek olan yapılar - Koruma Bölge Kurulu Arşivi

Resim 6.22. Raylar döşenmeden bitirilen yapılar

Çalışma dönemi içerisinde incelenecek olan iki adet betonarme lojman binasının ise yapım tarihine kesin olarak ulaşılamamış olsa da 1940'lı yıllara ait olan Resim 6.26'dan anlaşılacağı üzere 1931 tarihinden sonra 1940'lı yıllara uzanan süreçte tamamlanmış olmalıdır. Gar sahasında incelenecek olan binalardan cer atölyesi ve Resim 6.26'da görülen lojman binaları dışındaki yapılar 2007 yılında korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiş olup cer atölyesi 2017 yılında tescil edilmiştir. Aynı yıl içerisinde Resim 6.26'da kırmızı çerçeve içine alınan lojmanların yıkımına karar verilmiştir.

Resim 6.23. Kırmızı çerçeveli yapı lojman binasıdır (Demiröz, 2001: 58)

6.7.1. Katalog no 8: istasyon binası

Yapının Adresi: Abdülhalik Renda Mahallesi, Alparslan Türkeş Caddesi

Kadastral Durum: 759 ada, 21 parsel

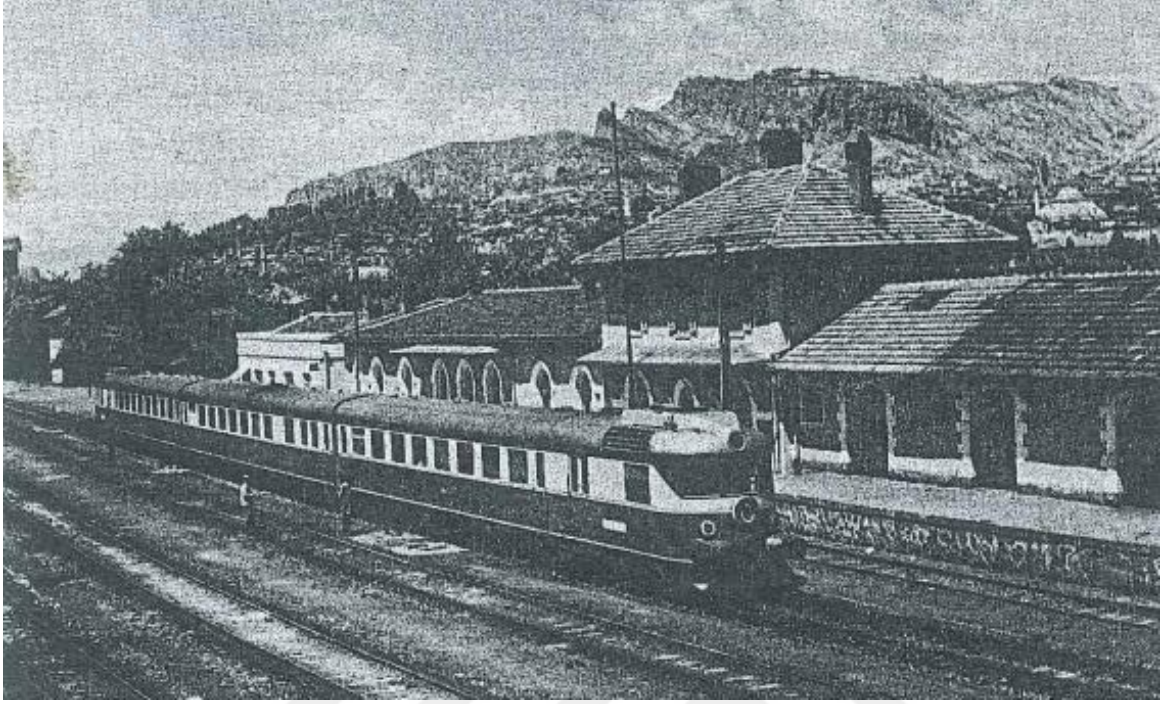
Yapım ve Yıkım Tarihleri: 1931 / -

Mimari Çağı: Erken Cumhuriyet Dönemi

Orijinal/ Bugünkü Kullanımları: İstasyon Binası / İstasyon Binası

Günümüzde Sahibi Olan Kurum: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları

Yapının Eski Fotoğrafları:

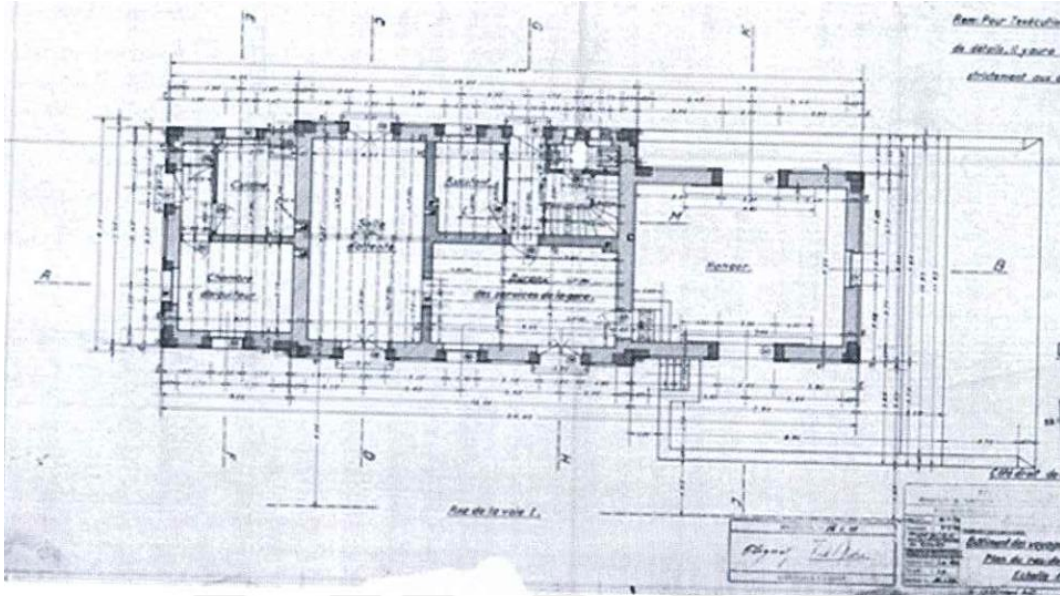

Resim 6.24. İstasyon Binası (Çankırı İl Yıllığı, 1967: 151)

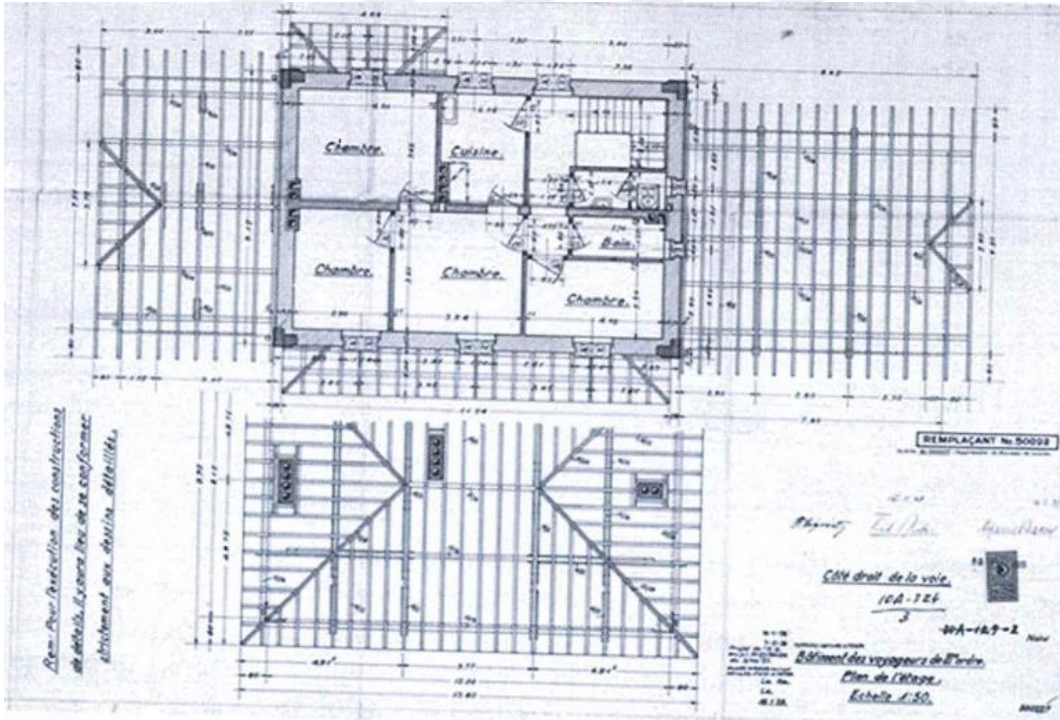
Yapı Hakkında: Alparslan Türkeş (İstasyon) Caddesi'nin bitiminde, Ankara-Kastamonu yoluna ve Tatlıçay'a paralel bir biçimde konumlanan gar sahasının içerisinde yer almaktadır. 23 Nisan 1931 yılında kullanıma açılan istasyon binasının Şekil 6.7, 6.8 ve 6.9'da görülen orijinal projeleri incelendiğinde, yapının ilk yapıldığında günümüzdeki mevcut yapıdan daha küçük bir yapı olduğu, zaman içerisinde özgün yapıya ilaveler yapıldığı anlaşılmaktadır.

Günümüzde yolcu taşımacılığına ara vermiş olan Irmak-Filyos hattının Çankırı Merkez'deki istasyon binası, idarî birimlerin bulunduğu ofisler şeklinde kullanılmaktadır. Yapıya 1967 yılına kadar olan süreçteki eklemeler, dönem kazanmış eklentiler olarak kabul edilirse, yapılan kontrollü müdahaleler sayesinde yapının özgünlüğünü büyük ölçüde muhafaza ettiği söylenebilir.

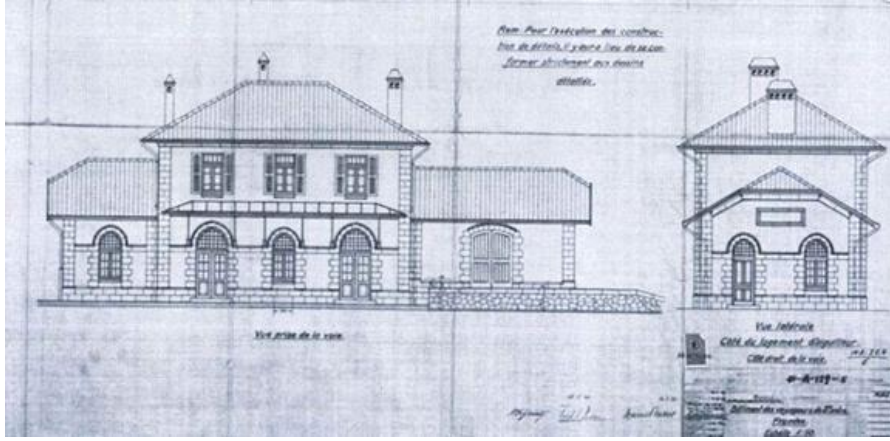
Yapının Çizimleri:

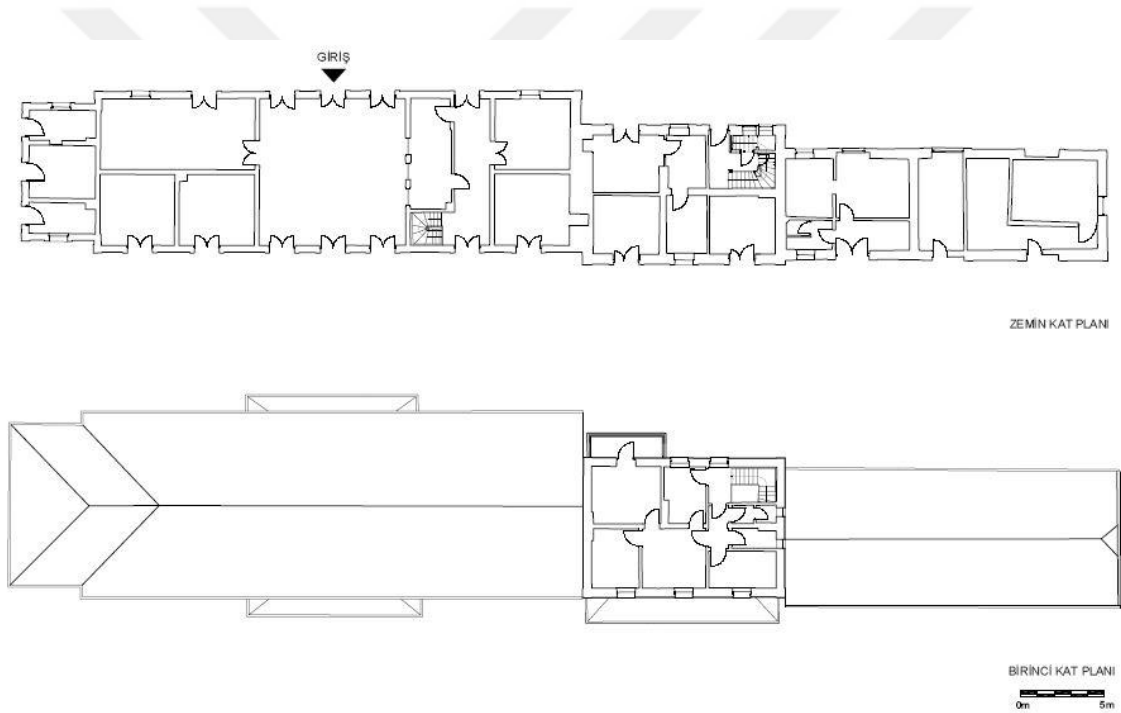
Şekil 6.8. İstasyon binasına ait ilk proje çizimleri zemin kat planı - Koruma Bölge Kurulu Arşivi (GÖZ Mimarlık Proje Raporu)

Şekil 6.9. İstasyon binasına ait ilk proje çizimleri birinci kat planı - Koruma Bölge Kurulu Arşivi (GÖZ Mimarlık Proje Raporu)

Şekil 6.10. İstasyon binasına ait ilk proje çizimleri görünüşler - Koruma Bölge Kurulu Arşivi (GÖZ Mimarlık Proje Raporu)

Şekil 6.11. İstasyon binasına ait rölöve çizimleri – Koruma Bölge Kurulu arşivindeki rölöve çizimi üzerinden düzenlenmiştir

Plan – Mekân Özellikleri: İlk yapıldığı dönemdeki istasyon binası incelendiğinde plan şemasının; orta aksta yer alan iki katlı dikdörtgen planlı kütleyle sağ ve soldan eklenen yine dikdörtgen planlı fakat tek katlı kısımlardan oluştuğu görülmektedir. Orta akstaki kütle için üst katı lojman olarak kullanılmaktadır. Yapının 1967 tarihli fotoğrafı (Resim 6.27) incelendiğinde ise özgün yapıda bulunan tek katlı bölümlere 1967 yılına kadar geçen bir zaman diliminde eklemeler yapılarak yapının genişletildiği anlaşılmaktadır.

Cephe Düzeni: Yapının giriş cephesi ile raylara bakan cephesi benzer özellikler göstermektedir. Farklı olarak; giriş cephesinde birinci katta balkonu bulunan yapının raylara bakan cephesinde birinci kat hizasında sundurma bulunmaktadır. Yapının köşelerinde kesme taş kaplama yapılarak cepheye hareket kazandırılmıştır. Sivri kemerli taş söveleri bulunan ahşap doğramalı pencere ve kapı açıklıklarına sahip yapının özgün kısmındaki söveleri taraklıdır. İki katlı olan kütlenin birinci kat pencereleri dikdörtgen formludur. Yapının Şekil 6.9’da verilen ilk projesinde üst kat pencerelerinin kepenkli olduğu görülmekte olup günümüzde kepenkler mevcut değildir.

Yapım Tekniği – Malzeme Kullanımı: Duvarları taş yığma, döşemeleri betonarme olan yapının çatısı, Marsilya kiremit örtülü kırma çatıdır. Yapıda ahşap, pencere ve kapı doğramalarında kullanılmıştır. Döşemelerde özgün mozaik kaplama birkaç mekânda günümüze ulaşmış olup diğer mekânlarda seramik ve parke uygulamaları yapılmıştır.

Yapının Güncel Fotoğrafları:

Resim 6.25. İstasyon Binası Ön Cephe

Resim 6.26. a) İstasyon Binası Sol Yan Cephe, b) Sağ Yan Cephe

Resim 6.27. İstasyon Binası Arka Cephe

6.7.2. Katalog no 9: 1 ve 2 numaralı lojman binaları

Yapıların Adresi: Abdülhalik Renda Mahallesi, Alparslan Türkeş Caddesi

Yapıların Kadastro: 759 ada, 19 ve 20 parseller

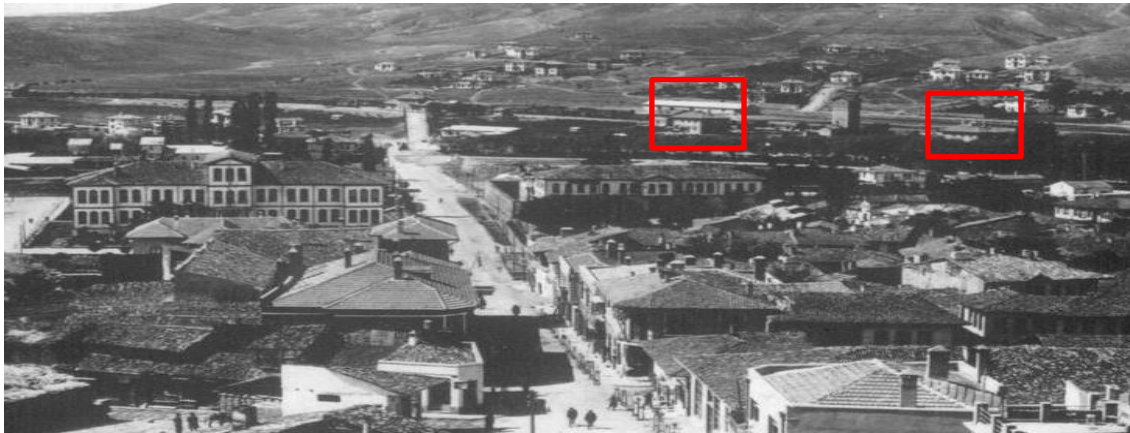
Yapım ve Yıkım Tarihleri: 1931 / -

Mimari Çağı: Erken Cumhuriyet Dönemi

Orijinal/ Bugünkü Kullanımları: Lojman Binası / -

Günümüzde Sahibi Olan Kurum: Çankırı Belediyesi

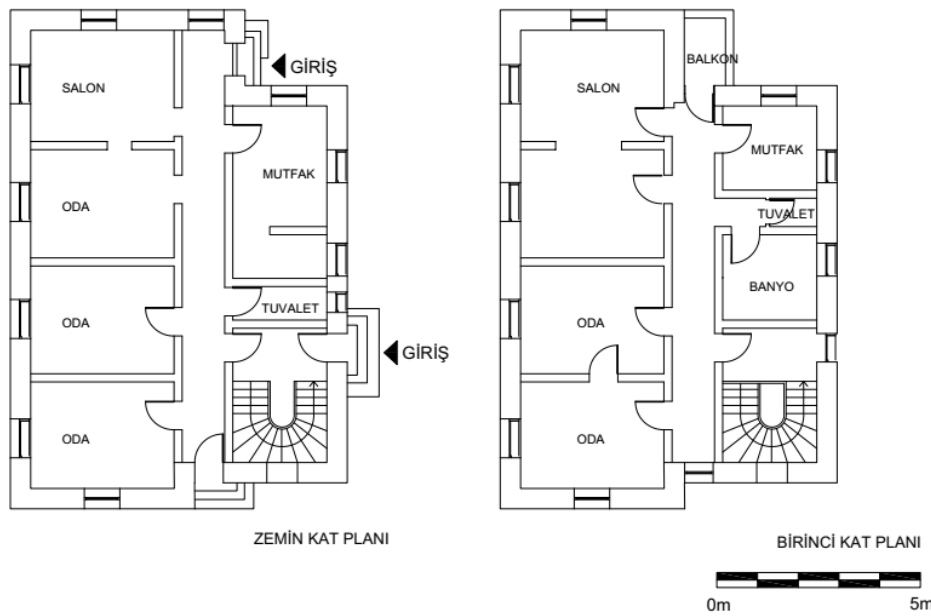
Yapıların Eski Fotoğrafları:

Resim 6.28. Kırmızı çerçeve ile işaretlenen yapılar 1 ve 2 numaralı lojman binalarını göstermektedir (Demiröz, 2001: 38)

Yapılar Hakkında: Gar sahası içerisinde, Şekil 6.6 üzerinde 1 ve 2 numaraları verilen, 1931 yılındaki açılıştan inşa edilmiş olduğu Resim 6.25’den anlaşılan lojman binaları aynı mimari özelliklere sahip olduğundan tek başlık altında incelenmiştir. Günümüzde lojman işlevini yitiren bu yapıların, Çankırı Belediyesi’nin yapmış olduğu restorasyon uygulaması sonrasında gar alanındaki rekreasyon çalışmaları kapsamında belirlenecek olan işlev doğrultusunda kullanılması planlanmaktadır.

Yapıların Çizimleri:

Şekil 6.12. 1 ve 2 numaralı lojman binalarına ait plan çizimleri - Koruma Bölge Kurulu arşivindeki rölöve çizimi üzerinden düzenlenmiştir

Plan – Mekân Özellikleri: Dikdörtgen planlı yapıların boyuna uzanan bir koridorun doğu-batı kanatlarına yerleştirilmiş odalardan oluştuğu görülmektedir. Yapıların doğu tarafı batı tarafından daha dar tutularak kuzey ve güney cephelerde (yan cepheler) girinti oluşturulmuştur. Üç adet girişi bulunan yapıların, iki girişi zemin kata biri ise üst kata ulaşan merdivenin holüne açılmaktadır. Üst kat koridor sonunda ise balkonu bulunmaktadır.

Cephe Düzeni: Sade bir görünüme sahip olan yapıların plan şemasında oluşturulan hareket cephelere de girinti şeklinde yansımaktadır. Yapıların köşeleri her iki katta da bosajlı taş bloklar ile kaplanmıştır. Kat hizasındaki silme tüm yapıyı çevrelemektedir. Pencereler, dikdörtgen formlu ahşap doğramalı ve iki kanatlı olup üzerlerinde ters U şeklinde plasterler

kullanılmıştır. Üst kat pencerelerindeki plasterler birbirleri ile bağlantılı olup köşe taşlarında son bulmaktadır. Tuğla örgülü korkuluğu bulunan balkon, ahşap giriş kapısının üzerinde bulunmaktadır.

Yapım Tekniği – Malzeme Kullanımı: Lojman binaları; bodrum, zemin ve birinci kat olarak edilmiştir. Duvarları kâgir malzemedен yığma, döşemeleri ise betonarme üzeri karo mozaik kaplama olan yapıların cephelerinde çimento harçlı pütürlü serpme sıva kullanılmıştır. Kıırma çatıları Marsilya kiremit ile örtülüdür. Ahşap kapı ve pencere doğramaları özgündür.

Yapıların Güncel Fotoğrafları:

Resim 6.29. a) 1 Numaralı Lojman Binası Yan Cephe, b) Ön Cephe

Resim 6.30. a) 1 Numaralı Lojman Binası Giriş Cephesi, b) Giriş Cephesi Detay

Resim 6.31. a) 2 Numaralı Lojman Binası Arka Cephe, b) Yan Cephe

6.7.3. Katalog no 10: cer atölyesi

Yapının Adresi: Abdülhalik Renda Mahallesi, Alparslan Türkeş Caddesi

Kadastral Durum: 759 ada, 25 ve 26 parseller

Yapım ve Yıkım Tarihleri: 1931 / -

Mimari Çağı: Erken Cumhuriyet Dönemi

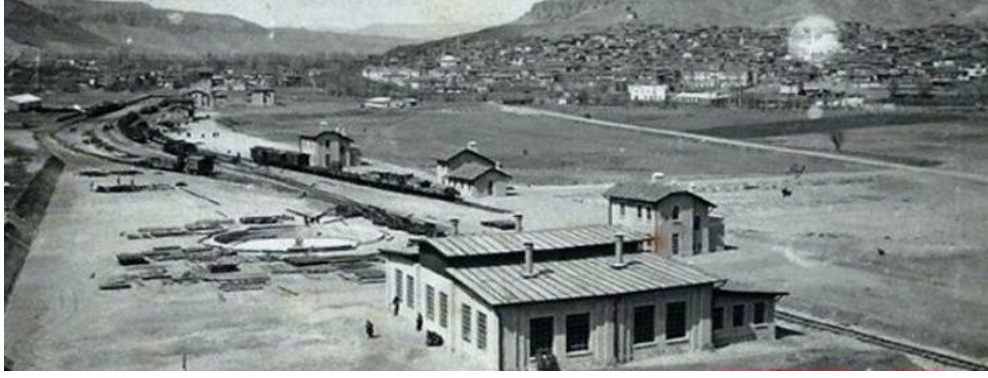
Orijinal/ Bugünkü Kullanımları: Cer Atölyesi / Kullanılmamaktadır

Günümüzde Sahibi Olan Kurum: Çankırı Belediyesi

Yapının Eski Fotoğrafları:

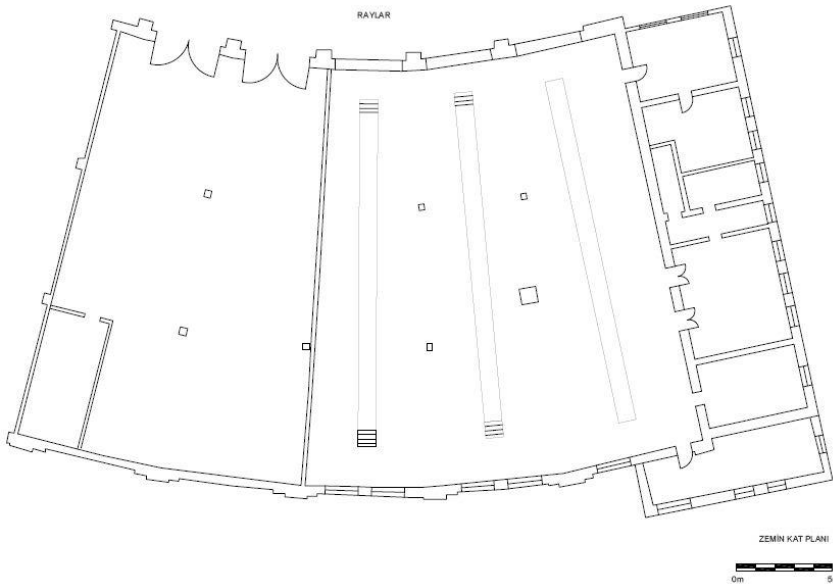
Resim 6.32. Kırmızı çerçeveli yapı cer atölyesidir (Demiröz, 2001: 24)

Resim 6.33. Cer Atölyesi – Koruma Bölge Kurulu Arşivi

Yapı Hakkında: Gar sahası içerisinde bulunan Cer Atölyesinin Resim 6.38 ışığında, raylar döşenmeden bitirilen yapılardan olduğu ve 1931 yılındaki açılışa kullanıma açıldığı anlaşılmaktadır. Koruma Kurulu arşivlerine göre 1980’li yıllara kadar faaliyet gösteren yapıda 1996 yılında çıkan bir yangın sonucu kuzeydoğu taraftaki atölyenin ahşap makaslı beşik çatıyla geçilen üst örtüsü ve ahşap kapıları tamamen yanarak yok olmuştur. Kuzeydoğu cephesinde, cepheye paralel olarak uzanan bir de çıraklık okulu bulunan yapı, günümüzde harap vaziyette olup kullanılmamaktadır.

Yapının Çizimleri:

Şekil 6.13. Cer Atölyesine ait plan çizimi - Koruma Bölge Kurulu arşivindeki rölöve çizimi üzerinden düzenlenmiştir

Plan – Mekân Özellikleri: Yapı çeyrek yay formunda, enine dikdörtgen planlı ve tek katlıdır. Yapının Resim 6.38 ve Resim 6.39'daki hali ile günümüzdeki durumu karşılaştırıldığında zaman içerisinde genişletildiği anlaşılmaktadır. Atıl durumda bulunan yapı günümüzde harap vaziyettedir.

Cephe Düzeni: Atölye cepheleri, beden duvarlarından dışa doğru taşırılan tuğla kolonlar, dikdörtgen çerçeveler, kapı ve pencere açıklıklarıyla hareketlendirilmiştir. Lokomotif ve vagonların atölye içerisine giriş yaptığı ana cephede ise beş adet büyük ebatlı, basık kemerli kapı açıklığı bulunmaktadır.

Yapım Tekniği – Malzeme Kullanımı: Yapının beden duvarları tuğla malzeme ile yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Koruma Bölge Kurulu arşivinde bulunan belgelerden anlaşıldığı üzere, yıkılmadan önce yapının üzeri ahşap makaslı beşik çatı ile örtülüdür.

Yapının Güncel Fotoğrafları:

Resim 6.34. Cer Atölyesi

6.7.4. Katalog no 11: 3,4 ve 5 numaralı lojman binaları

Yapıların Adresi: Abdülhalik Renda Mahallesi, Alparslan Türkeş Caddesi

Yapıların Kadastrosu: 759 ada, 21,22 ve 26 parseller

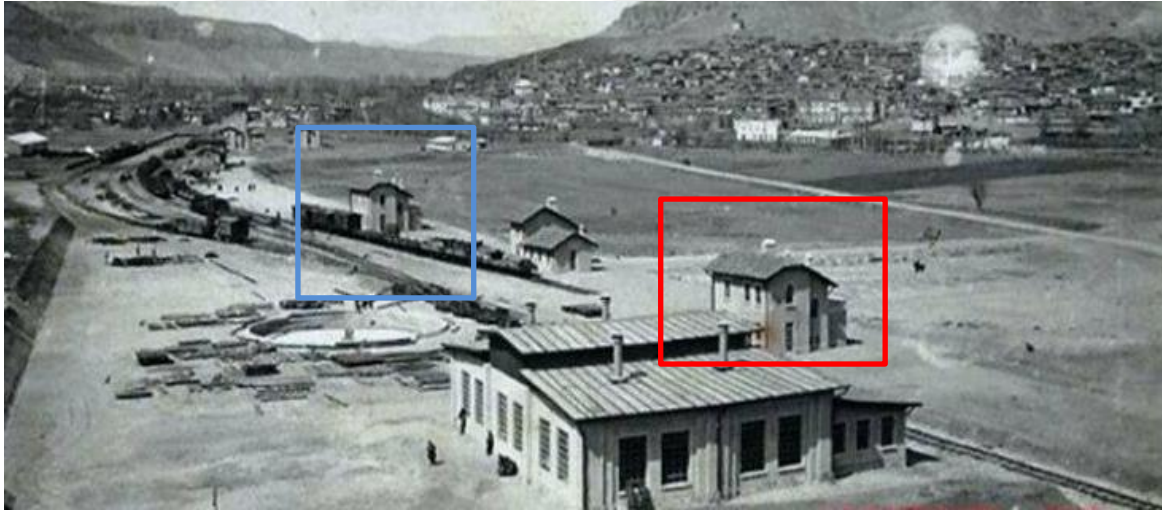
Yapım ve Yıkım Tarihleri: 1931 / -

Mimari Çağı: Erken Cumhuriyet Dönemi

Orijinal/ Bugünkü Kullanımları: Lojman Binası / Lojman Binası (3 numaralı lojman idarî bina)

Günümüzde Sahibi Olan Kurum: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları

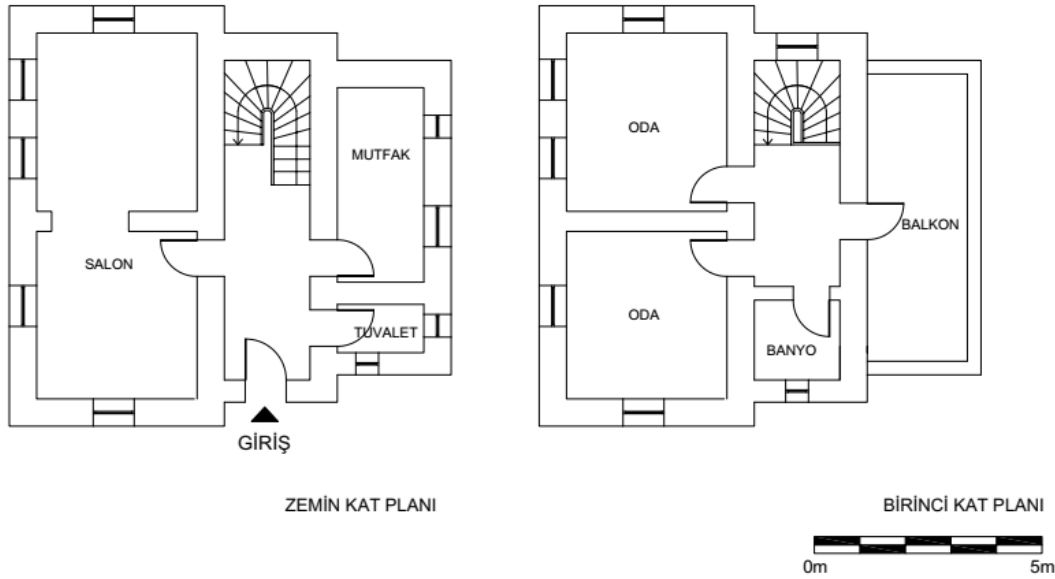
Yapıların Eski Fotoğrafları:

Resim 6.35. Mavi çerçeveli yapı 4 numaralı, kırmızı çerçeveli yapı 5 numaralı lojman binasıdır – Koruma Bölge Kurulu Arşivi

Yapılar Hakkında: Gar sahası içerisinde, Şekil 6.6 üzerinde 3,4 ve 5 numaraları verilen, 1931 yılındaki açılışta inşa edilmiş olduğu Resim 6.38'den anlaşılan lojman binaları aynı mimari özelliklere sahip olduğundan tek başlık altında incelenmiştir. Günümüzde 4 ve 5 numaralı yapılar lojman olarak, 3 numaralı yapı ise Vagon Servis Şefliği olarak kullanılmaktadır.

Yapıların Çizimleri:

Şekil 6.14. 3,4 ve 5 numaralı lojman binalarına ait plan çizimleri - Koruma Bölge Kurulu arşivindeki çizim üzerinden düzenlenmiştir

Plan – Mekân Özellikleri: Gar sahasında bulunan bu lojman tipi, plan kurgusu olarak önceki tipten farklılaşmaktadır. Plan şeması, birbirine eklenen dikdörtgen formlu mekânlardan oluşan yapıların en geniş cephesi raylara bakan, zemin katta salon, üst katta ise iki odanın bulunduğu kısımdır. Orta aksta, koridor ve merdiven bulunmakta olup merdiven, zemin katta giriş kapısının tam karşısındadır. Üst katta ise giriş kapısının üzerine denk gelen kısımda banyo bulunmaktadır. Yapının bu bölümü raylara bakan kütleden daha dar tutulmuştur. En dar cephe, zemin katta mutfak ve tuvaletin bulunduğu, üst katta ise balkon olan bölümdür. Tek bir kullanıcıya ait olacak şekilde planlanan bu yapılar, günümüzde de lojman olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Cephe Düzeni: Bir önceki lojman tipiyle kıyaslandığında bu tipte daha sade bir cephe kurgusu olduğu görülmektedir. Yapıların raylara bakan en geniş cephesinde, iki katta da dikdörtgen formlu, birbirinin aynı üç adet ahşap pencere bulunmaktadır. Üzerlerinde ters U şeklinde plasterler bulunmaktadır. Balkonun bulunduğu arka cephede ise zemin katta tuvalet ve mutfağın bulunduğu kısımda dikdörtgen formlu üç adet küçük pencere bulunmaktadır. Bu kısmın üzerinde bulunan balkonun üzeri açık olup 4 ve 5 numaralı lojmanda üzeri oluklu sac malzemedden bir sundurma ile kapatılmıştır. Taş balkon korkuluk duvarı zemin kat ile birleştiği yerde taş silme ile çevrelenmiştir. Yapıların yan cephelerinde

üst kat pencereleri sivri kemerli ve ahşap doğramalı olup sivri kemerli pencerelerin plasterleri bu formda biçimlenmiştir. Yapının giriş kapısı tek kanatlı ve ahşap doğramalıdır. Üzerinde ışıklık penceresi bulunan giriş kapısının üzerinde de pencerelerde olduğu gibi ters U formunda bir plaster bulunmaktadır.

Yapım Tekniği – Malzeme Kullanımı: Lojman binaları; bodrum, zemin ve birinci kat olarak edilmiştir. Duvarları kâgir malzemeden yığma, döşemeleri ise betonarme üzeri karo mozaik kaplama olan yapıların cephelerinde çimento harçlı pütürlü serpme sıva kullanılmıştır. Çatıları Marsilya kiremit ile örtülüdür. Ahşap kapı ve pencere doğramaları özgündür.

Yapıların Güncel Fotoğrafları:

Resim 6.36. a) Günümüzde idarî bina olarak kullanılan 3 Numaralı Lojman Binası, b) Yan Cephe

Resim 6.37. a) 4 Numaralı Lojman Binası, b) Giriş cephesi

6.7.5. Katalog no 12: 6 ve 7 numaralı lojman binaları

Yapıların Adresi: Abdülhalik Renda Mahallesi, Alparslan Türkeş Caddesi

Yapıların Kadastrosu: Yıkılmıştır

Yapım ve Yıkım Tarihleri: 1940'lı yıllar / 2017

Mimari Çağı: Erken Cumhuriyet Dönemi

Orijinal/ Bugünkü Kullanımları: Lojman Binası / Yıkılmıştır

Günümüzde Sahibi Olan Kurum: Bulunmamaktadır

Yapıların Eski Fotoğrafları: Bkz. Resim 6.26

Yapılar Hakkında: Şekil 6.6. üzerinde işaretlenen 6 ve 7 numaralı lojman binaları, gar sahası içerisinde incelenen diğer yapılardan sonra, 1940'lı yıllara kadar olan bir zaman diliminde inşa edilmiştir. Yine Resim 6.26'dan görüleceği üzere 6 numaralı lojman binası, 7 numaralı lojman binasından sonra inşa edilmiş olmalıdır ancak; mimari açıdan aynı özellikleri gösteren bu iki yapı tek başlık altında incelenmiştir.

Plan – Mekân Özellikleri: Yapılar plan şemalarına ulaşılabilen ve 2017 yılında yıkılan bu yapılar, zemin üzeri bir katlı ve dikdörtgen planlı olarak inşa edilmiştir. Bodrum katlarının da bulunduğu subasman hizasındaki dikdörtgen formlu, önü tel ile kapatılan pencerelerden anlaşılmaktadır.

Cephe Düzeni: Yapılar, cephe düzeni açısından oldukça yalındır. Giriş cephesinde bulunan, dairelere dışarıdan ulaşan koridor cepheye yatay bir hareket kazandırmaktadır. Bu cephe orta aksa göre simetrik olup dairelerin ahşap kapıları cephedeki koridora açılmaktadır. Raylara bakan cephesi de orta aksa göre simetrik olan yapıların bu cephedeki tek hareketi birinci katta, dörder sıra iki kanatlı camlı kapıların açıldığı balkonlar ve orta aksta bulunan beş sıra dikdörtgen formlu süslemelerdir. Bunların dışında, diğer pencereler, ahşap doğramalı ve dikdörtgen formludur. Yan cephelerinin birinci katında da balkonları bulunmaktadır.

Yapım Tekniği – Malzeme Kullanımı: Kâgir malzemeden yığma tekniğinde inşa edildiği düşünölen yapıların çatıları Marsilya kiremit ile örtölüdür. Yapıların döşemelerinin betonarme olması muhtemeldir. Balkonlarda demir korkuluklar kullanılmıştır. Kapı ve pencere doğramaları ise ahşaptır.

Yapıların Güncel Fotoğrafları:

Resim 6.38. 6 ve 7 numaralı lojman binaları

Resim 6.39. 6 numaralı lojman binası ön cephe

Resim 6.40. 7 numaralı lojman binası arka cephe

6.8. Katalog No 13: Birinci Halkevi Binası

Yapının Adresi: Cumhuriyet Mahallesi, Atatürk Bulvarı

Kadastral Durum: Yıkılmıştır

Yapım ve Yıkım Tarihleri: Tespit edilemedi / 1980

Mimari Çağı: Erken Cumhuriyet Dönemi

Orijinal/ Bugünkü Kullanımları: Halkevi / Yıkılmıştır

Günümüzde Sahibi Olan Kurum: Bulunmamaktadır

Yapının Eski Fotoğrafları:

Resim 6.41. 1. Halkevi Binası (Demiröz, 2001: 58)

Yapı Hakkında: Çankırı’da ayrı zamanlarda inşa edilmiş olan iki halkevi binası bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Hükûmet Konağı’nın karşısında bulunan, Atatürk Bulvarı ile İstasyon (Alparslan Türkeş) Caddesi’ne cepheli halkevi binasıdır. İlk inşa tarihine ulaşılamamış olan ve “Çankırı Türk Ocağı” binası olarak inşa edilen bu yapı, Türk

Ocaklarının kapatılması sonrasında, 1931 senesi itibariyle halkevi binası olarak kullanılmaya başlanmıştır (Demirok, 2012:38). İlerleyen süreçte halk eğitim merkezi olarak hizmet veren bina, 1980 yılında yıkılmış olup yerine bugünkü İl Kültür Müdürlüğü'nün içerisinde bulunduğu 100. Yıl Kültür Merkezi binası inşa edilmiştir.

Resim 6.42. Kırmızı çerçeveli yapı Halkevi Binasıdır – İl Kültür Müdürlüğü Arşivi

Yapının Çizimleri: Tespit edilemedi.

Plan – Mekân Özellikleri: İki katlı olarak inşa edilen halkevi binası, dikdörtgen planlı ve simetrik düzene sahip bir yapıdır. Yapının zemin katında iki adet idare odası, tiyatro ve konferans salonu, üst katta ise idare odaları bulunmaktadır (Demirok, 2012:38).

Cephe Düzeni: Simetrik bir cephe düzenine sahip yapının, ulaşılabilen fotoğrafları üzerinden (Resim 6.50, Resim 6.51) ön ve yan cephelerin incelemesi yapılabilmektedir. Yapının köşelerinde bulunan odalar cephede her iki katta da çıkma yapmaktadır. Bu kısımlarda üç sıra dikdörtgen formlu ahşap doğramalı pencere bulunmakta olup ortada bulunan pencere diğerlerine göre daha geniştir. Kat hizasında bulunan taş silme yapıyı çevrelemektedir. Yapının saçakları dışa taşkındır. Merdivenle ulaşılan iki kanatlı ahşap giriş kapısının üzerinde bulunan taş saçağı dar tutulmuştur. Giriş kapısının üzerinde üç sıra

halinde bulunan dikdörtgen formlu ahşap doğramalı pencereler diğer pencerelere göre daha geniştir. Yapının birinci katında pencere altlarında, kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen formlu süslemeler bulunmaktadır.

Yapım Tekniği – Malzeme Kullanımı: Duvarlarının kâgir malzemedan yığma tekniğinde, döşemelerinin ise betonarme olarak inşa edildiği düşünülen yapının kırma çatısı Marsilya kiremit ile örtülüdür. Ahşap malzemenin yapıda kapı ve pencere doğramalarında kullanıldığı görülmektedir.

Yapının Güncel Fotoğrafları:

Resim 6.43. İlk halkevi binasının yerindeki 100. Yıl Kültür Merkezi

6.9. Katalog No 14: İkinci Halkevi Binası

Yapının Adresi: Cumhuriyet Mahallesi, Namık Kemal Parıltı Caddesi

Kadastral Durum: 49 ada, 54 ve 93 parseller

Yapım ve Yıkım Tarihleri: 1941 / -

Mimari Çağı: Erken Cumhuriyet Dönemi

Orijinal/ Bugünkü Kullanımları: Halkevi / Kültür Merkezi ve Sağlık Müdürlüğü

Günümüzde Sahibi Olan Kurum: Çankırı İl Özel İdaresi ve Sağlık Bakanlığı

Yapının Eski Fotoğrafları:

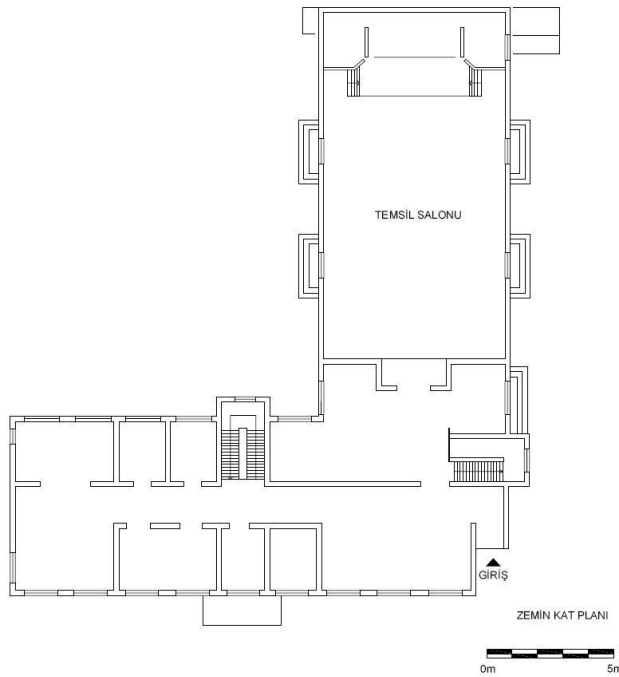
Resim 6.44. İkinci Halkevi Binası (Çankırı İli, 1948: 12)

Yapı Hakkında: Şehirdeki ikinci Halkevi binası da Cumhuriyet Mahallesi'nde bulunmaktadır. Binanın inşaatına 1939 yılında başlandığı, Çankırı'da bulunan Cumhuriyet Halk Fırkası teşkilatına ait 1939 tarihli bir rapordan anlaşılmaktadır. 1941 yılında inşaatı tamamlanan Halkevi binasının temsil salonu "Çankırı Evimiz Halkevi Sineması" olarak hizmet vermiştir (Özcan, 2010: 292,293,295). Günümüzde ise Çankırı İl Özel İdaresi'ne bağlı Atatürk Kültür Merkezi olarak kullanılmaktadır. Yapıda temsil salonu dışında kalan, L planın kısa kenarına denk gelen kısım, Halkevlerinin kapatılmasından sonra belli bir süre Doğumevi olarak hizmet vermiştir (Çankırı İl Yıllığı, 1967: 81). Günümüzde İl Sağlık Müdürlüğü Binası olarak kullanılmaktadır. Yapı, 1997 yılında korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Resim 6.45. İkinci Halkevi Binası (Başer, 1956: 50)

Yapının Çizimleri:

Şekil 6.15. Halkevi Binasının rölöve çizimi üzerinden düzenlenmiştir (Durukan, 2006)

Plan – Mekân Özellikleri: Projesi Nafia Vekaleti tarafından hazırlanan Halkevi binasının proje açıklama raporuna göre; “bina L plan şemasına göre önerilmiş olup L planının bir kolu temsil salonu olarak hazırlanmıştır. Bu salonun her iki tarafında dört çıkışla dışarı çıkılmaktadır. Ana giriş holünden salon fuayesine basamakla inilmektedir. Bu salonun ayrı bir girişi ve holü de bulunmaktadır” (Durukan, 2006).

Cephe Düzeni: Yalın bir cephe kurgusuna sahip yapıda, İl Sağlık Müdürlüğü olarak kullanılan bölümünün cephesinde iki katta da ikili gruplanan dikdörtgen formlu pencereler bulunmaktadır. Ahşap doğramalı pencereler kare bölüntülü olup boya ile söve görüntüsü verilmiştir. Giriş kapısının üzerinde bulunan, sağdan ve soldan iki pencere sırasına denk gelen kısım içeri çekilerek cepheye hareket kazandırılmıştır. Bu kısmın girişe göre sağ tarafa denk gelen bölümü günümüzde kapatılmış durumdadır. Bu kütlemin temsil salonu ile birleştiği yerde bulunan merdiven, cephede çıkma yapmakta olup merdiven kulesi şeklinde yükselmektedir. Bu durum binanın en karakteristik özelliğidir. Merdiven kulesinin dikdörtgen formlu uzun penceresinin üzerinde üç yönde yuvarlak pencereleri bulunmaktadır. Yapının temsil salonunun yer aldığı bu kısımda, zemin katta üç adet çift kanatlı ahşap kapı bulunmakta olup üst katta dairesel formlu pencereler bulunmaktadır. Arka cepheye bakan merdiven de cephede çıkma yapmaktadır. Bu kısımda da dikdörtgen formlu uzun bir pencere mevcuttur.

Yapım Tekniği – Malzeme Kullanımı: Duvarları kâgir malzemeden yığma tekniğinde, döşemeleri ise betonarme olarak inşa edilen yapının çatısı Marsilya kiremit ile örtülüdür. Yapının kültür merkezi olarak kullanılan bölümünün iç mekânında asma tavan ve parke uygulamaları yapıldığından özgün malzemesi tespit edilememiştir. İl Sağlık Müdürlüğü olarak kullanılan bölümde ise döşemeler seramik malzeme ile kaplanmıştır ancak; ahşap kapı ve pencere doğramalarının özgün olduğu düşünülmektedir.

Yapının Güncel Fotoğrafları:

Resim 6.46. İkinci Halkevi Binasından Genel Görünümler

Resim 6.47. Kültür Merkezi Cephesi Detay

Resim 6.48. a) İl Sağlık Müdürlüğü Cephesi, b) Kültür Merkezi Yan Cephe

6.10. Katalog No 15: Verem Savaş Dispanseri

Yapının Adresi: Cumhuriyet Mahallesi, Zeki Ömer Defne Sokak

Kadastral Durum: 49 ada, 93 parsel

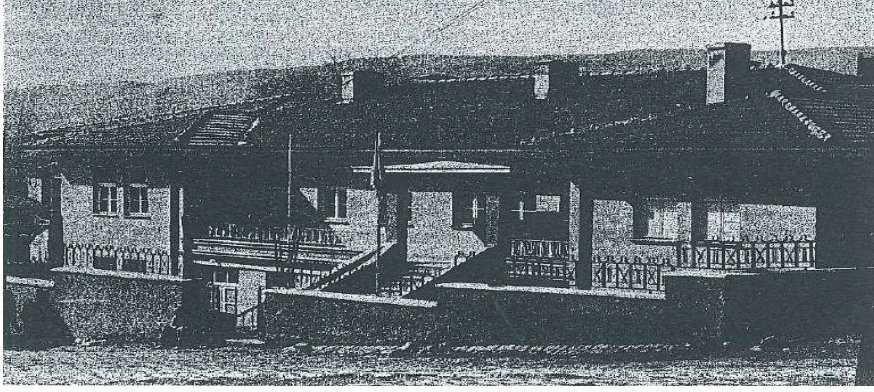
Yapım ve Yıkım Tarihleri: Tespit edilemedi / -

Mimari ağı: Erken Cumhuriyet Dönemi

Orijinal/ Bugünkü Kullanımları: Verem Savaş Dispanseri/ Verem Savaş Dispanseri

Günümüzde Sahibi Olan Kurum: Sağlık Bakanlığı

Yapının Eski Fotoğrafları:

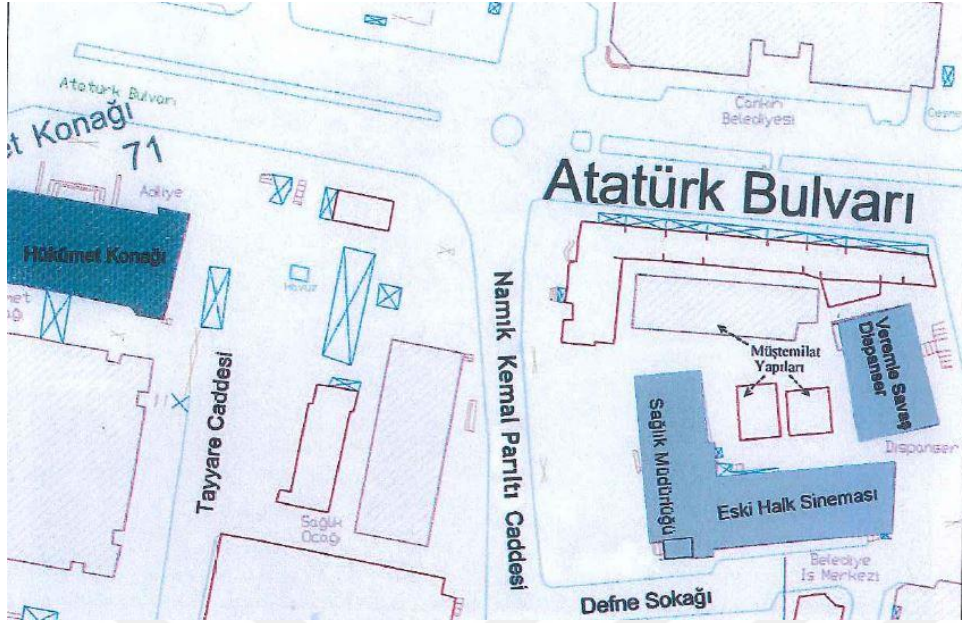
Resim 6.49. Verem Savaş Dispanseri Binası (Çankırı İl Yıllığı, 1967: 82)

Yapı Hakkında: Şekil 6.16'da da görüldüğü üzere ikinci Halkevi Binası ile aynı parselde bulunan yapının kesin yapım tarihine ulaşılamamıştır. Koruma Bölge Kurulu arşivinde yer alan bir raporda Halkevi binası ile aynı tarihte yapıldığı ifade edilen yapının, Halkevi ile aynı parsellerde yer alması ve benzer mimari özellikler göstermesi nedeniyle 1940'lı yıllarda inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir. Resim 6.61'de ön cephesi yola açılmış olsa da günümüzde yapının önüne yapılan 5 katlı betonarme binalar nedeniyle yol ile bağlantısı kesilmiş ve arka planda kalmış durumdadır. İl Sağlık Müdürlüğü'ne bağlı Acil Sağlık Hizmetleri Birimi olarak kullanılan yapı, Halkevi binası ile birlikte 1997 yılında korunması gerekli kültür varlığı olatac tescil edilmiştir.

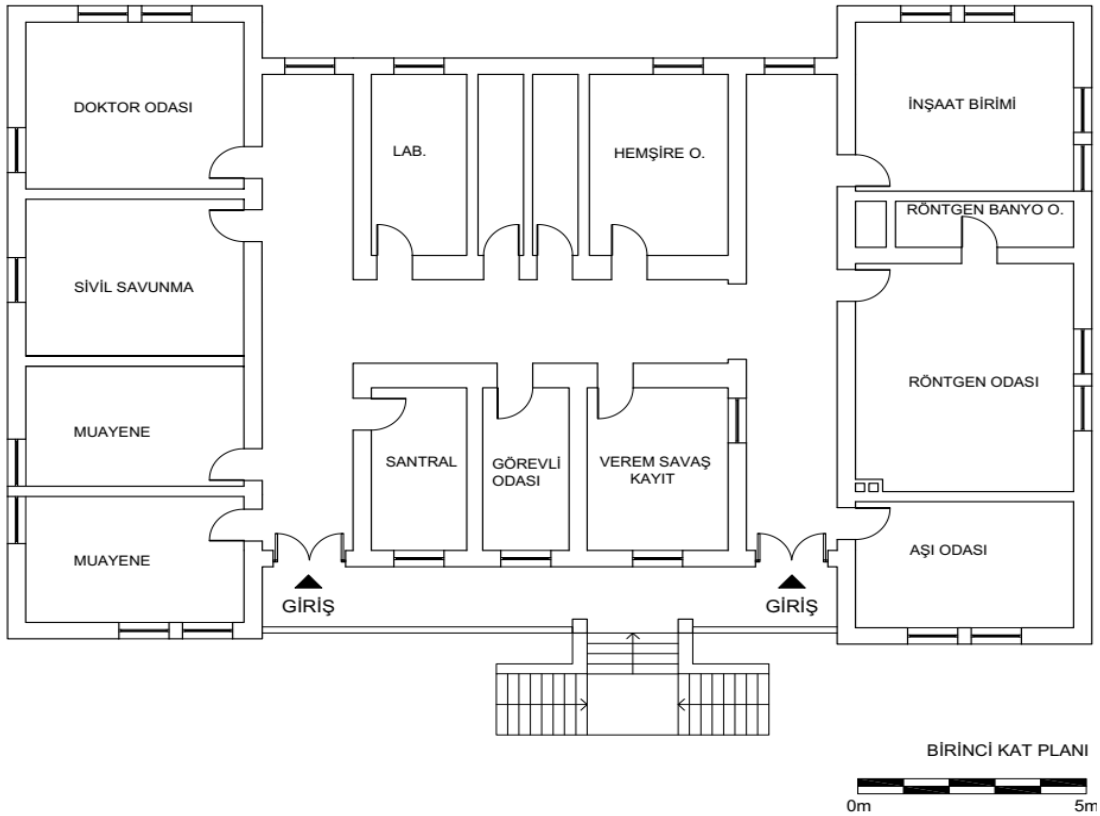
Resim 6.50. Yapının 2001 yılındaki durumu - Koruma Bölge Kurulu Arşivi

Şekil 6.16. Halkevi Binası ile Verem Savaş Dispanserinin yerlerini gösteren plan örneği - Koruma Bölge Kurulu Arşivi

Yapının Çizimleri:

Şekil 6.17. Verem Savaş Dispanseri binasına ait plan çizimi - İl Sağlık Müdürlüğü'nden alınan plan çizimi üzerinden düzenlenmiştir

Plan – Mekân Özellikleri: Dikdörtgen plan şemasına sahip yapının esas girişi, merdiven ile ulaşılan birinci katta bulunmaktadır. Birinci katta birbirine simetrik iki girişi bulunan yapının bu katında doktor ve muayene odaları, zemin katında ise idarî ofis birimleri bulunmaktadır. Zemin kat girişi dışarıdan olan yapının içerisinde merdiven bulunmamaktadır. Giriş holü niteliğindeki balkonun altına denk gelen kısımda zemin katta mekân bulunan yapıda dışarıdaki merdivenin altı da depo olarak kullanılmaktadır.

Cephe Düzeni: Yalın bir cephe kurgusuna sahip yapının en hareketli cephesi ön cephedir. Birinci kata ulaşan merdivenin bitiminde iki adet kare kolonun taşıdığı sundurma, girişi vurgulamaktadır. Ön cephede bulunan balkonunun demir korkuluklarının, Resim 6.61'den yola çıkılarak özgün olduğu düşünülmektedir. Aynı fotoğraftan merdivenin de demir korkuluğu bulunduğu görülmektedir ancak; günümüzde merdiven korkuluğu üzerinde yalnızca taş harpušta bulunmaktadır. İl Sağlık Müdürlüğü (2. Halkevi) binasında olduğu gibi cephelerde boya ile söve görüntüsü verilmiş, ikili gruplanan, ahşap doğramalı pencereler bulunmaktadır. Yapının köşe odaları ön ve arka cephelerde çıkma yapmaktadır.

Yapım Tekniği – Malzeme Kullanımı: Yapıda görevli teknik personeli ile yapılan görüşmelere göre duvarları için alt katta taş yığma üst katta ise tuğla malzeme ile inşa edildiği ifade edilen yapının çatısı, Marsilya kiremit örtülü kırma çatıdır. Yapının döşemeleri betonarme olup günümüzde üzeri seramik malzeme ile kaplanmıştır. Ahşap ise pencere ve kapı doğramalarında kullanılmış olup pencere ve kapı doğramalarının özgün olduğu düşünülmektedir.

Yapının Güncel Fotoğrafları:

Resim 6.51. Verem Savaş Dispanseri Binası Ön Cephe

Resim 6.52. Verem Savaş Dispanseri Binası Arka ve Yan Cepheler

6.11. Katalog No 16: Güneş İlkokulu

Yapının Adresi: Cumhuriyet Mahallesi, Alparslan Türkeş Caddesi

Kadastral Durum: 51 ada, 7 parsel

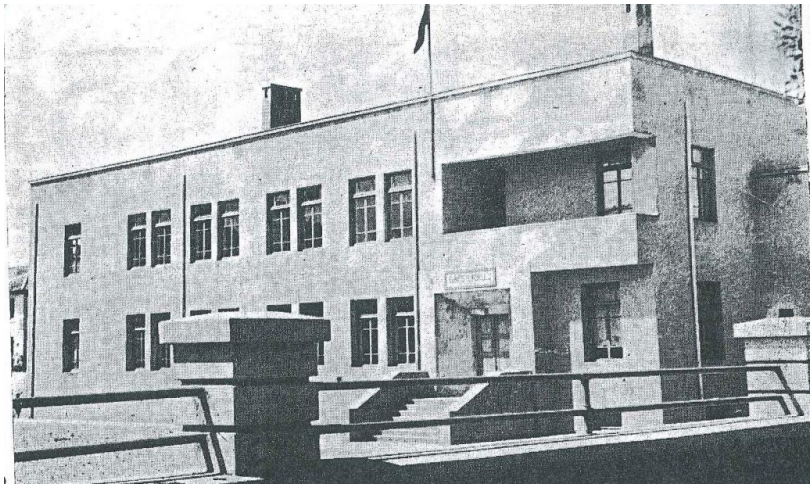
Yapım ve Yıkım Tarihleri: 1936 / -

Mimari Çağı: Erken Cumhuriyet Dönemi

Orijinal/ Bugünkü Kullanımları: İlkokul / İlkokul

Günümüzde Sahibi Olan Kurum: Milli Eğitim Bakanlığı

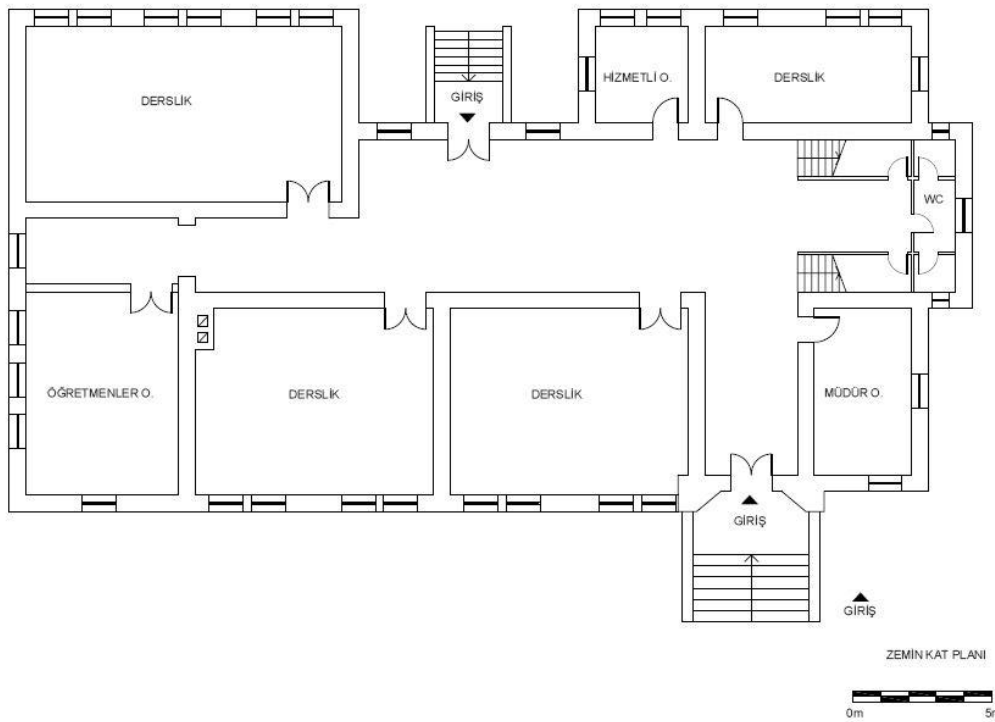
Yapının Eski Fotoğrafları:

Resim 6.53. Güneş İlkokulu (Cumhuriyette Çankırı)

Yapı Hakkında: 1936-1937 eğitim yılında hizmete başlayan yapı (Ünlü, 1986: 42) günümüzde de aynı isimde ilkokul olarak kullanılmaktadır ancak; yapıya 2001 yılında üç katlı, betonarme bir derslik binası eklenmiştir. Günümüze kadar özgün özelliklerini büyük ölçüde muhafaza eden ve aynı isim ve amaçla kullanılmaya devam eden bu yapı çalışma dönemi içerisinde önemli bir örnek teşkil etmektedir. Yapının giriş kapısının üzerinde “Güneş İlkokulu 1936” yazmakta olup bu kısmın özgün olduğu düşünülmektedir.

Yapının Çizimleri:

Şekil 6.18. Güneş İlkokulu'na ait plan çizimi - Okul Müdürlüğünden alınan plan çizimi üzerinden düzenlenmiştir

Plan – Mekân Özellikleri: Zemin kat plan çizimi incelendiğinde; yapının güney ve kuzey cepheden iki girişinin bulunduğu, esas girişin güney cephede olduğu görülmektedir. Sınıflar ile öğretmen ve müdür odalarının bulunduğu bu kattan iki kollu merdivenle üst kata çıkılmaktadır. Yapıdaki tüm mekânlar orta hole açılmaktadır.

Cephe Düzeni: Günümüzde kuzey cephedeki (arka cephe) geriye çekilen giriş kısmı cephe duvarıyla aynı hizaya getirilerek genişletilmiş ve arka cephe düz bir görünüme sahip olmuştur. Yapının en hareketli cephesi ön (güney) cephesi olup bu cephede giriş kapısı

içeri çekilmiş, üst katta bu kısmın üzerine denk gelen yerde balkon yapılmıştır. Giriş kapısı mermer söve içerisine alınmıştır. Oldukça yalın bir cephe kurgusuna sahip yapının cephelerinde ikili gruplanan pencereler bulunmaktadır. Yapının yan (doğu) cephesinde orta aksta bulunan tuvaletler, cephede iki katta da çıkma yapmaktadır. Arka cephede sonradan kapatılan giriş kısmının pencere ve malzeme tipi değişikliği sebebiyle farklılığı okunmaktadır. Bu cephede de yine ikili gruplanan dikdörtgen formlu pencereler bulunmaktadır. Yapı, diğer yan (batı) cephesinden 2001 yılında yapılan derslik binasına bağlanmakta olup bu kısma geçiş iki katta da eklenen koridor kısmından sağlanmaktadır.

Yapım Tekniği – Malzeme Kullanımı: Duvarları kâgir malzemedan yığma, döşemeleri ise betonarme olarak inşa edilen yapının cepheleri sıvalıdır. Yapının Resim 6.6’ daki eski fotoğrafı incelendiğinde; çatı parapet duvarının yüksek tutularak çatının az eğimli çözüldüğü görülmektedir. Günümüzde ise çatı değiştirilerek Marsilya kiremit örtülü kırma çatı yapılmıştır. Ahşap malzeme yapının özgün halinde kapı ve pencere doğramalarında kullanılmış olup günümüzde pencereler pvc malzeme ile değiştirilmiştir. İç kapıların ise özgün olduğu düşünülmektedir. Döşemeler ise seramik malzeme ile kaplanmış olduğundan özgün malzemesi tespit edilememiştir.

Yapının Güncel Fotoğrafları:

Resim 6.54. a) Güneş İlkokulu ön cephe, b) Yapıya sonradan eklenen derslik binası

Resim 6.55. a) Güneş İlkokulu Arka Cephe, b) Ön Cephe Detay

7. DEĞERLENDİRME

Bu bölümde Çankırı kentinin çalışma dönemleri arasındaki gelişimi hem kentsel mekân hem de mimari açıdan, benzer kent ve yapı örnekleri ile birlikte değerlendirilmiştir.

7.1. Kentsel Mekân Açısından Değerlendirme

Tanzimat Dönemi ile birlikte başlayan reform hareketleri, İmparatorluğun başkenti İstanbul dışında ilk kez Hüdavendigâr Eyaleti'nin merkezi Bursa'da uygulamaya konulmuştur. 1855 senesinde geçirdiği deprem sonrasında büyük bir yıkıma uğrayan Bursa'da, 1863 yılı itibariyle göreve gelen Vali Ahmet Vefik Paşa önderliğinde birçok yeni bina yapılmış, yeni caddeler açılarak şehri modernleştirme atılımlarına hız verilmiştir. Bursa'nın geleneksel merkezindeki Ulu Cami'den, yeni idarî merkezin esas yapısı Hükûmet Konağı'na kadar açılan "Hükûmet Caddesi", genişletilen ve çıkmazları kaldırılan caddeler, ızgara planlı yeni mahalleler ve inşa edilen idarî binalar ile Bursa'nın, İmparatorluğun diğer taşra kentlerine model teşkil ettiği söylenebilir (St. Laurent, 1999: 84, 88, 91).

1894 yılında Manastır kentine ulaşan demiryolunu geleneksel kent merkezine kadar bağlayan "Hamidiye Caddesi" ise bu şehirdeki modernleşme hareketlerinin en çok görüldüğü yer olmuştur. Bu dönemde caddenin her iki yanına da büyük vitrinli, modern ve geniş dükkanlar inşa edilmiştir (Lory ve Popovic, 1999: 65).

Konya şehrinde de benzer bir tutum görülmektedir. Tanzimat döneminde kente gelen demiryolu şehrin geleneksel merkezinden oldukça uzak bir konumdadır. Bu kentte de istasyon binası, doğrusal ve uzun bir cadde (Ferit Paşa Caddesi) ile şehre bağlanmıştır. İki kola ayrılarak Hükûmet Meydanına ulaşan bu caddenin iki kolu arasında kalan alanda ise "Abdülaziz" ve "Hamidiye" isimli, ızgara planlı yeni mahalleler inşa edilmiştir (Kaynar, 2000: 96, 97) (Şekil 7.1).

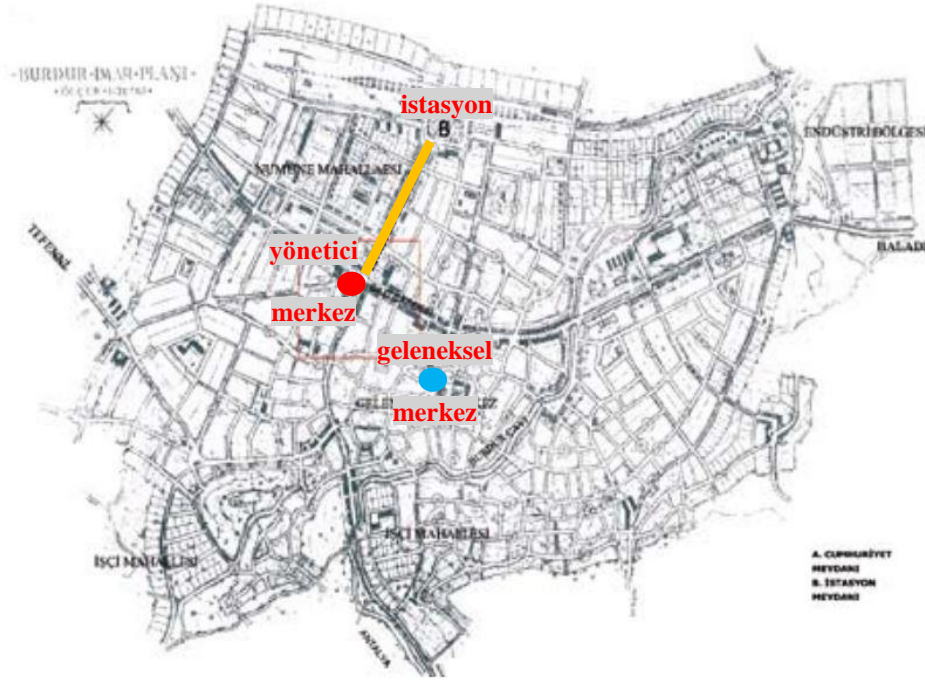
Şekil 7.1. 19. yy Konya Şehir planı (Kaynar, 2000: 115)

Tarihsel süreçte bir kale şehri konumunda bulunan Afyon'da, kale eteğinde arazi yapısından da kaynaklı olarak sıkışık bir yerleşim gösteren kentin değişimi 1897 yılında gelen demiryolu sonrasında hızlanmıştır (Özten, 2001). Tanzimat döneminde kente gelen demiryolu ile artan ve nitelik değiştiren ticari faaliyetler ile birlikte yapılan yeni banka, depo, postane vb. binalar ve yeni kurulan yönetim merkezini teşkil eden binalar ile geleneksel merkezinden ayrılan şehir, açılan istasyon caddeleriyle istasyonlara bağlanmıştır. Bu şehirde diğerlerinden farklı olarak İzmir ve Konya demiryolu hatlarına ulaşan iki istasyon bulunmaktadır. İzmir hattına ulaşan İstasyon Caddesi etrafında yeni kurulan göçmen mahalleleri ile yeni yapılan konutlar gelişim göstermiştir (Çetin, 2012). Konya hattına ulaşan cadde ise yeni ticari ve yönetici merkezin kent ve demiryolu arasındaki bağlantı aksını oluşturmuştur. Cumhuriyet dönemi ile daha da önemli bir noktaya gelen bu aks üzerinde Halkevi, Adliye Binası gibi birçok önemli yapı inşa edilmiştir (Çetin, 2012).

Küçük bir Anadolu kenti olan Burdur da, Tanzimat dönemine kadar şehrin merkezini teşkil eden Ulu Cami etrafında, eğimli bir arazi üzerinde sınırlı bir gelişim göstermiştir (Çetin, 2012). Tanzimat dönemi sonrasında kentte Uzun Çarşı adında yeni bir ticaret merkezi

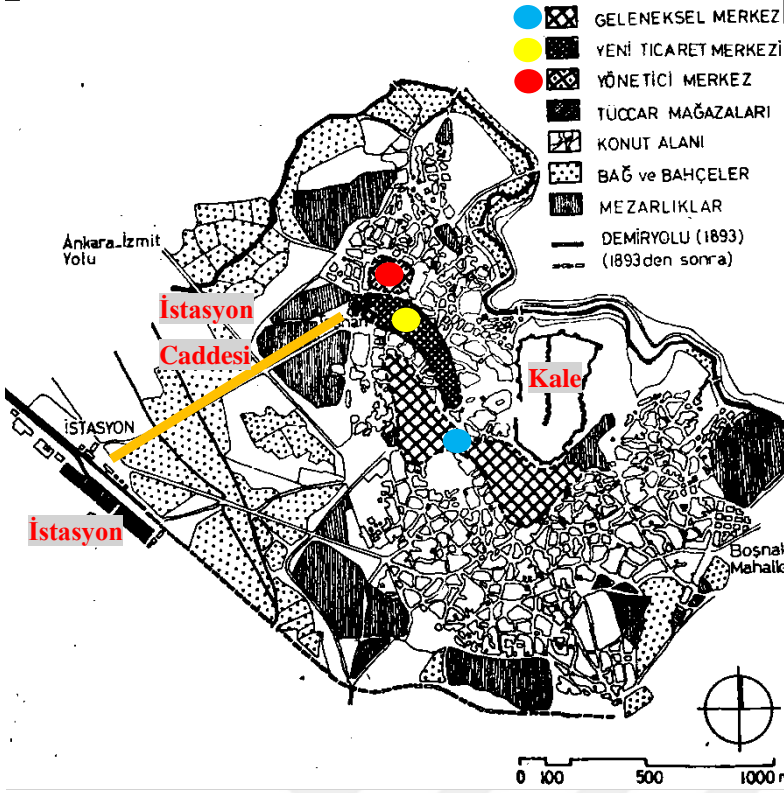

gelişmiş, Hükûmet Konağı, Cezaevi, Adliye gibi kamu yapıları da bu yeni merkezin yakınında gelişim göstermiştir. Cumhuriyet dönemi ile 1936 yılında şehre gelen demiryolu kentin gelişimine yön vermiştir. Şehir, önceki örneklerde olduğu gibi İstasyon Caddesi ile kente bağlanan yeni aks üzerinde inşa edilen yeni yapılar ile birlikte gelişim göstermiştir.

Şekil 7.2. 1948 yılına ait Burdur şehir planı (Çetin, 2012: 110)

Osmanlı döneminde işlenmiş mal üretimi ve ticareti açısından önemli, orta ölçekli bir Anadolu kenti olan Ankara'da ise 1893 senesinde şehre gelen demiryolu ile birlikte kentin gelişimi hızlanmış, dükkan sayısı, tarım, hayvancılık üretimleri artış göstermiştir (Aktüre, 1978: 127). Aktüre'nin Şekil 7.3'de verilen, 1926 tarihli Ankara Haritası ile 1839 tarihli Von Vincke'nin Ankara Planını karşılaştırarak hazırladığı "19. yy sonunda Ankara kentinin işlevsel alanlarını" gösterdiği harita incelendiğinde; kentin geleneksel merkezinden ayrılan bir yeni ticaret ve yönetim merkezinin bulunduğunu, bu alanların da doğrusal açılan İstasyon Caddesi ile istasyona bağlandığı görülmektedir.

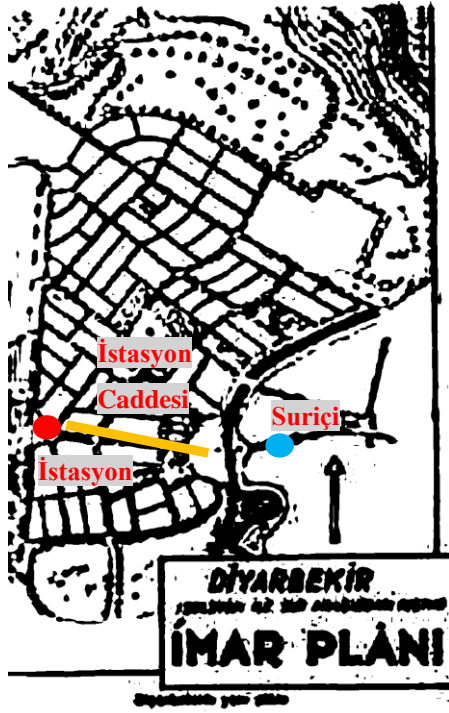

Şekil 7.3. 19. yy sonunda Ankara kenti (Aktüre, 1978: 126)

İstasyon Caddesi, Cumhuriyetin kurulması ile birlikte modernleşme çalışmalarının ilk uygulandığı kent olan başkent Ankara'da öncü bir nitelik sergilemiştir (Özten, 2001). Bu bağlamda Şekil 7.3'deki haritada iki yanı bağ bahçe alanı olarak görülen İstasyon Caddesi üzerinde Cumhuriyetin ilanı sonrasında; 1. Meclis Binası, Sayıştay Binası, Stadyum, Belediye Bahçesi, Ankara Palas Oteli, Gençlik Parkı gibi döneminin simge yapıları ve rekreasyon alanları inşa edilmiştir. Elbette ki Başketin gelişimi yalnızca İstasyon Caddesi etrafında sınırlı kalmamış, yapılan imar planları doğrultusunda büyüme ve gelişim göstermiştir (Altaban, 1998: 41) ancak; kentlerde istasyon binalarının şehre bağlandığı bu İstasyon Caddeleri ile gerek Tanzimat gerekse de Erken Cumhuriyet Dönemlerinde verilmek istenen modernleşme mesajının Başkent ile taşrada şekil açısından benzerlik gösterdiğinin tespiti önemlidir.

Bu kısma kadar incelenen kentlerde, Tanzimat Dönemi ile birlikte geleneksel şehir merkezlerinden ayrılan bir "Hükûmet Meydanı"nın varlığı söz konusu olmuştur. Diyarbakır kentinde ise Tanzimat sonrasında tarihi merkezden (Suriçi) bir ayrılma yaşanmamıştır. Bu kentte, 29 Ekim 1935 tarihinde şehre gelen demiryolu ile birlikte oluşturulan İstasyon Meydanı, kentte bir Hükûmet Meydanı bulunmaması nedeniyle

doğrudan Suriçi'ne bağlanmıştır. Bağlantı, yeni açılan doğrusal ve geniş İstasyon Caddesi ile sağlanmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi ile birlikte sur dışına çıkmaya başlayan kentin gelişimi, demiryolunun kente geldiği 1935 senesinde çalışmaları başlatılan imar planı doğrultusunda yaşanmıştır. Şekil 7.4'de verilen imar planı incelendiğinde İstasyon ile Suriçi arasında kalan alanın modern anlamda planladığı görülmektedir (Dalkılıç, Halifelioğlu, 2011: 74-84).

Şekil 7.4. 1935 yılına ait Diyarbakır İmar Planı (Dalkılıç, Halifelioğlu, 2011: 74)

Şehirler üzerinden yapılan bu incelemelere göre Tanzimat döneminde oluşturulan “yönetici merkezlerin” geleneksel şehir merkezlerine, yeni açılan doğrusal caddeler ile bağlandığı, demiryolunun da aynı şekilde, ister Tanzimat döneminde isterse de Cumhuriyet döneminde gelmiş olsun “yönetici merkez” ile bağlantısının yine yeni açılan bir doğrusal cadde ile sağlandığı tespit edilmiştir. Burada istisna olarak Diyarbakır kentinde, Tanzimat döneminde yönetici merkezin oluşturulmadığı, Erken Cumhuriyet Döneminde kente gelen demiryolunun, oluşturulan istasyon meydanı ile yine doğrusal ve geniş istasyon caddesi üzerinden geleneksel merkeze bağlandığı görülmüştür. Çalışma döneminde incelenen tüm kentlerde, yeni kurulan mahallelerin dik açılı sokaklardan meydana gelişi, Tanzimat Döneminde oluşturulan merkezlerin Cumhuriyet döneminde yapılan idarî binalarla devam ettirilme durumları ise kentlerdeki modernleşme atılımlarının sürekliliği açısından

önemlidir. Bu tespitler Çankırı kenti üzerinde okunduğunda; geleneksel merkezinden Tazimat Dönemi ile ayrılan Hükûmet Meydanının şehirdeki varlığı, aynı dönemde bu iki merkezi birbirine bağlayan doğrusal bir caddenin açılması, açılan bu caddenin Cumhuriyet döneminde İstasyon Caddesi adını alarak istasyona kadar uzatılması, istasyon çevresinde kurulan yeni mahalleler ve dik açılı sokak yapılanması, çalışma dönemi içerisindeki kent düzenlemelerinde görülen neredeyse tüm modernleşme atılımlarının Çankırı kentinde de gerçekleştirildiğini göstermektedir.

7.2. Mimari Açından Değerlendirme

Çalışma dönemi içerisinde Çankırı şehrinde inşa edildiği tespit edilebilen 16 adet kamu yapısı incelemeye alınmıştır. Bu yapılardan 7 tanesi Tanzimat Döneminde, kalan 9 tanesi de Erken Cumhuriyet Döneminde inşa edilmiştir. İncelemeye alınan yapılardan 9 tanesi günümüzde hala ayakta olup 6 tanesi yıkılmış, 1 tanesi de yıkılıp farklı bir yerde yeniden inşa edilmiştir (Çizelge 7.1). Günümüzde aynı işlevle kullanılmaya devam eden, Saat Kulesi, İstasyon Binası, 3, 4 ve 5 numaralı Lojman Binaları, Verem-Savaş Dispanseri ve Güneş İlkokulu binaları bulunmaktadır.

Çalışma döneminin başlangıcını oluşturan 19. yüzyıl başlarında, Fransa'da yaygın bir mimari üslûp olan "Ampir Mimarlık" (empire style ya da imparatorluk üslubu), antik Roma ve Yunan mimarlığına ait öğelerin yapılarda kullanılması olarak tanımlanabilir. Klasisist bir tutum içeren bu üslûp, imparatorluğun gücü ve ihtişamını mimariyi kullanarak halka yansıtmayı amaçlamaktadır. II. Mahmut döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nda görülmeye başlayan ampir üslubu, II. Abdülhamid döneminde ülke genelinde yapılan devlet yapılarında sıklıkla görülmektedir. Bu üslûp batıdaki örneklerinin aksine Osmanlı mimarlığında daha yalın bir biçimde yorumlanmış ve pek çok kaynakta Osmanlı-Türk ampiri olarak tanımlanmıştır (Çelik, 1996: 101-114). Çelik, Z. 1996, Değişen İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s.114.

II. Meşrutiyetin ilanı sonrasında ise artan milliyetçilik akımının da etkisiyle 1930'lu yıllara kadar mimarlık söylemine ve pratiğine "Birinci Mimari Üslûp" adı verilen mimari akımın egemen olduğu görülmektedir (Bozdoğan, 2002: 31, 34). Bu üslûpla inşa edilmiş olan yapılarda, klasik Osmanlı mimarisindeki cephe elemanları, yeni düzenler ve yeni inşaat teknikleri ile birlikte kullanılmaktadır (Sözen, 1996: 17). Bu üslûp öncelikle

İmparatorluğun başkenti olan İstanbul'da daha sonra Anadolu kentlerindeki kamu binalarında kendini göstermektedir. Cumhuriyetin ilan edildiği ilk yıllarda da kendine yer bulan bu akım 1930'lu yıllara gelindiğinde terk edilmeye başlanmıştır. 1930'lu yıllarda, inşa edilecek yapının amacına göre biçimlendiği, o dönemde Avrupa Modernizmi olarak adlandırılan “kübik mimarinin” benimsendiği bir tutum ortaya çıkmaktadır ki bu dönemde, önceki dönemin tersine oldukça yalın cephelere sahip yapılar inşa edilmiştir (Bozdoğan, 2002: 61).

Çankırı kenti özelinde bakıldığında ise Tanzimat Döneminde inşa edilen yapılarda genel itibariyle Osmanlı Ampiri görülmektedir. Özellikle Mekteb-i İdâdî ve Rüşdiye binalarında bu üslûp açık bir şekilde okunmaktadır. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, gar sahasındaki yapıların yabancı bir şirket tarafından inşa edilmiş olması bu yapılara kendi içinde bir değerlendirme yapmaya olanak sağlamaktadır. 1936 yılında inşa edilen Güneş İlkokulu ve 1941 yılında inşa edilen 2. Halkevi binası ise 1930'lu yıllarda görülmeye başlanan “yeni mimariye” uygun örnekler olmuştur.

Çizelge 7.1. Tanzimat Döneminde inşa edilen yapıların gruplandırılması

Dönem	Katalog No	Yapı İsimleri	Ayakta	Yıkılmış	Yıkılıp Yeniden İnşa Edilen	Aynı İşlevle Kullanılan	İşlevi Değişen
Tanzimat	1	Mekteb-i İdâdî	x				x
	2	Hükûmet Konağı	x				x
	3	Saat Kulesi			x	x	
	4	Cezaevi		x			
	5	Belediye		x			
	6	Mekteb-i Rüşdiye		x			
	7	Kız İnas Mektebi		x			

Çizelge 7.2. Erken Cumhuriyet Döneminde inşa edilen yapıların gruplandırılması

Dönem	Katalog No	Yapı İsimleri	Ayakta	Yıkılmış	Yıkılıp Yeniden İnşa Edilen	Aynı İşlevle Kullanılan	İşlevi Değişen
Erken Cumhuriyet	8	İstasyon Binası	x			x	
	9	1 ve 2 nolu Lojman Binaları	x				x
	10	Cer Atölyesi	x				x
	11	3,4,5 nolu Lojman Binaları	x			x	
	12	6 ve 7 nolu Lojman Binaları		x			
	13	Birinci Halkevi Binası		x			
	14	İkinci Halkevi Binası	x				x
	15	Verem Savaş Dispanseri	x			x	
	16	Güneş İlkokulu	x			x	

7.2.1. Yapıların plan-mekân özelliklerine göre değerlendirilmesi

Tanzimat ile başlayan çalışma dönemi içerisinde dönemin simge yapıları arasında bulunan birçok idarî yapı tipinin Çankırı’da inşa edildiği görülmekte olup bu bölümde planı tespit edilebilen yapılar üzerinden bir inceleme yapılmıştır. Günümüzde ayakta olan tüm yapıların plan çizimleri tespit edilmiştir. Yıkılmış olan yapılardan ise yalnızca Mekteb-i Rüşdiye binasının plan çizimine ulaşılabilmiş olup diğer yapıların çizimleri tespit edilememiştir.

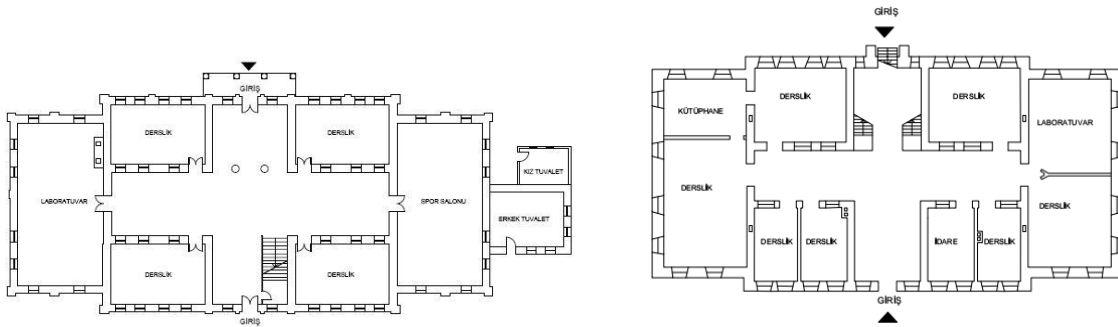
Çizelge 7.3. Tanzimat Döneminde planı tespit edilen ve edilemeyen yapılar

Dönem	Tanzimat Dönemi						
	Mekteb-i İdâdî	Hükûmet Konağı	Saat Kulesi	Cezaevi	Belediye	Mekteb-i Rüşdiye	Kız İnas Mektebi
Plan Çizimi Tespit Edilen	x	x	x			x	
Plan Çizimi Tespit Edilemeyen				x	x		x

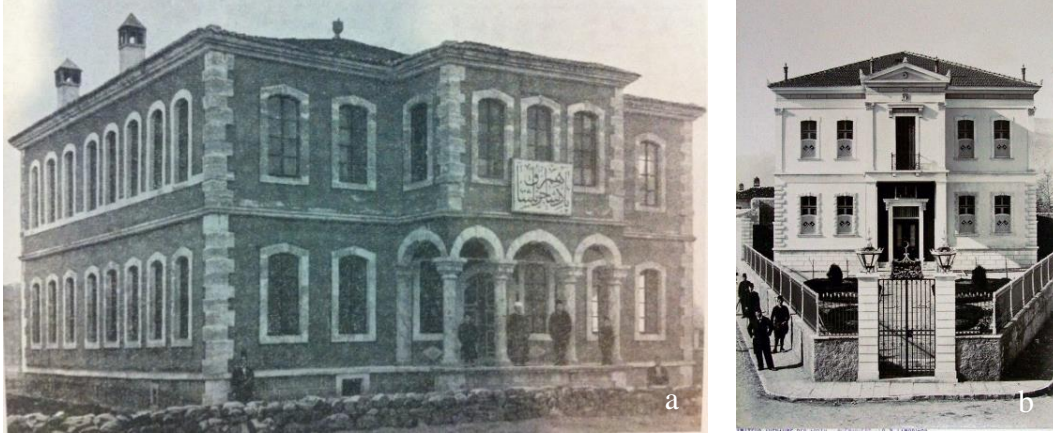
Çizelge 7.4. Erken Cumhuriyet Döneminde planı tespit edilen ve edilemeyen yapılar

Dönem	Erken Cumhuriyet Dönemi								
	İstasyon Binası	1,2nolu loj.	Cer A.	3,4,5 nolu loj.	6,7 nolu loj.	1. Halkevi	2. Halkevi	Veremle Savaş Dispanseri	Güneş İlkokulu
Plan Çizimi Tespit Edilen	x	x	x	x			x	x	x
Plan Çizimi Tespit Edilemeyen					x	x			

Çankırı’da inşa edilmiş olan idâdî ve rüşdiye mekteplerinin aynı parsel üzerinde oldukları tespit edilmiştir (Bkz. Şekil 6.1). İdâdî binasının dikdörtgen plan şeması, enine dikdörtgen orta hole açılan sınıflar şeklindedir. Bu düzenlemede iki kollu merdiven, giriş kapısının tam karşısındadır. Rüşdiye binasının kareye yakın dikdörtgen plan şeması da aynı şekilde orta hole açılan sınıflardan oluşmaktadır ancak; burada farklı olarak orta hol boyunca dikdörtgen formdadır. Hem idâdî hem de rüşdiye mekteplerinin plan şeması, inşa edildiği dönem içerisinde farklı kentlerde de ortaya çıkan tipik planlardır. Örnek olarak, Çankırı İdâdî binasının Sinop’daki İdâdî binasıyla benzerliği Şekli 7.2’de verilen plan çizimlerinden görülebilir. Plan tipleri açısından iki yapı da birbirinin aynı özellikleri göstermektedir. Plan çizimine ulaşamayan Yanya Hamidiye Kız Rüşdiye binasının (Resim 7.2) ise yine döneminin tipik bir özelliği olarak, dikdörtgen plan şemasının kısa kenarından giriş alması Çankırı Rüşdiyesi ile benzerlik göstermektedir.

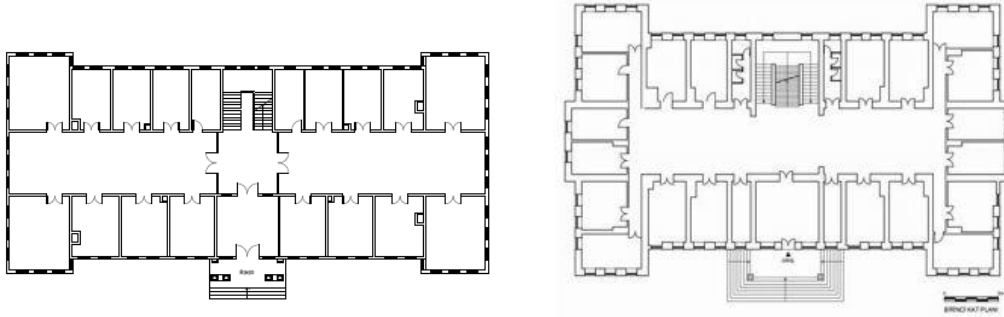

Şekil 7.2. Soldaki plan Çankırı, sağdaki plan ise Sinop İdâdî binasına aittir (Önder Aydın Arşivi)

Resim 7.1. a) Çankırı Mekteb-i Rüşdiyesi, b) Yanya Hamidiye Kız Rüşdiyesi (Aydın, 2006)

Yönetici merkezin ana yapısı olan Çankırı Hükûmet Konağı, enine dikdörtgen orta hole açılan odalardan oluşan plan tipindedir. İdâdî binasında olduğu gibi merdiven girişin tam karşısında yer almaktadır ve giriş kısmı, yapının hem plan düzleminde hem de cephelerde simetri eksenini oluşturmaktadır. Bu anlayış sadece hükûmet konaklarında değil o dönemde inşa edilen diğer idarî yapılarda da görülmektedir. Yaygın olarak kullanılan bu plan şeması Kastamonu Hükûmet Konağı'nda da kullanılmıştır. Burada farklı olarak, Kastamonu Hükûmet Konağı'ndaki hol odayla sonlanmaktadır.

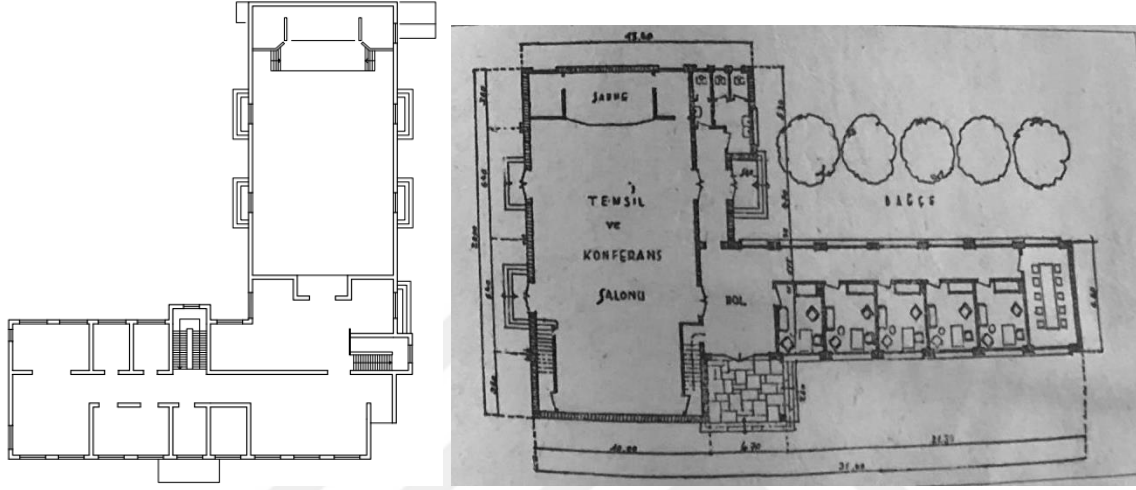

Şekil 7.3. Soldaki plan Çankırı, sağdaki plan ise Kastamonu Hükûmet Konağı'na aittir (Topçubaşı ve Eyüpgiller, 2010)

Hükûmet Konağı ile Cezaevinin birlikteliği, Tanzimat Döneminde Hükûmet Konağı odaklı yönetici merkezin vazgeçilmez bir unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Ceza infaz mekânı olan hapishanenin, valinin yaptırım gücünü temsil eden bir yer olması nedeniyle hükûmet konakları ile birlikte düşünüldüğünü söylenebilir (Avcı, 2017: 238). Hükûmet Meydanı üzerinde yan yana inşa edilen Hükûmet Konağı ve Cezaevi binası, Çankırı'da da bu birlikteliğin yaşandığını göstermektedir.

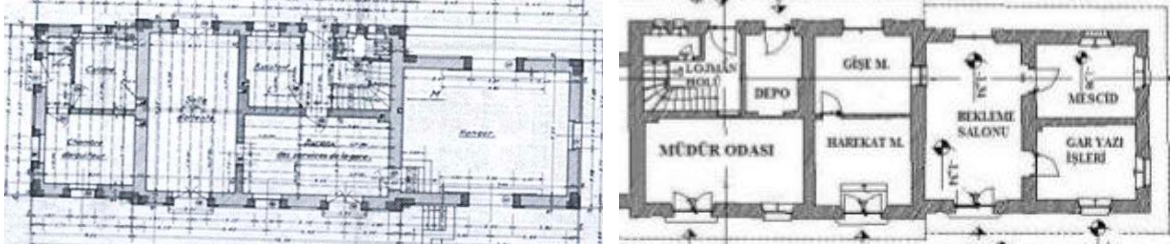

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise kentteki ikinci Halkevi Binası, halkevleri için yaygın bir tip olan L plan şemasındadır. Bu plan şemasında yapı işleve yönelik ayrılan iki kütlede meydana gelmekte olup bu işlevlerden biri temsil salonu, diğeri ise şubelerdir. Çankırı Halkevi dışında Düzce ve Karamürsel Halkevi Binaları da L plan şemasına örnek olarak verilebilir (Yeşilkaya, 1999: 165).

Şekil 7.4. Soldaki plan Çankırı, sağdaki plan ise Düzce Halkevi Binasına aittir (Yeşilkaya, 1999: 165)

1931 yılında açılışı yapılan Çankırı gar sahasında, istasyon binası, lojman binaları ve cer atölyesi incelemeye alınmıştır. İsveç-Danimarka ortaklı bir şirket tarafından inşa edilen Irmak-Filyos hattı üzerinde genel olarak Çankırı gar sahasındaki yapılara benzer özelliklerde yapıların bulunduğu tespit edilmiştir. Benzerliğin sadece bu hat üzerindeki yapılarla değil ülke genelinde bu dönemde yapılan yapılarla da bulunduğu görülmektedir. Günümüzde genişletilmiş olan Çankırı İstasyon Binasının ilk projeleri incelendiğinde (Bkz. Şekil 6.7, Şekil 6.8, Şekil 6.9) dikdörtgen planlı bir yapı olduğu, orta aksta bulunan bekleme holüne açılan mekânların bulunduğu görülmektedir. Yapının ön cephesinde, bekleme holü girişi dışında bir de üst katındaki lojmanın giriş kısmı bulunmaktadır. Bu plan şemasına benzer tipte Ulukışla-Boğazköprü hattı üzerindeki Niğde İstasyon Binası (Şekil 7.5), Resim 7.1 ve Resim 7.2’de görülen, Çankırı ile aynı hat üzerindeki Çerkeş ve Karabük İsmetpaşa İstasyon binaları örnek olarak verilebilir (Özmertyurt, 2018).

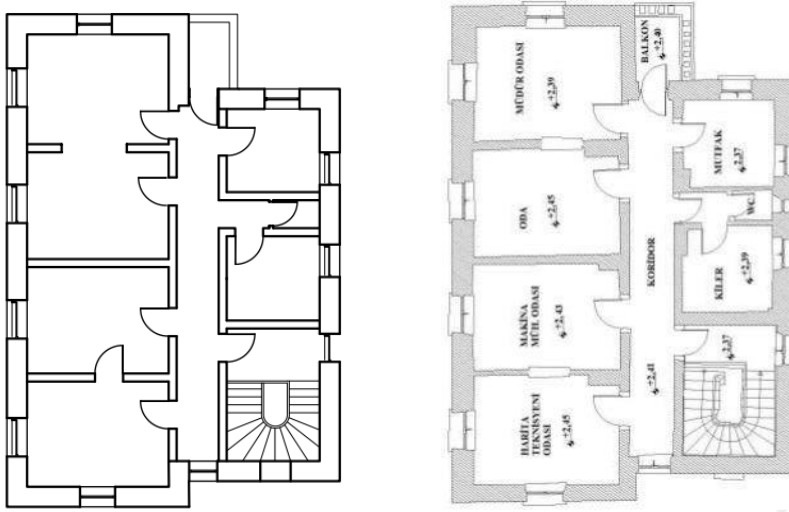

Şekil 7.5. Soldaki plan Çankırı İstasyon binasına, sağdaki ise Niğde İstasyon binasına aittir (Özmertyurt, 88)

Resim 7.2. a) Çerkeş İstasyon Binası (www.wowturkey.com), b) Karabük İsmetpaşa İstasyon Binası (www.canmustafa.com)

Çankırı gar sahası içerisinde incelemeye alınan 7 adet lojman binası bulunmaktadır. Bu yapılar kendi içlerinde aynı mimari özelliklere sahip olanların bir arada olduğu üç grup altında incelenmiştir. 1 ve 2 numaralı lojman binaları dikdörtgen planlı olup orta aks boyunca uzanan koridora açılan odalardan oluşmaktadır. Bu yapılar da tıpkı istasyon binası gibi farklı şehirlerde inşa edilen gar sahalarındaki lojman yapılarına benzer mimari özellikler göstermektedir. Aynı durum 3,4 ve 5 numaralı lojman binalarında da gözlenmiştir. Resim 7.6'da görülen Kırıkkale'nin Irmak kasabesindeki gar sahasında bulunan lojman, Resim 7.5'de görülen lojman ile aynı tiptedir ancak; Irmak gar sahasında bulunan lojmanın balkon kısmı günümüzde kapatılmıştır.

Şekil 7.6. Soldaki plan 1 ve 2 numaralı lojman binasına ait, sağdaki ise Niğde Garı ek hizmet binasına ait plan çizimidir (Özmertyurt, 2018)

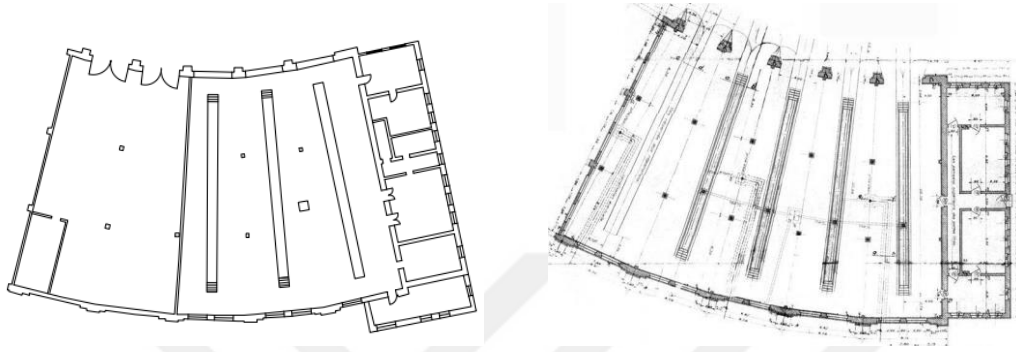

Resim 7.3. a) 1 numaralı lojman binası, b) Niğde Garı ek hizmet binası (www.kulturportali.gov.tr)

Resim 7.4. a) 3 numaralı lojman binası, b) Kırıkkale Irmak Gar sahasındaki lojman binası (www.kulturportali.gov.tr)

Lokomotiflerin depolanması ve gerekli durumlarda tamirinin yapılabilmesi için inşa edilen cer atölyelerinin bir örneği de Çankırı gar sahasında bulunmaktadır. Lokomotif ebatlarına göre standartlaştırılan bu yapı tipinde genellikle aynı mimari özelliklere sahip, dikdörtgen ve dairesel olmak üzere iki formda projeler inşa edilmiştir (Yıldız, 2008). Çankırı Cer Atölyesi dairesel formlu proje tipindedir (Şekil 7.7).

Şekil 7.7. Soldaki plan Çankırı Cer Atölyesine, sağdaki plan TCDD arşivinde bulunan tip projeye aittir (Yıldız, 2008)

Gerek Tanzimat dönemi gerekse de Erken Cumhuriyet Döneminde inceleme ve değerlendirmeye alınan yapıların plan-mekân özellikleri bağlamında farklı şehirlerdeki örneklerine benzer niteliklerde olduğu görülmüştür. Kendi içlerinde ise Saat Kulesi ve Cer Atölyesi dışarıda tutularak yapılan değerlendirmelere Çizelge 7.4 ve Çizelge 7.5'de yer verilmektedir.

Çizelge 7.5. Tanzimat Döneminde incelenen yapıların plan özellikleri açısından değerlendirilmesi

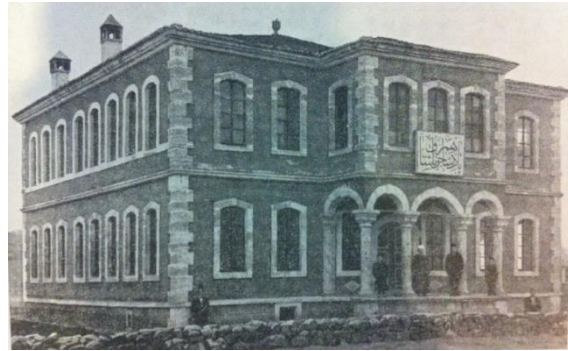
Dönem		Tanzimat Dönemi				
Yapı İsimleri		Mekteb-i İdâdî	Hükûmet Konağı	Cezaevi	Belediye	Mekteb-i Rüşdiye
Plan Özellikleri	Hol	x	x	o	o	x
	Çıkma	x	x	x		x
	Balkon	x				
	Avlu			x		
	Koridor			o	o	
o (plan çizimi bulunamadığından tespiti yapılamamıştır)						

Çizelge 7.6. Erken Cumhuriyete Döneminde incelenen yapıların plan özellikleri açısından değerlendirilmesi

Dönem		Erken Cumhuriyet Dönemi						
Yapı İsimleri		İstasyon Binası	1,2nolu loj.	3,4,5 nolu loj.	6,7 nolu loj.	2. Halkevi	Veremle Savaş Dispanseri	Güneş İlkokulu
Plan Özellikleri	Hol							x
	Çıkma							x
	Balkon	x	x	x	x	x	x	x
	Avlu							
	Koridor	x	x	x	x	x	x	

7.2.2. Yapıların cephe düzeni, yapım tekniği ve malzeme kullanımlarına göre değerlendirilmesi

Çalışma dönemi içerisinde Tanzimat dönemine bakıldığında, incelemeye alınan yapıların Osmanlı Ampiri üslubunda inşa edildiği söylenebilir. Saat Kulesi dışında tamamı iki katlı olarak inşa edilen yapıların çatıları kırma çatıdır. Söveli pencereler, kat silmeleri, yapı girişinin vurgulanması gibi dönem özellikleri Tanzimat Döneminde inşa edilen tüm yapılarda gözlenmiştir. Sade cephe kurgularına sahip bu yapılar, kâgir yapım tekniğinde inşa edilmiştir. İçlerinden Hükûmet Konağı binasının ahşap olarak inşa edilmiş olması farklı bir örnek teşkil etmesi nedeniyle dikkat çekicidir. Bu dönem yapılarında ahşap malzeme, kapı ve pencere doğramalarında, söve, silme ve saçak altlarında tavan ve döşemelerde kullanılmıştır. Taş malzeme ise Mekteb-i İdâdî, Belediye ve Mekteb-i Rüşdiye binalarında, sövelerde, girişi vurgulayan kolonadlı kemerlerde, silme ve saçak altlarındaki kornişler ile bina köşelerinde süsleme amaçlı kullanılmıştır.

Resim 7.5. Mekteb-i İdâdî ve Mekteb-i Rüşdiye Binalarının giriş cepheleri

Çizelge 7.7. Tanzimat Döneminde incelenen yapıların cephe özellikleri açısından değerlendirilmesi

Dönem		Tanzimat Dönemi					
Yapı İsimleri		Mekteb-i İdâdî	Hükûmet Konağı	Cezaevi	Belediye	Mekteb-i Rüşdiye	Kız İnas Mektebi
Cephe Düzeni	Söve	x	x	x	x	x	x
	Silme	x	x		x	x	x
	Saçak		x	x			x
	Giriş Vurgusu	x	x	x	x	x	
	Sütun	x				x	
	Üçgen Alınlık		x	x			
	Kemer	x	x			x	
	Korniş	x			x	x	
	Simetri	x	x	x	x	x	x

Erken Cumhuriyet Döneminde inşa edilen yapılar incelendiğinde, İkinci Halkevi binası ile Güneş İlkokulu binaları, modern üslûpla inşa edilen, döneminin “yeni” mimarisine uygun yapılar olmuştur. Özellikle İkinci Halkevi Binasında görülen; merdiven kovanının kule şeklinde yükselişi, ön cephede girişin üzerinde bulunan hitap balkonunun varlığı, o dönemde inşa edilen halkevi binalarında görülen tipik özelliklerdendir (Yeşilkaya, 1999: 156). Güneş İlkokulu binasının da içeri çekilen giriş kapısı ile yalın cephe kurgusu, bulunduğu dönemin mimari karakterini yansıtmaktadır.

Resim 7.6. İkinci Halkevi Binasının merdiven kulesi ile Güneş İlkokulu binasının giriş kapısı

Erken Cumhuriyet Döneminde incelenen diğer yapılar gar sahasında bulunanlardır. Çankırı’da yabancı bir şirket tarafından inşa edilen bu yapıların gerek aynı hat üzerinde gerekse de farklı şehirlerde birebir örneklerinin oluşu alandaki yapıların tip proje olduğunu düşündürmektedir. Pencere ve kapı sövelerindeki plaster etki, yapı köşelerindeki bosajlı taş kaplamalar, yalın cephe kurgusu gibi özellikler gar sahasında incelenen yapıların ortak özellikleri olarak sıralanabilir.

Yapım tekniği ve malzeme kullanımı açısından bakıldığında, Erken Cumhuriyet Döneminde yapım sistemi olarak duvarlarda kâgir malzeme ile yığma tekniğine devam edilmekle birlikte döşemelerde betonarme kullanılmaya başlanmıştır.

Resim 7.7. 1 Numaralı Lojman Binası ile İstasyon Binasının cepheleri

Çizelge 7.8. Erken Cumhuriyet Döneminde incelenen yapıların cephe özellikleri açısından değerlendirilmesi

Dönem		Erken Cumhuriyet Dönemi								
Yapı İsimleri		İstasyon Binası	1,2 nolu loj.	Cer A.	3,4,5 nolu loj.	6,7 nolu loj.	1. Halkevi	2. Halkevi	Veremle Savaş Dispanseri	Güneş İ.
C e p h e	Söve	x	x	x	x			x	x	
	Silme		x							
	Saçak	x	x		x	x	x	x	x	
	Giriş Vurgusu		x			x	x	x	x	x
D ü z e ni	Sütun									
	Üçgen Alınlık									
	Kemer	x		x	x					
	Korniş									
	Simetri					x	x		x	

8. SONUÇ

Bu çalışmada, Tanzimat ile başlayarak Erken Cumhuriyet Döneminde devam eden modernleşme hareketlerinin kentler üzerindeki etkileri, Çankırı kenti özelinde incelenerek değerlendirilmiştir.

Çankırı şehrindeki yerleşimin gelişimine bakıldığında, kale surlarının dışına Anadolu Selçukluları döneminde çoktan çıkmış olduğu, Osmanlı idaresinde ise Tanzimat dönemine kadar geçen süreçte şehrin en büyük camisi olan Sultan Süleyman Cami çevresinde bir gelişim gösterdiği görülmektedir. Geleneksel merkezinin dışına Tanzimat döneminde yapılan Hükûmet Meydanı ve meydanı çevreleyen kamu yapıları ile çıkan şehirde, hem Hükûmet Konağı'nın önünden geçen hem de Hükûmet Meydanı'nı Sultan Süleyman Cami'ye bağlayan doğrusal ve geniş iki ana cadde açılmıştır. Bu dönemdeki kent gelişimi açılan caddeler ve inşa edilen kamu yapıları çevresinde gelişim göstermiş olup konut alanları ve ticari alanlarda bir değişim yaşanmadığı söylenebilir.

Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra ise Tanzimat Dönemi ile başlayan atılımların devam ettirildiği tespit edilmiştir. Bu durumu açıklamak gerekirse; Tanzimat Döneminde Hükûmet Meydanı'nı Sultan Süleyman Cami'ye bağlayan caddenin İstasyon Caddesi (bugünkü adı Alparslan Türkeş Caddesi) adını alarak gar sahasına kadar devam ettirilmesi ve Hükûmet Meydanı üzerinde inşa edilmeye devam edilen yapılar ile yönetici merkez olgusunun yaşatılması örnek olarak verilebilir. Kentin gelişimi bu dönemde yalnızca kamu binaları ile sınırlı kalmamış, 1937 yılında şehre gelen demiryolu sonrasında yeni konut alanları istasyon çevresinde gelişim göstermiştir. Yine bu dönemde ticari alanlardaki gelişim, Sultan Süleyman Cami'nin güneyinde bulunan arasta yakınındaki Attarlar Sokak çevresi ile İstasyon Caddesi üzerinde yaşanmıştır.

Gerek kent gerekse de yapı ölçeğinde yapılan tespitler ile Anadolu'nun farklı şehirlerinde aynı dönem içerisinde yapılan tespitler neticesinde, Osmanlı İmparatorluğu'nda başlayan ve Cumhuriyet Dönemi'nde sürdürülen modernleşme sürecinin, küçük bir taşra kenti olan Çankırı'da büyük ve önemli vilâyetlerdekilere oldukça benzer şekilde yaşandığı ortaya çıkarılmıştır.

İncelemeye alınan yapılara korunmuşluk durumları açısından bakıldığında, Erken Cumhuriyet Döneminde inşa edilen yapıların, Tanzimat Döneminde inşa edilen yapılardan daha yüksek oranda günümüze ulaştığı tespit edilmiştir. Ayakta olan yapılar, kamu yapıları olmaları sebebiyle büyük ölçüde özgün işlevlerinde kullanılmaya devam etmektedir. Hükûmet Konağı ile 1 ve 2 Numaralı Lojman Binaları müze olarak kullanılacak olsa da bu yapıların özgün işlevlerine bir aykırılık teşkil etmediği düşünülmektedir.

Günümüzde ayakta olan yapılardan yalnızca Güneş İlkokulu binasının tescil kaydı bulunmadığı tespit edilmiştir. Kentsel Sit Alanı incelendiğinde ise İstasyon (Alparslan Türkeş) Caddesi'nin Hükûmet Meydanından Sultan Süleyman Cami'ye kadar olan bölümünün 2017 yılında genişletilen kentsel sit alanı içerisine alınmış olması olumlu bir gelişmedir. Çalışma dönemi içerisinde açıldığı tespit edilen aksların hazırlanacak olan Koruma Amaçlı İmar Planına dahil edilmesi tespit edilen bu kültür mirasının korunması için oldukça önemli olacaktır. Günümüzde yıkılan ancak yerleri tespit edilen yapıların buldukları yerlere de tanıtıcı levhaların konulması ve akslar üzerine şehrin bugünkü ve geçmişteki fotoğraflarının bulunduğu açıklayıcı tabelalar yerleştirilmesi kent hafızasının yaşatılması açısından önerilmektedir.

Elde edilen tüm veriler neticesinde yapılan çalışmanın, Anadolu'nun daha önce incelenmemiş olan farklı kentlerinin de araştırılması için yeni bir bakış açısı geliştireceği umulmaktadır. Yapılan bu çalışma ile yapılması umulan diğer çalışmaların korunması gerekli kültür mirasının yalnızca anıtsal yapılardan veya geleneksel Osmanlı şehir dokusundan ibaret olmadığı farkındalığının artırılması ve kent hafızalarının yaşatılması açısından önemli olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akkaya, N. (2008). *Taşrada Bir Değişim Örneği: Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çankırı (1923-1939)*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 10-58.
- Aktüre, S. (1978). *19. yüzyıl sonunda Anadolu kenti: mekânsal yapı çözümlemesi*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, 91-97-98-127-187.
- Altaban, Ö. (1998). Cumhuriyetin Kent Planlama Politikaları ve Ankara Deneyimi. Y. Sey (Editör). *75 yılda değişen kent ve mimarlık*. İstanbul. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 41.
- Anadolu Yayıncılık. (1982). *Yurt ansiklopedisi Türkiye, il il: dünü, bugünü, yarını*. (Cilt 3). İstanbul.
- Arslan Y. ve Ekici, C. (Editörler). (2008). *Osmanlı belgelerinde Çankırı*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, 12-67-116-117-118-129-141-159-192-209.
- Aslanoğlu, İ. (2001). *Erken Cumhuriyet dönemi mimarlığı, 1923-1938*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, 27.
- Avcı, Y. (2017). *Osmanlı hükümet konakları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 238.
- Aydın, Ö. (2006). *Son Dönem Osmanlı Mimarlığı'nda Batılı Klasik Oranların Kullanımı Üzerine Bir Araştırma: Sultan II. Abdülhamid Devri (1876-1909) Hükümet Konaklarında Sütun Düzeni Analizi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 3-5.
- Balkır, B. (2018). *Çankırı (Merkez İlçe ve Köyler) Türk Dönemi Mimari Eserleri*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 14-16.
- Başer, T. (1956). *Dünkü ve bugünkü Çankırı*. Ankara: İstiklal Matbaası, 48-50-61.
- Bozdoğan, S. (2002). *Modernizm ve ulusun inşası*. İstanbul: Metis, 31-34-61.
- Cumhuriyet sonrası Çankırı. (1937). *Duygu Gazetesi*, Çankırı, 1.
- Çadırcı, M. (1972). *Tanzimat'a girerken Türkiye'de şehir idaresi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Ankara, 22.
- Çadırcı, M. (1991). Tanzimat döneminde Anadolu kentleri'nin sosyal ve ekonomik yapıları. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 236-278.
- Çankırı Matbaası, (1933). *Çankırı'da 10 senelik Cumhuriyet eserleri*, Çankırı, 4.
- Çankırı Ortaokulu Öğrenci Kooperatifi, (1948). *Çankırı ili*, Çankırı: Çankırı İl Basımevi, 12.

Çankırı Vilâyet Matbaası, (1943). *Cumhuriyette Çankırı*, Çankırı.

Çankırı Vilâyet Matbaası, (1967). *Çankırı il yıllığı*, Çankırı, 81-82-151-156.

Çelik, Z. (1996). *Değişen İstanbul*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 101-114.

Çetin, S. (2012). Geç Osmanlıdan erken cumhuriyete iç batı anadolu'da kentsel yapının değişimi: Manisa, Afyon, Burdur ve Isparta kentleri üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 2(29), 92-93-106-109.

Çevik, H. (2010). 1920'li yıllarda Çankırı'nın sıhhi coğrafyası ve sağlık hizmetleri. V. *Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri*, 524.

Dalkılıç, N., Halifelioğlu, F. M. (2011). Erken cumhuriyet döneminde Diyarbakır'da kamu binaları: 1923-1950 dönemi. *Mimarlık*, (354), 74-84.

Demircioğlu, Z. (1973). *Kastamonu valileri, 1881-1908*. Kastamonu: Doğrusöz Matbaası, 85.

Demiröz, A. (2001). *1893-1969 fotoğraflarla Çankırı*. (2. Baskı). Çankırı: Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları II: 28-29-35-36-38-41-42-43-58-65-74.

Durukan, A. (2006). *Cumhuriyetin Çağdaşlaşma Düşüncesinin Yaşama ve Mekâna Yansımaları: Halkevi Binaları*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 187.

Duymaz, Ş. (2010). Osmanlı modernleşmesinde eğitim alanında bir örnek: Çankırı idâdisi. V. *Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri*, 257.

Elibol, A. (1995). *Şer'iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyıl Başlarına Çankırı'nın İdari ve Sosyal Durumu*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 41-74-77-78-95.

Elibol A. (2005). *Yakınçağ Başlarından Tanzimat'a Kadar Çankırı*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 8-298.

Haştemoğlu, H. (2012). *Demiryolu İstasyon Binalarına Yeni Fonksiyon Önerileri Geliştirilmesi*, Doktora Tezi, Isparta Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta, 112.

İnternet: Çankırı Nüfus Bilgileri, Çankırı Valiliği. URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.cankiri.gov.tr%2>, Son Erişim Tarihi: 02.05.2019.

İnternet: Kültür Portalı. Niğde Gar Ek Hizmet Binası. URL: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/nigde/kulturenvanteri/gar-ek-hzmet-bnasi.url=https%3A%2F%2Fwww.kulturportali.gov.tr%2Fturkiye%2Fnigde%2Fkulturenvanteri%2Fgar-ek-hzmet-bnasi-2>, Son Erişim Tarihi: 17.05.2019.

İnternet: Kırıkkale Gar Lojmanı.

URL:<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kirikkale/kulturenvanteri/gar-sahasi---lojman>.
<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.kulturportali.gov.tr%2Fturkiye%2Fkirikkale%2Fkulturenvanteri%2Fgar-sahasi---lojman&date=2019-05-18>, Son Erişim Tarihi: 17.05.2019.

İnternet: Karabük İsmetpaşa Tren İstasyonu. URL:<http://www.canmustafa.com/ismetpasa-tren-istasyonu-karabuk/>.
<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.canmustafa.com%2Fismetpasa-tren-istasyonu-karabuk%2F++&date=2019-05-18>, Son Erişim Tarihi: 17.05.2019.

İnternet: Çerkeş Tren İstasyonu. URL:http://wowturkey.com/t.php?p=/tr743/Cem_D18_cerkes_trn_ist.jpg.
http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwowturkey.com%2Ft.php%3Fp%3D%2Ftr743%2FCem_D18_cerkes_trn_ist.jpg&date=2019-05-18, Son Erişim Tarihi: 17.05.2019.

Kankal, A. (1993). *Tapu Tahrir Defterlerine göre 16. Yüzyılda Çankırı Sancağı*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 43-45-46.

Kankal, A. (2005). 16. Yüzyıl Osmanlı idarî taksimatında Çankırı sancağı ve Çankırı kazası. *III. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri*, 185.

Kankal, A. (2011). *XVI. Yüzyılda Çankırı*. Çankırı: Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, 84.

Kaynar, H. (2000). *Şehir İktidar İlişkisi Çerçevesinde Osmanlı Modernleşmesi ve Osmanlı Şehirleri*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 69-70-72-87-96-97-115.

Lory, B. ve Popovic, A. (1999). 1816-1918, Balkanların kavşağındaki Manastır. P. Dumont ve F. Georgeon (Editörler). *Modernleşme sürecinde Osmanlı kentleri*. İkinci Baskı. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 65.

Ortaylı, İ. (1972). Bazı 16. Yüzyıl Alman seyahatnamelerindeki Türkiye şehir ve köylerine ait bilgiler üzerine. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 27(4).

Ortaylı, İ. (1974). *Tanzimattan sonra mahalli idareler, 1840-1878*. Ankara: TODAİE, 108.

Ortaylı, İ. (2018). *Batılılaşma yolunda*, (8. Baskı). İstanbul: İnkılap, 112-113.

Özcan, B. (2010). Sinemanın Çankırı'ya gelişi. *V. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri*, 292-293-295.

Özten, M. (2001). *Erken Cumhuriyet Dönemi Anadolu Kentinde Bir Modernleşme Aracı Olarak "İstasyon Caddesi"nin İncelenmesi: Ankara Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 31-34-35.

Özmertyurt, G. (2018). *Niğde tren garı kompleksinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya, 77-88-111-113.

- Sözen, M. (1996). *Cumhuriyet dönemi Türk mimarisi* (1. Baskı). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 17.
- St. Laurent, B. (1999). Bir tiyatro amatörü: Ahmed Vefik Paşa ve 19. Yüzyılın son çeyreğinde Bursa'nın yeniden biçimlenmesi. P. Dumont ve F. Georgeon (Editörler). *Modernleşme sürecinde Osmanlı kentleri*. İkinci Baskı. İstanbul. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 84-88-91.
- Tan Matbaası, (1938). *Cumhuriyetin 15. Yılında Çankırı*, İstanbul.
- Topçubaşı, M. ve Eyüpgiller, K. (2010). 19. yüzyılda Kastamonu Eyaleti'nde hükûmet daireleri. *itü dergisi/a mimarlık, planlama, tasarım*, 9(2), 111.
- Türkoğlu, Ö. (1999). *Salnâmelerde Çankırı: kastamonu vilâyeti salnâmelerinde çankırı (kengiri) sancağı (1869-1903)*. Çankırı: Çankırı Valiliği, 3-11-461.
- Uzunçarşılı, İ. H., Karal, E. Z. (1988). *Osmanlı tarihi (Vol. 5)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi: 320.
- Ünlü, A. (1986). *Cumhuriyetten günümüze Çankırı okulları*. Çankırı: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Müdürlüğü Yayınları, 42.
- Yakupoğlu, C. (2010). Çankırı'da oğuz boyları ve toplulukları. *V. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri*, 31.
- Yeni Çankırı. (1933). *Duygu Gazetesi*, Çankırı, 1.
- Yerasimos, S. (1999). Tanzimat'ın kent reformları üzerine. P. Dumont ve F. Georgeon (Editörler). *Modernleşme sürecinde Osmanlı kentleri*. İkinci Baskı. İstanbul. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1.
- Yeşilkaya, N. (1999). *Halkevleri: ideoloji ve mimarlık*. İstanbul: İletişim Yayınları, 165.
- Yıldız, A. (2008). *Tarihi tren istasyonlarının çağdaş kullanımları: Kırklareli tren istasyonunun rehabilitasyonu*, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne, 57-108.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : DUMANAY AKDAN, Begüm
 Uyuğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 16.08.1990, Ankara
 Medeni hali : Evli
 Telefon : 0 (312) 310 42 96
 e-mail : begumakdan@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi / Mimarlık	Devam ediyor
Lisans	Selçuk Üniversitesi / Mimarlık	2012
Lise	Hacı Ömer Tarman Anadolu Lisesi	2008

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2015-Halen	Ankara I No'lu Kültür V. K. B. K. Müd.	Mimar
2013-2014	Muğla Kültür V. K.B.K Müdürlüğü	Mimar
2012-2013	YPU Mimarlık	Proje Mimarı

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Dumanay, B., Aydın, Ö. (2019). Tanzimat ile erken cumhuriyet dönemleri arasında Çankırı kenti ve mimarlığı. M. Yıldırım (Editör). *Birinci uluslararası sosyal bilimler kongresi bildiri kitabı*. Birinci Baskı. Kilis. Kilis 7 Aralık Üniversitesi Matbaası, s.626-633.

GAZİ GELECEKTİR..